

Papp Zoltán

A nonprofit szektorról

INFORMÁCIÓS KIADVÁNY
IFJÚSÁGI CIVIL SZERVEZETEK
SZÁMÁRA

2018.

A kiadvány A Szegedi Pedagógusképző Kar Hallgatóiért Alapítvány munkája nyomán, a Nemzeti Együttműködési Alap Új Nemzedékért Kollégiumának támogatásával valósult meg.

KIADÓ: NAGY PÉTER ZOLTÁN – KURATÓRIUMI ELNÖK

SZERKESZTŐ: PAPP ZOLTÁN

ÍRTA: PAPP ZOLTÁN

KIADÁS ÉVE: 2018

NYOMDA: NOBAHO Kft.

TÁMOGATTA:



**Nemzeti
Együttműködési
Alap**

Tartalomjegyzék

Bevezető	5
Mit nevezünk nonprofit szektornak?	7
<i>Hívjuk talán nonprofitnak... ..</i>	7
<i>A nonprofit szektor tudományos definíciója</i>	7
<i>Statisztikai és jogi körülhatárolás</i>	9
<i>Összefoglalás</i>	12
A nonprofit szektor kialakulásának meghatározó elméletei	13
<i>Közgazdasági elméletek.....</i>	13
Keresleti modellek	14
Kínálati modellek.....	17
Érdekcsoport elmélet	18
<i>Interdiszciplináris elméletek</i>	19
Interdependencia elmélet	19
Társadalmi pluralitás elmélet	21
Társadalmi eredet teória	22
Fejlett országok	23
Fejlődő országok	25
Függetlenség-Intézményesültség Mátrix (FIM).....	27
<i>Összefoglalás</i>	29
Magyarország nonprofit szektorának fejlődése	31
<i>A nonprofit szektor története hazánkban 1945-ig.....</i>	31
<i>A nonprofit szektor története hazánkban 1945-től 1989-ig</i>	32
<i>Az új világ a rendszerváltás után</i>	34
Első szakasz: 1989-től 1997-ig	35
Második szakasz 1997-től 2003-ig.....	37
Harmadik szakasz 2003-tól 2009-ig	40
Negyedik szakasz 2010-től 2015-ig.....	43
Magyarország nonprofit szektorának szerepe az elméletek tükrében - Összegzés	49
Irodalomjegyzék.....	53
Mellékletek	57

Ábrajegyzék

1. ábra: Közgazdasági elméletek tagozódása	13
2. ábra: A nonprofit szervezetek ideáltípusai Hansmann szerint.....	16
3. ábra: Függetlenség-Intézményesültség Mátrix (FIM)	27

Táblázatjegyzék

1. táblázat: Országcsoporthoz.....	22
2. táblázat: Fejlett országcsoporthoz általános jellemzői	24
3. táblázat: Fejlődő országcsoporthoz általános jellemzői.....	26

Mellékletjegyzék

1. melléklet: A különböző fogalomhasználatok értelmezései a felvázolt kritériumrendszer alapján	57
2. melléklet: Az Összehasonlító Nemzetközi Nonprofit Szektor Projektbe bevonásra került országok.....	58
3. melléklet: Társadalmi eredet teória modellje számokban	59
4. melléklet: Nonprofit szervezetek tevékenységei szerinti osztályozási rendszerei, és a közöttük megfigyelhető átfedések	60
5. melléklet: Magyarország nonprofit szervezeteinek száma 1989-2016	61
6. melléklet: Magyarország nonprofit szektorának jogi szabályozása 1987-2009	62
7. melléklet: A nonprofit szervezetek száma és megoszlása funkciójuk, ICNPO és NSZOR tevékenységcsoportosítások szerint 1993-2015	66
8. melléklet: A nonprofit szervezetek bevételei és megoszlása funkciójuk, ICNPO és NSZOR tevékenységcsoportosítások szerint 1993-2015 (millió Ft)	69
9. melléklet: Nonprofit szervezetek bevételeinek struktúrája forrás szerint 1993-2015	73
10. melléklet: Magyarország nonprofit szervezeteinek száma és megoszlása jogi forma szerint 1993-2015	74
11. melléklet: A magyar nonprofit szektor bevételei, az éves GDP, a központi költségvetés, valamint ezek arányának alakulása 1993-2015	76
12. melléklet: Magyarország nonprofit szervezeteiben foglalkoztatott aránya a teljes foglalkoztatáshoz képest 1993-2015	77
13. melléklet: Nonprofit szervezetek önkénteseinek főbb mutatói 1995-2015	78
14. melléklet: Az "egyszázalékos" felajánlások alakulása 1997-2015	79

Bevezető

„A bevételek reálértéke 6,8%-kal tovább emelkedett (a nonprofit szektorban – a szerk.).”

„Ha a két mutató (bevétel, foglalkoztatottak) átlagát vesszük, és ezt tekintjük a szektor nemzetgazdaságon belüli súlyának, megállapítható, hogy ez a súlyarány folyamatosan nőtt, csaknem megduplázódott [...].”

„A teljes szektor bevételeinek 40%-a származott állami vagy önkormányzati költségvetésből, ami az egy évvel azelőttinél 6,8 százalékponttal, összességében 149 milliárd forinttal több [...].”

A fenti mondatok a Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör - Nonprofit Szervezetek Legfontosabb Jellemzői 2016-ból származnak, és igen pozitív képet festenek a szektor állapotáról. Néhány évvel ezelőtt, még tömkelegével olvashattunk az évkönyv számaiban hangzatosabbnál hangzatosabb mondatokat a fejlődésről, holott ez már akkor is kétséges volt. A végső kép akkor sem volt pozitív, azonban azt sosem gondoltam volna, hogy pár évvel később, már a kiadott Statisztikai Tükörben is úgy kell majd vadásznom a pozitív hangvételű mondatokat. A fent olvasható 2. és 3. idézet példának okáért az alábbiak szerint folytatódik:

„[...]2010–2012 között pedig meghaladta a 4,0%-ot is. A 2013. évi átmeneti visszaesést követően 2014-ben újra megemelkedett, értéke 4,1% volt, amely 2015-ben némileg csökkent, majd 2016-ra visszaállt a 2 évvel korábbi szintre.” (Nonprofit Szervezetek Legfontosabb Jellemzői 2016, KSH, Budapest, 2017, 2. o.)

„[...] melyhez csak a társasági adóból adható látványsport- és kulturális célú felajánlások 66 milliárd forinttal járultak hozzá.” (Nonprofit Szervezetek Legfontosabb Jellemzői 2016, KSH, Budapest, 2017, 2. o.)

Vagy itt egy másik példa:

„2016-ban pályázat útján 15 ezer szervezet részesült az erre fenntartott összesen 156 milliárd forintból, ami az előző évihez hasonlítva (196 milliárd forint) jelentős visszaesést mutat.” (Nonprofit Szervezetek Legfontosabb Jellemzői 2016, KSH, Budapest, 2017, 3. o.)

Így már azért jóval árnyaltabb a kép, és sokkal kevésbé lehetünk derülátóak, még akkor is, ha gazdasági értelemben az esetleges visszaeséseket természetesnek tekinthetjük.

Már abban az időben is sejthető volt, hogy 2010 a statisztikai adatok tükrében is trendforduló lesz negatív irányba, ami ma már első látásra megmutatkozik a nyers adatok, de a jogi szabályozások tükrében is. Ennek ellenére mindenképpen érdemes a számok mögé nézni, hiszen sok esetben az egyes értékek csökkenése rejthet pozitív folyamatokat, a rendszer strukturális átalakulását is takarhatják. Most elkészült kiadványunk egyik célja pontosan az, hogy ezeket a változásokat szemügyre vegyük, és lehetséges további kutatásokat alapozzunk meg.

Mivel jelen kiadványunk elsősorban az ifjúságnak, a fiatalok által vezetett informális vagy formális szervezeteknek szól, ezért szükséges az alapokkal kezdeni. Az első fejezetben definiáljuk a nonprofit szektor fogalmát, és végig vesszük annak értelmezését, ugyanis ez a későbbi fejezetek folyamán fontos sarokköve lesz az elemzéseknek. Ezt követően a nonprofit szektort értelmezni próbáló főbb elméleteket tekintjük át, hogy tisztába kerüljünk annak új, huszonegyedik századi jelentőségével, valamint kialakulásának elméleti magyarázataival. Ezek az elméletek ugyanakkor kiváló támpontot fognak adni a magyar nonprofit szektor áttekintésében, lehetséges feladatköreinek felmérésében, valamint más országok gyakorlatának megismerésében. Az elméletek áttekintése után a magyar nonprofit szektor történelmi áttekintése következik elsősorban a statisztikai adatok és a jogi változások tükrében. Végezetül pedig mindennek fényében kísérletet teszünk rá, hogy következtetéseket vonjunk le a magyar nonprofit szektor szerepköreiről az elméletek tükrében.

Úgy véljük, hogy kiadványunk minden fiatal civil számára hasznos, akik szeretnének elmélyedni a civil szektor tudományos hátterében, és azt felhasználni saját munkájában, hosszú távú stratégiatervezésében. Ugyanakkor lehetőséget teremtünk vele a történelmi áttekintésére is, hogy abból tanulva tudjuk jövőnket, és a civilek jövőjét alakítani.

Mit nevezünk nonprofit szektornak?

Ennek a kérdésnek a megválaszolása elég bonyolult, ugyanis nehezen választható el egymástól a három szektor (állami, piaci és nonprofit), nem létezik éles határ, amit meghúzva könnyedén kiigazodhatunk, és valamennyi létező szervezetet könnyedén besorolhatunk valamelyik csoportba. Természetesen a nehézségek ellenére, meg kell tudni határozni vizsgálatunk pontos alanyait, melyre a leginkább elfogadottabb definíciót kell alkalmazni.

Hívjuk talán nonprofitnak...

A fejezet címe utalás Kuti Éva 1998-as, azonos című könyvére, melyben a „nonprofit szektor” kifejezés elterjedését is magyarázza az író. A szektort rendkívül sok névvel tudnánk illetni, és különböző kutatók illetik is például civil, öntevékeny, önkéntes vagy harmadik szektorként, azonban a különböző megnevezések nem minden esetben jelentik ugyanazt. A „civil” megnevezés egyben egyfajta pozitív jelentéssel is felruházható, a „civilség” fogalma azonban nehezen meghatározható, inkább szociológiai, semmint közgazdasági értelmezés (Kuti 2008, 11-13. o.). Elemzésünk folyamán éppen ezért a statisztikában is elterjedt „nonprofit” illetve „harmadik szektor” kifejezéseket fogom használni, melyek pontos definícióját a következő fejezetben ismertetem. Míg az első megnevezés inkább a szervezetek profitszétosztási tilalmára teszi a hangsúlyt, addig az utóbbi inkább a piactól és az államtól való elkülönülésére, azonban összességében ezek azonosnak tekinthetők. A civil vagy önkéntes szektor megnevezések ugyanakkor a közjó, a polgári felelősségvállalás, beleszólás, érdekérvényesítés eszményével ruházzák fel a szektort, mely az általunk elemzett, statisztikai keretek közé nem fér be.

A nonprofit szektor tudományos definíciója

A nonprofit szektor mibenlétéről szóló viták egészen az olajárrobbanásoktól kezdve napjainkig is tartanak, igaz már közel sem akkora intenzitással. **Kuti Éva és Marshall Miklós (1991)** szerint a nonprofit szervezeteknek három fő kritériumnak kell megfelelniük:

- **Nem profitcélok által vezérelt:** pontosabban a profitszerzés, bevételnövelés célja lehet egy szervezetnek, de nem lehet célja annak szétosztása.
- **Az államtól független:** közvetlenül nincs az állam, vagy valamely szervének befolyása alatt, tehát jellemző rá az önállóság a döntéshozatalban.
- **Formális:** tehát valamilyen jogszabályban meghatározott formát ölt, rendelkezik alapító dokumentummal, és az erre kijelölt állami hatóságoknál (elsősorban a bíróságon) bejegyzésre került.

Ez a definíció a szerzők szerint is igencsak tágnak mondható, azonban a kor kihívásainak ezt a tág értelmezést tartották a legmegfelelőbbnek. Elmondhatjuk azonban, hogy a mai modern követelményeknek ez az értelmezés már nem felel meg, viszont összefoglalja valamennyi definíció három legfontosabb alappillérét, melyekre valamennyi értelmezés épül.

A ma leginkább használatos, univerzális definíciót a baltimore-i Johns Hopkins Egyetem nemzetközi összehasonlító projektje keretében kidolgozott kritériumrendszer jelentheti számunkra (Salamon & Anheier 1995, 15-18. o.). Ez az úgynevezett **strukturális-operacionális definíció**, létező statisztikai osztályozásokon, és empirikus felméréseken alapul. A meghatározás az alábbi 5 tulajdonsággal rendelkező szervezeteket sorolja a nonprofit szektor tagjai közé:

- **Profit szétosztás tilalma:** A szervezetek számára fontos ugyan a profitszerzés saját tevékenységük fenntartása, bővítése, a minőség javítása érdekében, de nem céljuk az egyéni haszonszerzés. Nincs tehát osztalék, a felhalmozott többletbevétel 100%-át a szervezet kitűzött céljainak megvalósítására fordítják. Ez a tulajdonsága különbözteti meg legnagyobb mértékben a verseny szektortól, ezért is terjedt el Magyarországon a „nonprofit szektor” elnevezés (Kuti 1998).
- **Önálló jogi személyiséggel rendelkeznek:** Csak a hivatalosan bejegyzett, intézményesült szervezetek tekinthetők a non-profit szektor részének, a jogi szervezeti formát nem öltő, informális szerveződések nem.
- **Függetlenség a kormányzati szektortól:** Akárcsak a forprofit, a nonprofit szervezetek is mind működésükben, mind felépítésükben teljes autonómiát kell, hogy élvezzenek az állammal szemben, és nem tagolódhatnak bele egyetlen állami szervbe sem. Ez természetesen nem zárja ki, hogy az állam támogassa őket, megrendeléseket adjon nekik, vagy akár állami funkciókat lássanak el a kormányzati szféra mellett vagy helyett.
- **Önigazgatás:** Az adott szervezetnek önállóan kell meghoznia saját működési szabályait, önálló döntéshozó testülettel kell rendelkezni, mely döntéseit más szervezetektől, személyektől függetlenül, önállóan hozza meg.
- **Önszerveződés és öntevékenység:** A nonprofit szervezetek önszerveződéssel jönnek létre, támogatóik, segítők szabad akaratukból, önkéntesen alapítják, illetve pártolják a szervezetet. Semmilyen törvényi előírás nem kötelezi őket erre, szabad akaratukból cselekednek így.

Látható tehát, hogy ez a definíció is a Kuti és Marschall (1991) által megfogalmazott három alappilléren nyugszik, amit további kettővel egészít ki. Ezeken felül a strukturális-operacionális definíció kibővíthető további két feltétellel is, melyek eredetileg nem tekinthetők egyértelműen a definíció részeinek, illetve sok esetben csak opcionális jelleggel használják őket a különböző felmérések:¹

¹ Sokan úgy vélik, hogy ezek a kritériumok a strukturális-operacionális definíció szerves részei, holott ez nem annyira egyszerű. Salamon és Anheier (1995, 17. o.) első kötetükben használják őket, de csak mint az összehasonlító program céljait szolgáló egyszerűsítést. Ez annyit jelent, hogy véleményük szerint mindkét

- **Politikai függetlenség:** A nonprofit szervezeteknek nem céljuk a politikai hatalom bármilyen szintű megszerzése, gyakorlása, vagy ezek támogatása, segítése. Közvetlen módon tehát nem avatkoznak a politikába, de foglalkozhatnak vele (pl.: érdekvérvényesítéssel, érdekképviseléssel foglalkozó szervezetek).
- **Hitélettől való függetlenség:** A nonprofit szervezetek nem foglalkozhatnak a hitélet gyakorlásával, és szervezésével sem. A definíció így kizárja az egyházakat is a szektorból, azonban nem zárja ki az elsődlegesen nem hitélettel foglalkozó, de az egyházak által, vagy vallásos indíttatásból alapított szervezeteket.

Ezzel majdhogynem késznek tekinthetjük a kritériumrendszerünket, pedig valójában kimaradt belőle egy nagyon fontos elem. A nonprofit szektor tagjaira mindenképpen jellemző a **közjó, közérdek szolgálata** is (Harsányi 1992, 39. o.). Ez a kritérium azonban nehezen illeszthető be ebbe a száraz fogalomrendszerbe, elvégre rendkívül szubjektív, pedig valójában ez egy fontos elvárás. Amennyiben fogalomrendszerünkbe belevennénk ezt a minőségi jelzőt is, úgy szükséges lenne ez alapján is osztályoznunk vizsgálatunk tárgyait, ami gyakorlatilag lehetetlen. Ez azért van, mert mindenki számára más és más a közjó, hiszen ez függhet élethelyzettől, kortól, földrajzi lakhelytől stb., így ennek meghatározására kísérletet sem érdemes tenni. Viszont könnyen leegyszerűsíthetjük ezt a kérdést, és tágan értelmezve kimondhatjuk, hogy ha egy szervezetnek nem a profitszétosztás a célja, akkor valamilyen olyan erkölcsi motivációja kell, hogy legyen, ami a közjót szolgálja. Ez pedig annyit tesz, hogy a fenti fogalomrendszerben kimondatlanul ugyan, de benne foglaltatik, hogy minden nonprofit szervezet a közérdeket szolgálja.

Statisztikai és jogi körülhatárolás

A tudományos definíción felül meg kell vizsgálnunk az elemzésünk alapjául szolgáló jogi és statisztikai értelmezéseket is, hogy mennyire fedik le vizsgálatunk tárgykörét.

A nonprofit szektor **magyarországi jogi körülhatárolás**ának tartalmi nem, csak formai definíciója létezik, a különböző szervezetek megnevezése és leírása pedig nem alkot egy egységes törvényt. Ennek értelmében nem beszélhetünk a jog által értelmezett nonprofit szektorról, csak olyan szervezeti formákról, melyekre nagyjából igaz az általunk felvázolt definíció. Ezek a szervezetek az alábbiak:

- **Civil társaság²:** Természetes személyek nem gazdasági érdekű közös céljaik elérése és közösségi célú tevékenységük összehangolására polgári jogi társasági szerződéssel létrehozhatnak társaságot (civil társaság). A civil társaság jogi személyiséggel nem

kategória befér a definíció keretei közé, azonban az empirikus kutatás során nem minden ország rendelkezett megfelelő adatokkal a két szervezetcsoportról, ezért kénytelenek voltak kihagyni őket az adatgyűjtésből.

² 2011. évi CLXXV. törvény 5/A §.

rendelkezik (tehát létrehozása nem jár bírósági engedélykéréssel), vagyoni hozzájárulás nélkül is létrehozható.

A civil társaság nem népszerű forma, továbbá nem teljesen formális jogi szervezet, hiszen nem szükséges bejegyeztetni, ezért a különböző statisztikai kimutatások nem tudják figyelembe venni őket.

- **Egyesületek³:** Gyűjtő fogalom, olyan szervezeteket jelent, melyek létrehozásához és működtetéséhez egy nagyobb csoport, közösség összefogása szükséges, tehát tagsággal rendelkeznek, és az egyesülési jog alapján jönnek létre. Az egyesületnek léteznek úgynevezett „különös formái”: a szövetség⁴, a szakszervezet, a párt, illetve bármilyen olyan egyéb egyesület, melynek tevékenységére külön törvény vonatkozik. Az összes formára jellemző a profitszétosztás tilalma, ezért ilyen értelemben a nonprofitok közé sorolhatók, de vannak köztük zárt, az egyéni, vagy egy szűk közösség érdekét, tehát nem közérdeket képviselő szervezetek is. Például egy szakszervezet elsősorban a szakszervezeti tagok érdekeit képviseli, csak nekik elérhetőek a szervezet által nyújtott szolgáltatások, az összes többi munkavállaló ebből kizárásra kerül.
- **Alapítványok⁵:** Egy vagy több alapító hozza létre egy általuk meghatározott probléma orvoslása érdekében. A cél elérésére az alapítók egy tőlük különálló, önálló vagyontömböt hoznak létre (az alapítványt), melynek kezelésére, felhasználásra egy legalább 3 fős bizottságot, a kuratóriumot jelölik ki. Az alapítványoknak csupán három fajtája létezik: a pártalapítványok, a közalapítványok, és az alapítványok. A pártalapítványokat pártok hozzák létre nem csak politikai célokra, míg közalapítványokat kizárólag állami szervezetek alapíthatják. Közalapítvány létrehozása már nem lehetséges, de a meglévők továbbra is működtethetők, ugyanakkor magánalapítványt pedig állami szervek is létrehozhatnak.
- **Nonprofit gazdasági társaságok⁶:** Olyan nonprofit vállalkozások, melyek szervezeti formájuk ellenére korlátozottan folytathatnak gazdasági tevékenységet, és vonatkozik rájuk a profitszétosztás tilalma is, tehát nyereségüket valamilyen közjó érdekében visszaforgatják működésükbe. Legnagyobb előnyük a többi nonprofit szervezettől eltérő szervezeti jelleg, és szabályozási környezet, mivel rájuk elsősorban a gazdasági társaságokról szóló törvények vonatkoznak. Jelenleg a legtöbb gazdasági társaság (pl.: Kft., Zrt.) létrehozható nonprofit formában, amennyiben nevében az feltüntetésre kerül.

³ 2011. évi CLXXV. törvény 4 § (1). pont.

⁴ Olyan egyesület, melynek tagjai csak jogis személyek lehetnek, természetes személyek nem. Ilyen például a Magyar Bankszövetség is. 2011. évi CLXXV. törvény 4 §. (3) pont.

⁵ 2013. évi V. törvény 3:378. §.

⁶ Ennek a szervezeti formának az elődje a közhasznú társaságok voltak, melyek a 2006. évi IV. a Gazdasági társaságokról szóló törvénynek megfelelően átalakuláson mentek keresztül, és 2009. június 30-tól nonprofit gazdasági társaságokká alakultak át vagy megszűntek.

Ezek azok a jogi formák, melyek nagyjából megfelelnek az általunk létrehozott definíció alapkövetelményeinek. Ugyanakkor a 2011-ben elfogadott civil törvény 2 § 6. pontjában meghatározza a „Civil szervezetek” kategóriáját is, mely definíciója az alábbi:

„civil szervezet:

- a) a civil társaság,*
- b) a Magyarországon nyilvántartásba vett egyesület - a párt, a szakszervezet és a kölcsönös biztosító egyesület kivételével -,*
- c) - a közalapítvány és a pártalapítvány kivételével - az alapítvány;”*

Tehát a jog használ egy szűkítő jellegű kategóriát is, mely kimondatlanul ugyan, de igyekszik behozni a forma szerinti definícióba a „közjó” követelményét is. Civil szervezetnek csak az minősül, melyre igaz a köz szolgálata is, még ha nem is tökéletesen illik ez a strukturális-operacionális definíció rendszerébe⁷.

A jog ugyanakkor tovább merészkedik, és meghatároz egy minőségi jelzőt is: a közhasznúságot. 2011-ig ez 2 szintből állt: közhasznú, illetve kiemelkedően közhasznú jogállásból, mely kimondatlanul létrehozta a harmadik, azaz a nem közhasznú kategóriát is. A 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (Továbbiakban: Civil Törvény) ezt a rendszert alakította át, és 1 (illetve 2) kategóriát határozott meg: a közhasznú (és a nem közhasznú) jogállást. A közhasznú jogállás megszerzésének szigorú mennyiségi kritériumai vannak, be kell bizonyítani a társadalmi beágyazottságot, és a megfelelő mennyiségű, rendelkezésre álló erőforrást is a feladat ellátásához. Továbbá a szervezetnek közfeladatokat kell ellátnia, tehát olyan közhasznú tevékenységet kell végrehajtania, melyek más törvények elsősorban állami feladatnak minősítettek.

A közhasznúság tehát egy szigorú követelményrendszer, melyet kizárólag a jogban értelmezett civil szervezetek (kivéve civil társaság) érhetnek el, amennyiben azt a bíróságon kérvényezik. A közhasznúság előnye, hogy stabilabb működést feltételez, több adókedvezménnyel jár, és több forrásbevonást tesz lehetővé. Ugyanakkor egy szervezet közhasznúsági fokozatát automatikusan megvonják, ha egy idő után nem felel meg a jogszabályban előírt követelményeknek, így egy sokkal szigorúbb ellenőrzés valósul meg.

Ezzel szemben **a magyar statisztikai gyakorlat**, ami azonos a Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban: KSH) gyakorlatával, a „nonprofit” definíciójaként a Johns Hopkins Egyetem által létrehozott fogalomkört használja, ami az alábbiak szerint hangzik:

„Nemzetközileg elfogadott definíció szerint a kategória öt kritérium egyidejű teljesülésével azonosítható: az adott szervezet 1. intézményesült, 2. a kormánytól független, 3.

⁷ A Civil szervezetek közül nincsenek kizárva az állami alapítású alapítványok, egyesületek.

önkormányzati alapon működik, 4. a profitszétosztás tilalma jellemzi, 5. önkéntesség, öntevékenység jellemzi.” (www.ksh.hu, 2018.01.28.)

Ez gyakorlatilag azonos a strukturális-operacionális fogalommal. Ezen felül azonban a magyar statisztika használ egy formai definíciót is, mely az alábbi:

Minden olyan nem profitszerzésre irányuló szervezet (alapítvány, közalapítvány, egyesület, egyesülés, érdekképviselő, köztestület, közhasznú társaság, valamint az egyesülési törvény hatálya alá tartozó társadalmi szervezet) a nonprofit szektor részének tekintendő, amelyet a hatályos jogi szabályozás rendelkezéseivel összhangban, önálló jogi személyként bejegyeztek.

Nem tartoznak a nonprofit szektorba az önkéntes kölcsönös biztosítópénztárak (mert esetükben nem érvényesül a profitszétosztás tilalma), a politikai pártok (mert céljuk a közhatalom és a kormányzati jogosítványok megszerzése), valamint az egyházak, szerzetesrendek (mert a világi nonprofit szervezetek működési kereteit meghatározó szabályozás rájuk nem érvényes). (www.ksh.hu, 2018.01.28.)⁸

A gyakorlatban a KSH-nál leginkább ez a meghatározás a tetten érhető, hiszen ez a legkönnyebb módja a szektor körülhatárolásának. Ráadásul ezekről a jogi szervezettípusokról könnyen feltételezhető, hogy megfelelnek a tartalmi kritériumoknak is.

Ugyanakkor a KSH is használ egy külön kategóriát a szűkítésre, ami az úgynevezett „klasszikus civil szervezet”, ami a klasszikus magánalapítványok és egyesületek csoportja. A statisztikai gyakorlat már a kezdetektől, 1993-tól megkülönbözteti a szektor ezt a részét, és kiadványaiban külön elemzi.

Összefoglalás

Mindezekből láthatjuk, hogy a nonprofit szektor pontos meghatározása nehézkes, még ha körvonalai jól láthatóak is (1. melléklet). Jelen kiadványunkban legtöbbször a statisztika által használt formai értelmezést fogom alkalmazni, azonban több esetben is visszatérek a strukturális-operacionális definíció nyolc kritériumos verziójához, mely véleményem szerint a leginkább megfelelő a szektor körülhatárolásához. A két meghatározás ugyanakkor nem üt el teljes mértékben, azonban a statisztika bizonyos kritériumokat jóval puhábban értelmez, mint az elméleti definíció.

⁸ Fontos ugyanakkor megjegyeznünk, hogy a KSH által használt fogalmak jegyzéke (www.ksh.hu, Adatok menüpont, Módszertani információk (metaadatok) almenüpont) még mindig a korábbi jogszabályok alapján határozza meg a jogi fogalmakat, azonban ezeket már 2011-ben, az új civil törvény hatályon kívül helyezte.

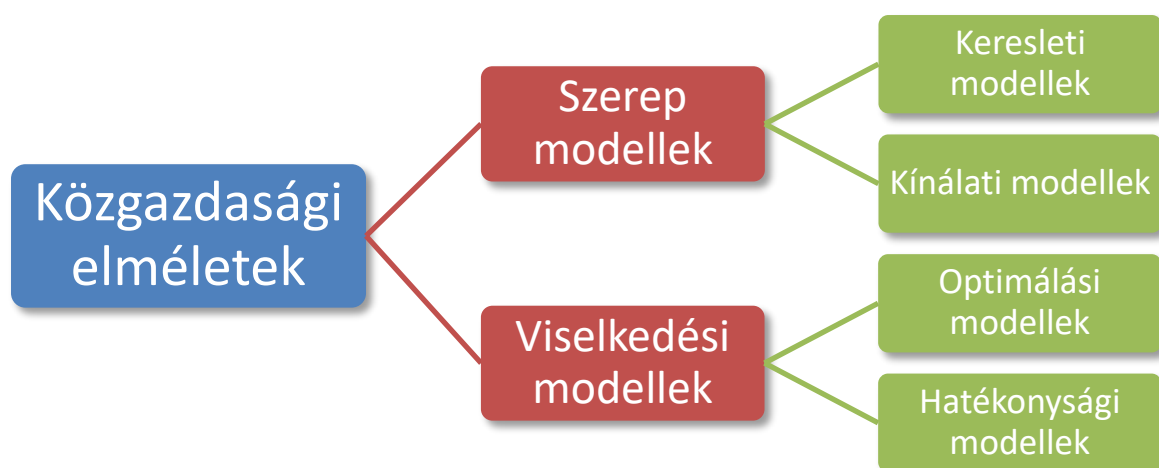
A nonprofit szektor kialakulásának meghatározó elméletei

A nonprofit szektor jelenlétére elsőként a közgazdászok igyekeztek magyarázatokat találni, és nagyjából a kilencvenes évek elejéig a **közgazdasági elméletek** voltak az uralkodó irányzatai a szektor létezésének és feladatainak magyarázatában. A több tudományágat egyesítő, úgynevezett **interdiszciplináris elméletek** csak a '90-es évektől kerültek rivaldafénybe, és azóta a meghatározó ágává nőttek ki magukat a kutatásoknak.

Közgazdasági elméletek

A közgazdasági elméleteknek két fő iránya van: a nonprofit szervezetek **szerepével, és viselkedésével foglalkozó modellek** (1. ábra). Mivel jelen kutatásomban a nonprofit szektor Magyarországon betöltött szerepével foglalkozom, ezért a viselkedési modellek ismertetésétől jelenleg eltekintek, ezek nem relevánsak a vizsgálatunk témája szempontjából.

1. ábra: Közgazdasági elméletek tagozódása



Megjegyzés: Hansmann 1987 alapján készült

A szerep modellek a nonprofit szektor tényleges és kívánatos szerepét, az állami és piaci szervezetekkel való kapcsolatát vizsgálja, valamint arra igyekszik magyarázatot adni, hogy miért van létjogosultsága a szektornak, és miért ilyen aránytalan a gazdaság egyes szegmensei között az eloszlása. A szerep modellek két altípusa a **keresleti, és a kínálati modellek**, melyek közül az előbbiek arra a kérdésre keresik a választ, hogy milyen keresletet, igényt elégítenek ki a nonprofit szervezetek létezésükkel. A kínálati modellek ezzel szemben az ellenkező oldalról, a nonprofit szervezetek létrehozói szemszögéből vizsgálja a harmadik szektor létrejöttét, szerepét. Arra keresik a választ, hogy miért és kik hozzák létre az ilyen szervezeteket, miért jön létre maga a kínálat, és ez hogyan befolyásolja a szektor szerepét, tevékenységét.

Keresleti modellek

Két nagy modell létezik a nonprofit szektor kialakulására keresleti oldali magyarázatára, melyek közül az első a **heterogenitásteória**, vagy a közjavak biztosításának elmélete néven vált híressé, és Burton Weisbrod (1975) nevéhez fűződik. Az amerikai közgazdász 1975-ben írt „A háromszektoros gazdaságban működő öntevékeny nonprofit szektor egy elmélete felé” című tanulmányában fejtette ki először elképzeléseit, mely nagy lökést adott a nonprofit szektorral kapcsolatos kutatásoknak. A teória szerint a harmadik szektor szerepe a gazdaságban az, hogy szolgáltatóként lépjen fel a közjavak piacán, ugyanis az egyes emberek igénye a közjavak mennyisége iránt nem heterogén. Weisbrod feltételezi, hogy az egyes fogyasztók racionálisan hozzák meg döntéseiket, ezért a kialakult reziduális keresletüket igyekeznek kielégíteni, azonban erre sem az állami, sem a magánszektor nem képes, ezért van szükség a nonprofit szektorra.

Az állam kudarca nyilvánvaló a közjavak szétosztása terén, ugyanis nem képes teljes mértékig igazodni valamennyi fogyasztói igényhez, így vannak, akik többet, és vannak, akik kevesebbet tudnak csak fogyasztani a kívánt közjóságból, míg annak költségei mindenkit terhelnek a fogyasztás mértékétől függetlenül. Akik kevesebbet kívánnak fogyasztani, akaratukat érvényesítve képesek lehetnek kisebb közjóság szintet létrehozni a politikai döntéshozókra gyakorolt nyomás révén vagy az árdiszkriminációs mechanizmusok segítségével csökkenteni költségeiket (például nem vesznek bérletet, csak jegyet a buszra). Azok azonban, akik többet szeretnének fogyasztani, mint az igénybe vehető legmagasabb szint, más alternatívákhoz kénytelenek nyúlni, amihez kiváló eszközöket szolgáltató a harmadik szektor. Az állam kudarcai nem csak az igazodás mértékén, hanem gyorsaságán is tetten érhetőek, az államilag biztosított közjavak rendszere rendkívül bürokratikus, nehezen változtatható, rugalmatlan. Végezetül pedig szintén súlyos problémája az állami szektor közszolgáltatási rendszerének, hogy szinte képtelen hatékonyan kiszűrni a potyautasokat, akik fogyasztása így más adófizetőket terhel.

Mindezek fényében természetesnek hat, hogy a fogyasztók a létrejött reziduális keresleteket a magánszektorból igyekeznek helyettesíteni, azonban ez nem mindig jelent jó megoldást. A magánjóságok költségei teljes mértékig az adott személyt terhelik, nincs méretgazdaságosság a fogyasztásban, továbbá a közjóságok és a magánjóságok között közel sem valószínű a tökéletes helyettesítési viszony. Példának okáért egy kutya a háznál, vagy egy riasztóberendezés közel sem helyettesíti teljes mértékig a rendőröket, viszont annál jobban helyettesíti azt a polgárőrség, amit leghatékonyabban nonprofit szervezetek szervezhetnek meg.

Az elmélet szerint tehát a nonprofit szektornak alapvető feladata, hogy kielégítse a reziduális keresleteket, létrehozva hozzá egy szükséges teherviselő csoportot. Az, hogy mekkora ez a kielégítetlen kereslet, milyen az eloszlása a térben, a fogyasztói szükségletek

heterogenitásának mértékétől függ, tehát minél nagyobbak az eltérések, annál nagyobb nonprofit szektorra van szükség. Weisbrod ezzel magyarázza az egyes országok nonprofit szektorainak különbségeit is, ugyanis a különböző társadalmak szükségletei különböző heterogenitásúak, ezért más-más módon igazodnak hozzá a nonprofit szektorok is.

Weisbrod elméletével a különböző szektorok közötti kölcsönhatásokat vizsgálta, azt a munkamegosztást, melyet kialakíthatnak egymás között. Számára a nonprofit, a piaci és az állami szektor nem egymás helyettesítői, hanem kiegészítői, ezzel hozta létre a háromszektoros gazdaság modelljét. A heterogenitásteória ugyanakkor nem ad teljes körű magyarázatot a nonprofit szektor létezésére, Weisbrodnak ez nem is állt szándékában, így sok megválaszolatlan kérdést is hagyott maga után, melyet az utána következő kutatások igyekeztek megmagyarázni.

Az egyik ilyen kutatásból alakult ki a **bizalomelméletként** ismert második nagy ága a keresleti elméleteknek, mely Henry Hansmann (1987) nevéhez kötődik, és Nelson és Krashinsky 1973-as cikkére alapozott.⁹ Az amerikai közgazdász választ kívánt adni Weisbrod elméletének hiányosságaira, többek között arra is, hogy miért létezhetnek magánjavakat előállító nonprofit szervezetek is, illetve miért lehetséges az, hogy egyes szektorokban a nonprofit szervezetek képesek felvenni a versenyt a magánszektorral, míg más esetekben nem. Tipikusan jó példák a múzeumokat, bölcsődéket, öregek otthonait működtető nonprofit szervezetek, ahol a fogyasztásból egyértelműen kizárhatóak az egyes személyek. Hansmann úgy véli, ennek kiinduló oka a szerződéses kapcsolatok kudarcában fedezhető fel, amikor a fogyasztó nem képes teljes körűen informálódni az adott termék minőségét és mennyiségét illetően. Ebben az esetben a profitorientált vállalatok képesek az információs aszimmetriát saját hasznukra fordítani, és ennek megfelelően egy nem optimális piaci állapotot fenntartani. A fogyasztók az ilyen esetekben fordulnak a nonprofit szektor szolgáltatói felé, ugyanis fontosabb számukra a védettség az esetleges minőség- és mennyiségrontásoktól, mint azok a hatékonysági veszteségek, amik egy nonprofit szervezet esetében fennállnak.¹⁰

Hansmann tovább megy Weisbrodnál, és négy alaptípust hoz létre a nonprofit szervezetek osztályozására. Két tengely mentén különbözteti meg őket: forrásaik szemszögéből léteznek adományokból és üzleti bevételekből élő, irányítás szerint pedig önigazgató és vállalkozói típusú szervezetek (2. ábra). Ez utóbbiak között az a különbség, hogy az önigazgatók esetében a döntéshozók egyik azokkal, akiktől a bevételek is származnak, míg a vállalkozói típusúak között a két szerep elválik. Természetesen a modellben szereplő négy alapeset ideáltípus, a

⁹ A cikkben a két szerző egy empirikus felmérést tesz közzé, melyben bebizonyítják, hogy az egyes szülők inkább adják gyermekeiket nonprofit szervezetek által működtetett óvodákba, mert jobban bíznak az ott kapott szolgáltatások minőségében, mint egy profit orientált vállalkozás esetében (Nelson & Krashinsky 1973).

¹⁰ Hansmann szerint ugyanis a nonprofit szektor kevésbé hatékony, mint a for-profit, azonban hatékonyabb, mint az állami, könnyebben igazodik az igényekhez, kevésbé bürokratikus, tartózkodik a felesleges kapacitások fenntartásától és önkéntes munkaerőt is foglalkoztat. Ezzel szemben azonban nincsenek meg a profitszétosztással járó hatékonysági motivációi sem, ami miatt lassabban alkalmazkodik.

valóságban ezek a határok sokkal jobban elmosódnak, és kevés az olyan szervezet, melyekre tisztán igazak a modell kritériumai.

Hansmann rámutat arra is, hogy a nonprofit szervezetek nem csak a háztartásoknak, vállalatoknak, hanem az államnak is biztonságot nyújthatnak, ezzel magyarázatot adva a fejlett államokra jellemző magas állami támogatásokra is. A fejlett, „nyugati” típusú államokra ugyanis jellemző, hogy a nonprofit szervezetek bevételeinek jelentős részét állami költségvetési szervek biztosítják a szektor számára, főként normatív típusú támogatások formájában. Az elmélet szerint tehát az állam, a szolgáltatások biztosítása érdekében, nagyobb bizalommal fordul nonprofit szervezetek, mint a for-profit szektor tagjai felé, még ha azok a szolgáltatások nem is minősülnek közjavaknak.

2. ábra: A nonprofit szervezetek ideáltípusai Hansmann szerint

		<i>Jövedelemforrás</i>	
		<i>Adományokból élő</i>	<i>Üzleti bevételekből élő</i>
<i>Irányítási mód</i>	<i>Önigazgató</i>	<i>Klasszikus alapítványok</i>	<i>szakszervezetek, klasszikus egyesületek</i>
	<i>Vállalkozói</i>	<i>Segélyszervezetek (Pl.: Máltai Szeretetszolgálat, Vöröskereszt)</i>	<i>öregok otthonai, magániskolák, nonprofit múzeumok</i>

Megjegyzés: Hansmann 1987 alapján készült

Hansmann és Weisbrod elméletei, és a rájuk épülő rengeteg kutatás mellett léteznek más, kisebb, kevésbé népszerű vagy bizonyítható elméletek is. Az egyik ilyen a **fogyasztói ellenőrzés elmélete**, mely a bizalomelméletből indul ki, és Ben-Ner nevéhez fűződik (1986). A modell szerint a fogyasztóknak a termelő feletti közvetlen kontrolljának eszköze is lehet a nonprofit szektor. Erre Hansmann is felhívja munkájában a figyelmet, azonban a fogyasztói ellenőrzés elmélet sokkal nagyobb hangsúlyt fektet rá. Három esetet határoz meg, amikor az ilyen motívumú nonprofit szervezetek kialakulnak: amikor nagy az információs aszimmetria, amikor monopolhelyzetbe kerül a szolgáltató, és amikor kollektív fogyasztási javak előállításáról van szó.

Egy másik ilyen csokor a **támogatási elméletek**, melyek kiinduló pontja elsősorban az a feltételezés, hogy a nonprofit szervezetek kialakulásának egyik jelentős indoka az, hogy nagy mennyiségű támogatásra számíthatnak. Az elmélet nehezen bizonyítható empirikusan, ugyanis rengeteg dolog befolyásolhatja egyszerre egy-egy piac működését, valamint a nonprofit szervezetek kialakulását, melyeket nehéz kiszűrni. Hansmann maga is próbálkozott a feltevés bizonyításával, azonban annyit sikerült csak megállapítania, hogy ha a nonprofit szervezetek kialakulásukhoz nem is, de a megerősödésükhöz szignifikánsan hozzájárultak a

különböző támogatások. Kutatásai szerint azonban ezek a támogatási rendszerek inkább követik a nonprofit szervezetek létrejöttét egy-egy ágazatban, semmint eredményezték azt (Hansmann 1987, 34. o.).

Kínálati modellek

A kínálati megközelítés Estella James (1987) nevéhez fűződik, aki bírálta a közgazdasági elméleteket azok egyirányú gondolkodása miatt, valamint mert kizárólag csak az USA területén tesztelték őket. Véleménye szerint, elhibázott gondolat kizárólag a kereslet oldaláról megvizsgálni a nonprofit szektor kialakulását, számba kell venni az **alapítók motivációit** is annak érdekében, hogy ténylegesen magyarázatot kaphassunk a nonprofit szektor létezésének okaira.

Négy fő motívumot határoz meg, ami a nonprofit szervezetek alapítását leginkább motiválja egy alapító szemszögéből: a presztízs, a politikai befolyás növelése, a profitorientáltság és az ideológiai motívum.

A nonprofit szervezetek alapítói gyakran saját nevükkel látják el alapítványukat, vagy a fenntartott intézményt, aminek oka, hogy a társadalom megbecsüléssel, presztízzsel fizeti azt meg. Gyakorlatilag az alapítók saját társadalmi státuszukat kívánják ezzel javítani, nem kevés esetben ez a politikai befolyás növelésével is jár. A politikusok, vagy politikai babérokra törő tehetősebb emberek szintén gyakran nyúlnak a nonprofit szektor nyújtotta lehetőségekhez. A társadalom egyrészt úgy véli ilyen esetekben, hogy az adományozás fejében tartozik az adott személynek, ezért szavazatukkal fizetik azt meg, más részből bizalmat érez az adott személy iránt, ezért bátrabban szavaz rá.

Nagy jelentőséggel bír ugyanakkor a profit, az egyéni jólét is egyes országok nonprofit szektorai esetében. Bizonyos országokban törvényi előírás szabályozza, hogy egyes jóléti tevékenységeket (pl.: oktatás, egészségügyi ellátás stb.) kizárólag nonprofit szervezetek végezhetnek, azonban jelentős többletkereslet esetén, az ilyen jellegű szolgáltatások is jól jövedelmezővé válhatnak. Minél nagyobb a hiány, annál többet hajlandóak az egyes fogyasztók fizetni, mivel azonban csak nonprofit szervezetek űzhetik az adott tevékenységet, ezért a közvetlen profitszétosztás helyett más, illegális eszközök segítségével oldják meg a bevételek szétosztását. A nonprofit forma így dupla haszon az ilyen indíttatású szervezeteknek, ugyanis általában adókedvezményekkel jár, ugyanakkor az elrejtett jövedelmek után adózni sem kell, tehát többet tehetnek zsebre. Ez természetesen nem ölt jelentős méretet a szektorokon belül, a legtöbb országban jóléti tevékenységeket legális formában, profitorientált gazdasági társaságok képében is lehetséges folytatni.

A legnagyobb motivációt a civil szektor választására az ideológiai motívum adja, amivel megmagyarázható az is, hogy a legtöbb nonprofit szervezetet miért egyházak alapítják. Ezek a

szervezetek nem a profit érdekében űznek bizonyos tevékenységeket, hanem saját híveik körének bővítése érdekében. Természetesen az, hogy sok egyházi alapítású szervezet létezik, az annak is köszönhető, hogy erős háttértámogatást kapnak az egyházaiktól, így nagy indulótőkével rendelkeznek, valamint komoly állami támogatásokat élveznek. Az ideológiai motívum egyben megmagyarázza azt is, hogy a szervezetek miért leginkább az oktatás, a szociális ellátás, valamint az egészségügy területeire koncentrálnak, elvégre ezek azok a területek, ahol az ideológiákat a legkönnyebben tovább lehet adni.

A kínálati modell ugyanakkor arra is keresi a választ, hogy miért engedi az állam, hogy a nonprofit szektor legyen egyes esetekben a kínáló, miért nem saját maga. Ennek magyarázatául a költséghatékonyság szolgál, az önkéntes munka, az adományozás bevonásával, valamint a rugalmasabb és hatékonyabb működéssel kevesebb költségen több, vagy jobb minőségű szolgáltatásokat képes nyújtani a nonprofit szektor. Így ez az államnak is megéri, még akkor is, ha bizonyos szinten finanszírozóként kell fellépnie, és pontosan emiatt is választja inkább a nonprofit és nem a for-profit szektort a jóléti szolgáltatások biztosítása érdekében. A nonprofit szektor ráadásul feltételezhetően becsületesebben bánik a rá bízott állami pénzekkel, mint egy profitorientált vállalkozás, így a bizalomból kifolyólag a magas ellenőrzési költségeket is meg lehet spórolni.

James egyetért Weisbroddal (1975) abban, hogy a heterogenitás határozza meg a nonprofit szektor méreteit az egyes országokban, azonban arra is utal, hogy ez ideológiától, vallásosságtól is függ, ami egyben őt igazolja. Hansmann (1987) bizalomelméletét illetően pedig a magánadományok alacsony mértékére hívja fel a figyelmet, tehát a szerződéses kapcsolatok kudarca inkább az állam és nonprofit szektor kapcsolata esetén áll fenn, és ott meghatározó.

Érdekcsoport elmélet

Ha jobban átgondoljuk, akkor belátható, hogy mindkét elméleti irány, tehát a keresleti és a kínálati modellek egyszerre szükségesek a nonprofit szektorok létezésének teljes körű megmagyarázásához. Érdemes lenne egy átfogó elmélettel összefogni a két nagy ágot és azzal egységesen megtalálni a harmadik szektor létezésének magyarázatát. A **stakeholder elmélet** felhasználásával Krashinsky (1997) pontosan erre vállalkozik. Megközelítésének alapja, hogy a nonprofit szervezetek kialakulásának és szerepének a belső, azaz a kínálati, és a külső, azaz a keresleti oldali érintettek kapcsolatrendszerei adják az alapját. Krashinsky ugyanakkor nehezményezte, hogy a különböző közgazdasági elméletek csupán az egyéni fogyasztó szemszögéből igyekeztek magyarázatokat keresni, ezért modelljében igyekezett azokat más szereplőkre is kiterjeszteni.

Az elméletnek két fő irányvonala létezik, melyek az érintettek közötti kapcsolatokat hivatottak leírni. Az első arra alapoz, hogy a nonprofitok a stakeholderek közötti konfliktusokat hatékonyabban kezelik, és ott jönnek létre, ahol ebből kifolyólag bizonyos igények kielégítését

hatékonyabban tudják végezni. A második ezzel szemben pontosan a nonprofit létből eredő konfliktusok fennmaradásának problémáira alapoz, melyek megoldása külső beavatkozást igényel, de ez nem minden esetben az állam feladata.

Ennek a kategorizálásnak megfelelően az első ág további három fő irányzatra bontható szét, melyek gyakorlatilag lefedik a heterogenitás, a bizalom és a fogyasztói ellenőrzés elméleteket. Mint jól látható ez inkább keresleti ágnak lenne tekinthető, de Krashinsky ezekbe az elméletekbe beépíti a kínálati oldalt is oly módon, hogy a belső érintettek valójában a fogyasztók is, tehát a külső érintettek közül kerülnek ki, fogyasztásuk folyamán ismerik meg a nonprofitokban rejlő lehetőségeket és ez alapján határozzák meg saját motivációjukat is.

A másik ág lényege, hogy a konfliktusok a nonprofit szervezeteken belül is fennállnak, és paradox módon pont annak alaptéziseiből adódnak. Az egyik legjelentősebb ezek közül a profit szétosztás tilalma, melyet egyes belső érintettek folyamatosan igyekeznek kijátszani például úgy, hogy indokolatlanul nagy fizetéseket osztanak ki saját maguknak, vagy a bevételek egy részét saját fogyasztásuk fedezésére fordítják. Másik nagy konfliktusforrás a hatékonyság kérdése, ugyanis a profitorientáltság hiánya és a szervezetek versengése a szűkös erőforrásokért, ellentmond egymásnak. Egyes esetekben még az is megkérdőjelezhetővé válik, hogy a nonprofit szervezetek valóban hatékonyabban képesek e kielégíteni a szükségleteket, mint az állam.

Mindebből következik, hogy ha nincs külső behatás, a külső érintettek nem figyelnek megfelelő mértékben oda a nonprofit szervezetekre, nem kényszerítik ki azok helyes működését, akkor a nonprofit szektor valódi előnyei semmivé válnak. A bevételeket az „ál-nonprofit” szervezetek elherdálják, vagy szétosztják maguk között, ami hosszútávon rontja a szektor megítélését, és működési kilátásait is.

Interdiszciplináris elméletek

Az interdiszciplináris modellek között azokat az elméleteket tartjuk számon, melyek a közgazdaságtant más tudományágakkal, főként szociológiával és politológiával ötvöztetve igyekeznek a szektor természetét értelmezni.

Interdependencia elmélet

Lester Salamon (1987) jelentős újítást hozott a nonprofit szervezetek létrejöttének, valamint a három szektor viszonyának vizsgálatában az interdependencia, avagy más néven az **önkéntesség kudarcának** elméletével. Salamon szerint nem a harmadik szektor reagál az

állam és a piac hiányosságaira, a sorrend némileg más, a piac hiányosságait igyekszik orvosolni a nonprofit szektor, és annak hiányosságaira reagál az állam.

Tény, hogy az állam nagy, bürokratikus rendszerén keresztül vinni a változásokat sokkal nehezebb, idő és energiaigényesebb, mint a nonprofit szervezetek által kínált eszközöket használni. A harmadik szektor továbbá könnyebben igazodik a kereslethez, mint az állam, arról nem is beszélve, hogy hamarabb észreveszi az új szükségleteket, és gyorsabban gyökeret ver azok piacán. Mindezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a modern jóléti állam jóval később alakult ki, mint a harmadik szektor intézményrendszerei, az állam ugyanis sokáig csak az aktuális uralkodó rezsimnek eszköze volt saját hatalmuk fenntartására. Ezzel szemben a társadalomba beágyazódó öntevékenység, a különböző civil intézmények már a kezdetek óta jelen vannak a különböző társadalmakban. Mint arra Salamon is rámutat, a nonprofit szektor gyorsabb reagálását az is mutatja, hogy az angolszász gyakorlatban sok jóléti rendszer úgy alakult ki, hogy az állam már meglévő nonprofit intézményeket támogatott, fejlesztett, melyek önmaguktól nem lettek volna képesek megfelelő minőségű vagy mennyiségű szolgáltatások nyújtására. Ennek okai a nonprofit szektor kudarcaiban keresendők, melyek Salamon szerint az alábbiak:

- **Alacsony hatékonyság:** A nonprofit szektor képtelen biztosítani saját maga számára a szükséges forrásokat, melyek tevékenysége finanszírozásához és kiterjesztéséhez szükségesek. Saját bevételei és a magánadományok ehhez nem elegendőek, így nem képes a társadalom számára optimális mennyiségű szolgáltatások előállítására, ami ebből a szempontból nézve a hatékonyság hiányát jelenti.
- **Partikularizmus:** A nonprofit szervezetek saját természetükből kifolyólag hajlamosak a társadalomnak csupán egy bizonyos rétegére koncentrálni. A különböző szervezetek ráadásul nincsenek összehangolva, ezért előfordulhat, hogy a társadalomnak akadnak olyan szegmensei, melyek túl sok szolgáltatást kapnak, míg más rétegek teljesen elkerülik a harmadik szektor figyelmét.
- **Paternalizmus:** Azok hozzák a döntéseket általában, akik a forrásokat is biztosítják. Ennek megfelelően a forrásokat biztosító magánadományozó, jómódú rétegek döntenek a szegények ellátásáról, ami azt eredményezheti, hogy a szolgáltatás nem illeszkedik a rászorulóknak valódi igényeihez. Ugyanakkor igaz az is, hogy az adományozók saját igényeiknek megfelelő tevékenységet támogatnak, míg más, súlyosabb problémákkal csak kevesen foglalkoznak.
- **Amatőrizmus:** A források hiánya alacsony bérezést eredményez, ami miatt a professzionalizmust nehéz biztosítani a szektorban. A jó szakembereket meg kell fizetni, piacképes bérezés nélkül hozzá nem értők fognak fontos feladatokat ellátni, ami többet árthat, mint használni.

Salamon szerint az állam ezekre a hiányosságokra reagál, amikor partneri kapcsolatot épít ki a nonprofit szervezetekkel. A két szektor kiegészíti egymást, ugyanis a lassan reagáló, bürokratikus, költségigényes rendszer helyett finanszírozás útján költséghatékonyan, gyakran

már kiépített, jól működő rendszereket felhasználva biztosítja az állam a jóléti szolgáltatásokat. Ezt az együttműködésre törekvő állammodellt „Third-Party Government”-nek nevezi Salamon, ami, mint ahogy azt a következő modellben is látni fogjuk, a „nyugati” típusú fejlett országokban már régóta megfigyelhető.

Társadalmi pluralitás elmélet

A társadalmi pluralizmus elmélet a jóléti állam modelljéből indul ki és leginkább szociológiai és közgazdasági oldalról közelíti meg a nonprofit szektort (Lévai & Szémán 1993, 10-26. o., Zauner 2002, Bartal 2005, 89-101. o.). Alaptézise, hogy a gazdaság nem a piac, az állam és a nonprofit szektor hármasságából tevődik össze, negyedik elemként megjelenik az informális szektor, maga a társadalom is. A háztartások, társadalmi intézmények képesek helyettesíteni mind az állami, mind a piaci funkciókat, mely azok visszaszorulásával vagy kiterjedésével járhatnak, a mechanizmusok mennyiségétől és erősségétől függően. A nonprofit szektor az elmélet értelmében a három másik szektor közötti intermedier területként jön létre, egyfajta törvényszerű kiegészítőként. Ennek megfelelően jellemző rá a sokszínűség, ugyanis mindegyik főszektorból ölthet magára motívumokat. Walcher (1997) szerint a nonprofit szektor szerepe leginkább attól függ, hogy hogyan tesz szert a másik háromtól forrásokra, tehát például a háztartásoktól társadalmi tőkére, a piactól gazdasági tevékenységek bevételeire, az államtól pedig támogatásokra. Ennek értelmében két belső és két külső funkciója lehet a harmadik szektornak:

Belső funkciók:

- **Allokatív:** Amikor a piac és állami szegmensek hiányosságait pótolja, tevékenységét egészíti ki.
- **Integratív:** Amikor a civil társadalom megszilárdítása a célja, valamint annak szociális és politikai aktivizálása.

Külső funkciók:

- **Asszimilációs funkció:** A nonprofit szervezetek ilyenkor elvesztik valódi nonprofit jellegüket és előnyeiket, mivel felveszik egy másik szektor viselkedési logikáját. Akkor következhet be ilyesmi, ha a nonprofit jellegű létezése a szervezeteknek veszélybe kerül, és kénytelenek azonosulni más szervezetekkel a túlélés érdekében.
- **Kooperációs funkció:** Az ideális kapcsolati viszonyt jelenti a nonprofit szervezetek és a többi szektor között. Megvan a megfelelő információ és támogatásáramlás a három fő szektor felől a nonprofitok felé.

Természetesen erősen megkérdőjelezhető, hogy valóban létezik helyettesítési viszony a három fő szektor között, azonban mindenképpen érdekes kutatási kérdéseket nyit a négysektoros modell elgondolása. Fontos továbbá, hogy nem csak a közszolgáltatások

szemszögéből, hanem az érdekképviselő, önszervezés, és más funkciók szemszögéből is vizsgálja a harmadik szektort, ami a közgazdasági elméletekre kevésbé jellemző.

Társadalmi eredet teória

A legjelentősebb, globális szintű empirikus felmérést a különböző országok különböző nonprofit szektorainak felépítését illetően a baltimore-i Johns Hopkins Egyetem indította el, Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project néven (Salamon & Anheier 1995, 1999; Salamon et al., 2003). Az intézmény a projekt igazgatójának Lester M. Salamont, a témában akkor már jelentős elismerésre szert tett egyetemi professzorát bízta meg. A kutatás másik jelentős alakja Dr. Helmut K. Anheier, német származású, de Amerikában tanító szociológus volt. A projekt 1990-ben indult, másfél évtizeden keresztül tartott, a világ 35 országának¹¹ 50-nél is több tudósát vonták be a felmérésbe, és jelentős eredményeket hozott a nonprofit tudományos világ számára.¹² A társadalmi eredet teória teljes egészében erre a kutatásra alapoz, kiinduló tézise pedig, hogy az egyes országok nonprofit szektorainak funkcióját nem csupán a szektorok lehetséges tevékenysége, vagy a többi szektorhoz fűződő viszonya, hanem súlyos történelmi, fejlődési különbségek is befolyásolják. A következőkben a teória alapjául szolgáló felmérést fogom bemutatni, valamint azt a modellrendszert, melyet a két kutató a program lezárását követően hozott létre.

A projekt adatfelvételei a 1990-es évek közepén történtek, az országok bevonása pedig folyamatosan, nem pedig egyszerre zajlott (2. melléklet). Éppen ezért az adatok pontos ismertetésétől azok elavultsága miatt eltekintek, csupán a felmérés által létrehozott ország csoportokat, illetve a rájuk jellemző legfontosabb vonásokat mutatom be, azonban ezeket is érdemes fenntartásokkal kezelni, tekintettel a felmérés óta eltelt időre.

A kutatók két nagy, és azokon belül összesen hét kisebb csoportot hoztak létre (1. táblázat), melyekbe legfontosabb adataik alapján besorolták a felmérésben résztvevő országokat.¹³ A továbbiakban ezeknek a csoportoknak a legfontosabb jellemzőit fogom ismertetni a két nagy ország csoportra szétbontva.

1. táblázat: Országcsoportok¹⁴

¹¹ Köztük Magyarországot is, azonban a hazánkkal kapcsolatos eredményeket a modell ismertetése közben nem fejtem ki külön, ugyanis a későbbiekben részletesen fogok foglalkozni vele.

¹² Többek között a strukturális-operacionális nonprofit definíció megalkotása, valamint az ICNPO (International Classification of Non-Profit Organisations) nemzetközileg elismert és használt osztályozási rendszer kifejlesztése is ehhez a kutatáshoz kötődik.

¹³ Azok az államok, melyeknél a megfelelő adatok hiányoztak, esetleg nagyobb torzítást tartalmazhattak, vagy egyszerűen csak jellegzetességeik alapján nem voltak egyik alcsoportba se sorolhatók, az „Egyéb fejlődő országok” csoportba kerültek, de ezek összességében nem alkotnak valódi, egységes modellt.

¹⁴ A csoportokba sorolt országok sok esetben reprezentálják csak térségüket, illetve a csoportokon belül is nagy szórások lehetségesek, azonban még így is jól körvonalazható típusokat jelentenek.

<i>Fejlett országok</i>	<i>Fejlődő országok</i>
Angol-szász	Latin-Amerika
Ausztrália, Egyesült Királyság, USA	Argentína, Brazília, Kolumbia, Mexikó, Peru
Skandináv jóléti államok	Afrika
Finnország, Norvégia, Svédország	Dél-Afrika, Kenya, Tanzánia, Uganda
Európai típusú jóléti partnerség	Közép- és Kelet-Európa
Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Hollandia, Írország, Izrael, Olaszország, Spanyolország	Cseh Köztársaság, Lengyelország, Magyarország
Ázsiai ipari országok	Egyéb fejlődő országok
Japán, Dél-Korea	Egyiptom, Marokkó, Pakisztán, Fülöp-szigetek

Forrás: Salamon at al., 2003, 43. o., 6. sz. táblázat

Fejlett országok

A fejlett gazdasággal rendelkező országok csoportjában a civil szektor méretei és tevékenysége tekintetében kiemelkedő az **angol-szász államok** modellje (2. táblázat). Mivel ezekben az országokban az állam tradicionálisan igyekszik minél kevésbé beleavatkozni a gazdaságba, ezért inkább a nonprofit szervezetekre támaszkodik a közszolgáltatások nyújtása tekintetében. A nonprofit és az állami szervezetek viszonyának alapját a szerződéses kapcsolatok jelentik, illetve jellemző az inkább minőségi, semmint formai alapú szabályozás kialakítása. Az állam tehát kizárólag, mint finanszírozó jelenik meg, nem is csodálkozhatunk azon, hogy ebből a környezetből származik a „Third-Party Government” állammodell elmélete is.

Ez a finanszírozó állam megjelenése ugyanakkor jellemző a kontinentális, vagy más néven **európai típusú jóléti partnerség** modelljére is. Németországban és Hollandiában a szubszidiaritás elve alapján az állam, mielőtt maga látna el egy jóléti funkciót, megvizsgálja, hogy nem tudná-e azt ellátni valamely másik piaci vagy nonprofit szereplő. Franciaország hasonló berendezkedéssel, de más elvekkel rendelkezik, a három szektor viszonyának ilyen irányú kiépítésében inkább a jóléti állam problémáinak leküzdése és fenntarthatósága vezérelte.

2. táblázat: Fejlett országcsoportok általános jellemzői¹⁵

	Angol-szász államok	Skandináv jóléti államok	Európai jóléti államok	Ázsiai ipari államok
Szektor mérete	Kiemelkedően nagy	Nagy	Nagy	Kicsi
Szektor jellege¹⁶	Szolgáltatói	Képviselési	Szolgáltatói	Szolgáltatói
Domináns tevékenységtípus¹⁷	Egészségügy (USA), Oktatás és kutatás (UK és Ausztrália)	Érdekvédelem	Országonként változó	Oktatás és kutatás, Egészségügy
Domináns bevételi forrás¹⁸	Saját bevételek	Saját bevételek	Állam	Saját bevételek
Magánadományok mértéke	Átlag alatti	Alacsony	Alacsony	Nagyon alacsony
Foglalkoztatottak aránya	Kiemelkedően nagy	Alacsony	Kiemelkedően nagy	Alacsony
Önkéntesség aránya	Kiemelkedően nagy	Kiemelkedően nagy	Átlagos	Nagyon alacsony
Társadalmi bázis	Kiemelkedően nagy	Kiemelkedően nagy	Átlagos	Nagyon alacsony

Megjegyzés: Salamon at al., 2003, 41-49. o. alapján készült

Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a csoportosítás tartalmazhat ellentmondásokat, hiszen a különböző országok egymástól függetlenül hozták létre gazdaságuk berendezkedését. Olaszország esetében például, az arra jellemző egyházi és állami dualitás miatt, a nonprofit szektor nem olyan fejlett, mint a többi európai államé, mégis sokkal inkább húz ehhez a csoporthoz, mint bármelyik másikhoz. Az Egyesült Királyság helyzete is ellentmondásosnak tekinthető, ugyanis az Európai Uniónak történő megfelelési kényszere miatt berendezkedése is egyre jobban hasonlít az európai modellhez, de még így is inkább az angol-szász csoportba sorolandó.¹⁹

¹⁵ A táblázatban szereplő minőségi kifejezések természetesen az országok teljes átlagához, és nem az adott ország gazdaságához képest viszonyít (3. melléklet).

¹⁶ A modellben megkülönböztetésre kerülnek a szolgáltatói, a képviselési és az egyéb jellegű szektorok, mely a szektor domináns tevékenységcsoportjára utal. A jelleg attól függ, hogy az ICNPO szerinti tevékenységek közül mely területeken tevékenykednek leginkább a nonprofit szervezetek (4. melléklet).

¹⁷ ICNPO nemzetközi tevékenység osztályozási rendszer alapján, mely 12 elemből áll (4. melléklet).

¹⁸ A kutatók felméréseik során három különböző bevételforrást különböztettek meg: Állami és Magán támogatásokat, valamint Saját bevételeket, ami legfőképpen részvételi és tagdíjakból, gazdasági tevékenységek bevételeiből állnak össze.

¹⁹ A különbség leginkább abban figyelhető meg, hogy az állami támogatások aránya jóval nagyobb a szigetországban, mint Ausztráliában vagy az USA-ban, ami inkább az európai államok berendezkedésére jellemzőbb.

Jól látható, hogy a fejlett országok csoportjaira jellegzetesen a jóléti szolgáltató funkció jellemző, tehát főként oktatással és kutatással, szociális ellátással és egészségüggyel foglalkoznak. Kakuktktozásnak számít e tekintetben a **skandináv jóléti államok** csoportja, ahol a képviseleti jelleg a jelentősebb, tehát a szervezetek érdekképviselettel, környezet- és jogvédelemmel, kultúrával és rekreációval foglalkoznak. Ennek oka, hogy a skandináv államok továbbra sem engedik ki kezükből a jóléti jellegű funkciókat, de segítik más területeken a nonprofitok tevékenységét. Ezért lehetséges, hogy a legtöbb skandináv országban élő ember egyszerre akár több szervezetnek is a tagja, igaz ez az utóbbi években, főleg a fiatalok körében, erősen hanyatlani kezdett (Vogel at al., 2003). Képviseleti jellege ellenére azonban kijelenthető, hogy a skandináv államok is fejlett és nagy nonprofit szektorokkal rendelkeznek.

Mindezek alapján méltán feltételezhetnénk, hogy egy fejlett országnak a civil szektora is fejlett, azonban ez hibás következtetés lenne. A felmérésben résztvevő Japán és Dél-Korea, az **ázsiai ipari országok** modelljével jól reprezentálja az egész Kelet-Ázsiára jellemző erős iparosodási politikákat, melyek a civil szektor fejlődésének nem engedtek megfelelő teret. Az erőskezű irányítás, erőltetett gazdasági fejlődés erős állami kontrollt követelt meg, mely elhanyagolta, vagy sok esetben nem is engedhette kifejlődni a nonprofit szektort. Ezért a térség országait kisméretű, főként saját bevételekre, semmint állami támogatásokra építkező harmadik szektor jellemzi. Csak az utóbbi években enyhült a politikai kontroll felettük, ami lassú, de stabilan javuló tendenciát hozott a nonprofit szervezetek számára (Junko 2008, 107-108. o.).

Fejlődő országok

A fejlődő országok modelljeire sejthető módon kisméretű nonprofit szektorok jellemzőek (3. táblázat), melynek oka leginkább az általános forráshiány, ugyanis az ilyen országokban nem jelenik meg Salamon (1987) „Third-Party Government” állammodellje. Ebből kifolyólag a fizetett munkavállalók aránya is alacsony, ami egyben megakadályozza az önkéntes munkaerő megszervezését is, melynek nincs meg a megfelelő kultúrája sem ezekben a társadalmakban. Ennek az az oka, hogy az ilyen országokban még jóval erősebbek a családi kötelékek, jellemzőbbek a nagycsaládok, melyek képesek ellátni sok olyan tevékenységeket, melyet más országokban a nonprofit szektor lát el.

3. táblázat: Fejlődő országcsoportok általános jellemzői

	<i>Latin-amerikai államok</i>	<i>Afrikai államok</i>	<i>Kelet- és közép-európai államok</i>
Szektor mérete	Kicsi	Nagyon kicsi	Kicsi
Szektor jellege	Szolgáltatói	Képviselési	Képviselési
Domináns tevékenységtípus	Oktatás és kutatás	Település- és gazdaságfejlesztés	Kultúra és rekreáció
Domináns bevételi forrás	Saját bevételek	Saját bevételek	Saját bevételek
Magánadományok mértéke	Átlagos	Kiemelkedően magas	Kiemelkedően magas
Foglalkoztatottak aránya	Nagyon alacsony	Nagyon alacsony	Nagyon alacsony
Önkéntesség aránya	Nagyon alacsony	Alacsony	Nagyon alacsony
Társadalmi bázis	Nagyon alacsony	Nagyon alacsony	Nagyon alacsony

Megjegyzés: Salamon at al., 2003, 49-55. o. alapján készült

Latin-Amerikában a nonprofit szervezetek jelentős része az oktatás területén, főleg az elitiskolák piacán tevékenykedik. Ennek köszönhető mind a saját bevételek, főként tandíjak, illetve a magánadományok magas aránya, míg az állami támogatások nagyon alacsonyak. Sok szervezet a térségben keresztfinanszírozás útján igyekszik a gazdagok által az oktatásra költött jelentős összegeket a mélyszegénységben élő, rászoruló rétegek helyzetének javítására fordítani. Ennek megfelelően kialakult az elit rétegek és a mélyszegénységben élők igényeit kielégítő szektor, melyben a két irány között óriási üres tér foglal helyet. Ez a kettősség valamennyi latin-amerikai országra jellemző, egyedül Argentína helyzete tekinthető kiemelkedőnek a térségben, nonprofit szektora statisztikai alapján akár a fejlett nyugati országokkal is versenybe szállhatna.

Dél-Amerikához képest **Afrika** helyzete számokban nem tűnik sokkal rosszabbnak, még ha társadalmilag és gazdaságilag elmaradottabb is a térség. A kontinensre jellemző a törzsi hagyományokból eredeztethető önkéntesség magas aránya, míg a képviselési jelleg a különböző gyarmati függetlenségi mozgalmak eredménye.

Kelet-Európában is képviselési jellegű nonprofit szektorok alakultak ki, azonban teljesen más okok miatt, mint az afrikai, vagy a skandináv országokban. A szocialista beidegződés nem tekintette partnerének sem a nonprofit, sem a piaci szektort, a piacgazdaság bevezetésével ez a mentalitás pedig nem is változott a nonprofitok irányában. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy Bartal Anna Mária (2006, 16-17. o.) szerint, - aki állítását Helmut Anheier és Wolfgang Seibel (1993) közös cikkére alapozza- az egységes kelet-európai modellről csak a számok tükrében beszélhetünk, valójában az országok eltérő belső struktúrája, és az arra ható társadalmi folyamatok ezt erősen megkérdőjelezhetővé teszik.

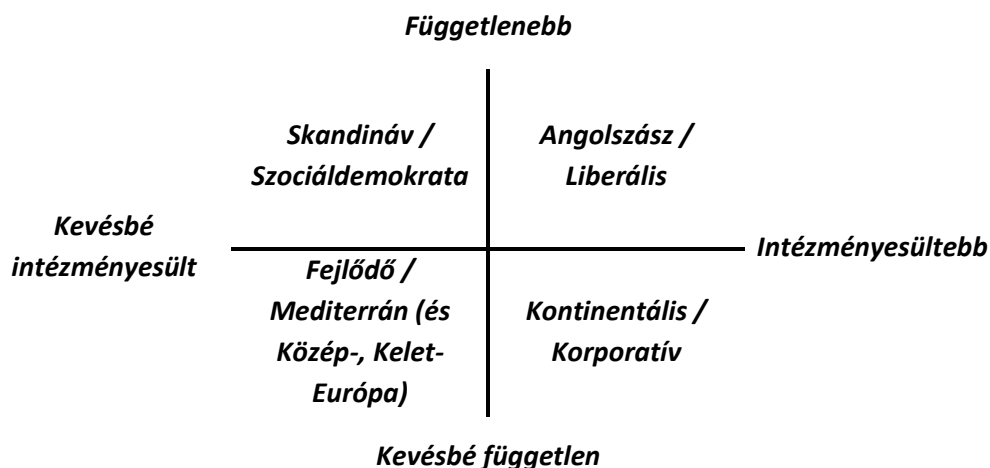
Ebből is adódik a leíró modell legnagyobb kritikája, miszerint ideáltípusokat vázol fel, melyeket a '90-es évek közepén felmért adatok alapján készültek. Példának okáért a Kelet-Európai térség eközben dinamikus átalakuláson esett keresztül, így mára a modell elveszthette hitelességét. Ugyanígy a skandináv térségben is megfigyelhető, hogy a szervezeti tagság a fiatalabb generációk számára egyáltalán nem vonzó, így a taglétszámok hanyatlásnak indultak.

Függetlenség-Intézményesültség Mátrix (FIM)

Érdekes ugyanakkor kitérnünk egy a társadalmi eredet teóriához szorosan kapcsolódó, de saját kutatásokra is alapozó európai modellre is. Az ezredforduló után az Európai Nonprofit Jogi Központ megalkotta a Függetlenség-Intézményesültség Mátrixot (3. ábra), mely két tengely mentén vizsgálta az európai államok nonprofit szektorait (Nilda 2005). A mátrix két tengelye négy részre osztja a síkot, és ennek megfelelően négy különböző modellt határoz meg.

A vízszintes tengely az intézményesültség szintjét jelenti, ami magában foglalja a szektor méreteit, a szervezetek felkészültségét, profizmusát, a foglalkoztatottak számát, gazdasági súlyát. A függőleges tengely pedig a függetlenséget jelzi, de nem csak az államtól és annak szerveitől, hanem az anyagi, szakmai biztonságukat, önállóságukat is döntéshozásukban, tevékenységükben.

3. ábra. ábra: Függetlenség-Intézményesültség Mátrix (FIM)



Forrás: Nilda 2005, 18. o.

Ez alapján a kialakult négy modell az alábbi:

- **Függetlenebb – Kevésbé intézményesült: Skandináv, vagy szociáldemokrata modell:**
Gyakorlatilag egyezik a korábban vázolt skandináv modellel. Alacsony állami

támogatottság jellemzi, kevésbé professzionális, de nagy társadalmi bázisú, tagsági alapon működő szervezetek jellemzik, főként képviseleti jellegű feladatokat látnak el.

- **Függetlenebb – Intézményesültebb: Angolszász, vagy liberális modell:** Európában Anglia és Írország tartozik ide, Európán kívül tipikus angolszász beállítottságú államok Ausztrália, USA, Kanada. Magasan intézményesült, de kevésbé jellemzi az állami finanszírozás, elsődleges bevételi forrás a saját bevételek. Jelentős az önkéntes bázis, a magas professzionalizmus és hogy a teljes rendszer központi elve a szerződéses kultúra. A civil szervezetek ennek értelmében versenyeken, vagy partnerségi megállapodásokon keresztül nyerik el a jóléti szolgáltatások nyújtásának lehetőségét. Jobban érvényesül a szektorsemlegesség is, tehát a jóléti szolgáltatások nyújtásába a piac is beszáll.
- **Kevésbé független – Intézményesültebb: Kontinentális vagy korporatív modell:** Európa központi államaira, Franciaországra, Németországra és a Benelux államokra jellemző. Az állammal összefonódott, bonyolult kapcsolatrendszert kiépítő civil szektor jellemzi őket, jelentős az állami támogatás nagysága, mely a bevételek 60%-át is jelentheti egy-egy civil szervezet számára. Az ide sorolt országok egymástól sok dologban eltérhetnek, azonban központi jellemzőik egy modellbe helyezik őket.
- **Kevésbé független – Kevésbé intézményesült: Fejlődő vagy mediterrán modell:** Idesorolandóak a mediterrán területek, valamint Közép- és Kelet-Európa országai is. Jelentős különbség a történelmi eredet teória modelljéhez képest, hogy itt Európa déli része nem a kontinentális modellben, hanem Kelet- és Közép-Európával összevontan van megjelenítve. Ennek oka, hogy az intézményesültség egyik ide sorolt országban sem olyan nagyfokú, a mediterrán országokban ráadásul a civil szervezetek leginkább az állammal vagy vallási szervezetekkel fonódtak össze, nem épült még ki egy erős, valóban önálló és független civil szektor. Ezen felül az adományozóknak járó adókedvezmények, a jogkörök, jogi formák tisztázása is gyerekcipőben jár még. Spanyolországra leginkább a Frankó diktatúra nyomai miatt figyelhető meg ez a modell, míg Olaszországban az egyház és az állam dualitása, tisztázatlan hatáskörei, történelmi háttérük miatt alakult ki ez a helyzet. A volt szocialista bloknak ebbe a síknegyedbe sorolása szintén érthető, az újonnan építkező, szocialista berögződésekkel rendelkező országok nonprofit szektora még igencsak elmaradott.

Az előbbieken leírt FIM modell gyakorlati alkalmazása keretében Magyarországot a fejlődő modellbe sorolták. Intézményesültség és függetlenség tekintetében valóban abba a síknegyedbe kell besorolnunk hazánkat, azonban kérdéses, hogy mennyire említhetjük magunkat egy lapon a mediterrán országokkal. Magyarország ugyan a '90-es években még erősen építette civil szektorát, és jelentős elemeket vett át a mediterrán országoktól (Pl.: innen ered az „egyszázalékos” rendszer is), de az expresszív jelleg inkább a skandináv modell felé mutat, míg a civil és nonprofit szervezetek közötti különbségtétel, mely a Civil törvénynek is része, inkább angol-szász irány (charity rendszer). A jogi szabályozás változásai, és a gazdasági mutatók alakulása mégis leginkább a kontinentális modell felé húznak (az állami támogatások arányának növekedése, a közalapítványok jogi formája, a közhasznúság formai

kritériuma stb.), így talán mégis megfelelő lehet Magyarországot a mediterrán országok közé sorolni, elvégre Salamon, Solowski és List (2003, 46-47. o.) elemzésükben ezen országokat is az európai jóléti államok csoportjába sorolja.

Összefoglalás

Jól látható, hogy a különböző elméletek különböző módon közelítik meg a nonprofit szektor kialakulását, feladatait, mely bizonyos szinten meghatározza a nonprofit szektor szerepét is. Összegezve a különböző elméletek tükrében a nonprofit szervezetek kialakulásának és tevékenységének főbb motivációi az alábbiak:

- *Heterogenitás elmélet:* Közjavak elégtelen szintje, az állami szektor szolgáltatásainak kiegészítése.
- *Bizalom elmélet:* Az információs aszimmetria kompenzálása, a fogyasztók biztosítása a megfelelő minőségű és mennyiségű szolgáltatásokról.
- *Fogyasztói ellenőrzés elmélete:* Az információs aszimmetria teljes ellensúlyozása, a fogyasztói kontroll teljes megvalósítása a szolgáltatás felett.
- *Támogatás elmélet:* Támogatások felszívása, a nonprofit forma előnyeinek kihasználása a nonprofit szektor célja.
- *Kínálati oldali elmélet:* Az alapítók igényeinek kielégítése, ami nem feltétlenül üt el a kereslettől, de nem is biztos, hogy találkozik vele.
- *Érdekcsoport elmélet:* A nonprofit forma jobban kezeli az érintettek közötti konfliktusokat bizonyos termékek előállítás terén, ugyanakkor alaptermészete konfliktusokat is szül.
- *Interdependencia elmélet:* A piaci kudarcokra, hiányosságokra történő reagálás hatására jönnek létre, melyet idővel az állami támogatások megjelenése tovább segítenek.
- *Jóléti állam pluralitása:* A három fő szektor (piac, állam, háztartások) alapvető különbségeinek hatására, áthidalására szükségszerűen, intermedier területként jön létre.
- *Társadalmi eredet elmélet és FIM:* Történelmi eseményektől, társadalmi berendezkedéstől függ a kialakulása és minőségi jellemzői.

A különböző elméletek leginkább együtt alkalmazhatók a legjobban a nonprofit szervezetek kialakulásának, felvett szerepének megmagyarázására, éppen ezért, kutatásom végén, valamennyi elmélet szemszögéből megvizsgálom Magyarország harmadik szektorának jellemzőit.

Magyarország nonprofit szektorának fejlődése

Az elméleti modellek ismertetését követően a magyar nonprofit szektor történeti fejlődését vesszük végig. A korai szakaszokban nagyon kevés használható felmérés és adat áll a rendelkezésünkre, azonban a rendszerváltást követő időszakban már jóval jelentősebb és főleg hitelesebb adatokkal rendelkezünk, így elemzésem erre az időszakra jóval részletesebb lesz. Ennek oka az is, hogy a rendszerváltás óta eltelt időszak eseményeinek, jogi fejlődésének és a nonprofit szektor változásainak megértése fontos szerepet fog játszani a mai magyar harmadik szektor helyzetének megértésében.

A nonprofit szektor története hazánkban 1945-ig

„A jótékonyság és az önkéntes segítségnyújtás nagyon mélyen gyökerezik a csoportban élő emberek egymásra utaltságában, s talán magában az emberi természetben is.” (Kuti 1998, 10. o.)

Ha esetleg vitatkozni szeretnénk ezekkel a szavakkal, akkor ne tegyük, hiszen kiváló történelmi példák sokaságát hozhatjuk fel a kijelentés igazolására. Kezdetben az állam nem látott el jelentős jóléti feladatokat, helyette a keresztény egyház igyekezett gondoskodni a szociális problémák kezeléséről. Már I. Szent István királyunk is adományozott ennek érdekében birtokokat az egyháznak, melyek jogi keretei erősen hasonlítottak a ma létező alapítványok jogintézményére sőt, a középkor Magyarországon az egész egyházat elidegeníthetetlen vagyonként is értelmezték, ami szintén erre utal (Kecskés 1988, 110-111. o.). Ebből is látszik, hogy a nonprofit szektor és az állam együttműködésének gyökerei egészen államalapításunkig visszanyúlnak.

Hazánkban a nonprofit szektor fejlődése a kezdetekben közel azonos módon zajlott a nyugat-európai országokéhoz képest. Először kizárólag az egyház igyekezett a szegénység problémáját megoldani, melyhez az uralkodók biztosítottak jelentős vagyonokat, később azonban magánszemélyek is jelentős szerepet kezdtek vállalni a problémák kezelésében. A tisztán egyházi kezdeményezéseket lassan felváltották a továbbra is vallási átitatottságú, de már világi személyek által kezelt intézmények. Erre utalnak a lovagrendek, illetve más társulások megjelenése is, melyek helyét az idő múlásával a céhek, mint munkáltatói érdekképviselők és bizonyos szociális szolgáltatások nyújtói vesznek át, és melyekben már háttérbe kerül a vallásosság is (Kuti 1998, 10-14. o.).

A mohácsi csata után hazánk nonprofit szektora elválik a nyugat-európai fejlődési mintától és a török majd Habsburg hódoltság időszaka alatt jelentős visszaesést produkál. Ennek oka maga a társadalmi merevség volt, melyet az uralkodók igyekeztek az elnyomás folyamán

fenntartani, hogy megőrizték hatalmukat hazánk felett. Ebből kifolyólag vetélytársként tekintettek az önkéntes szerveződésekre is, hiszen az önszerveződés az ellenállás melegágya lehet, ami képes lehet a hatalom megdöntésére is.

A fennálló helyzetben kizárólag csak a reformkor hozott jelentős változásokat. Ennek oka a jóval szabadabb politikai légkör, valamint a magyar értelmiség fejlődése volt. A társadalom együttes erővel fogott össze a haladás érdekében a közös ellenséggel, a Habsburg elnyomókkal szemben. A nonprofit önszerveződések ekkor leginkább politikai feladatokat vállaltak magukra, a különböző olvasóköri, önművelő társaságok gyakorlatilag politikai tömörülések voltak, melyek komoly támaszai lettek a későbbi forradalomnak. Ekkorra tehető a mai értelemben is használt egyesületi és alapítványi formák elterjedése, melyek már szigorú értelemben is hasonlítottak a ma is megszokott jogi formákhoz.

A forradalmat követően a kiegyezésig a hatalom igyekezett ellehetetleníteni a civil szerveződések működését, még hozzá jelentős sikerekkel, azonban az 1867-es kiegyezés után jelentős változásoknak lehetünk tanúi. Az 1862-ben felmért 579 egyesületből 1878-ra 3995, 1932-re pedig 14365 lett, ami dinamikus növekedést jelent (Bocz 1992, 844. o.). Hozzá kell mindehhez tennünk, hogy míg az egyesületek esetében szigorú szabályozást valósított meg az állam, addig az alapítványok jóval lazább körülmények között működhettek, számukról még adatokkal sem rendelkezünk.

Az 1945 előtti időszakban a harmadik szektor tevékenységének csúcspontját pont a korszak végén, a két világháború között sikerült elérnie. Az 1920-tól 1940-ig terjedő átmeneti időszakban Magyarországon hatalmas volt a szegénység és jelentős a koldusok száma. Ennek orvoslására Eger városában, 1927-ben P. Oslay Oswald ferences rendfőnök kezdeményezésére született meg az „Egri Norma” nevű új, szociálpolitikai modell, melyet később 1936-ban Magyar Norma néven az egész országban kötelezővé tettek (Bartal 1997). A koncepció lényege, hogy az állam, az egyház és a civilek együttesen összefogva, főleg magánadományokra alapozva igyekeznek megszüntetni a szegénységet. A modell látható eredményeket hozott, biztosította a magánadományok megfelelő helyre történő eljuttatását, valamint a mélyszegénység csökkenését. Ezen felül a jelentősége abban is megmutatkozik, hogy törvénybe iktatta az egyház, a civil szektor valamint az állam együttműködését.

A nonprofit szektor története hazánkban 1945-től 1989-ig

A második világháború alatt természetesen ugyanúgy, ahogy az ország teljes gazdasága, a nonprofit szektor is jelentős károkat szenvedett el, melyet az utána következő önkényuralmi rendszer sem orvosolt. A létrejövő egypártrendszer, valamint az egyszektoros gazdaság a piaccal egyetemben a nonprofit szektor létezését is feleslegessé tette, ezért működését minden erővel igyekezett ellehetetleníteni.

Kezdetben senki nem mondta ki nyíltan a nonprofit szektor kontrolljának megvalósítását, vagy az önálló szervezetek megszüntetését, azonban az egymást követő jogszabályok egyértelműen erre utaltak. A 2/1949-es törvényerejű rendelet az alapítványokra vonatkozó kérdések szabályozásáról súlyos csapást mért az alapítványokra, gyakorlatilag valamennyi szervezetet felszámolta, vagyonukat pedig államosították. Az egyesületek jelentős részét szintén megszüntették, amelyek mégis megmaradtak, erős állami kontroll alá kerültek, vagy már eleve az állam által voltak létrehozva.

1956 után a nonprofit szektor elleni támadások nyíltakká váltak. Az új, 1959-es Polgári Törvénykönyv eltörölte az alapítványok intézményét, így nem csak a működésüket lehetetlenítették el, hanem teljesen kitörölték azt a magyar jogrendszerből. Helyébe a közérdekű célt szolgáló kötelezettségvállalás lépett, mely nem minősült önálló jogi személyiségnek, így vagyoni önállósága sem lehetett, ami már nem jelentett fenyegetést az állam számára (Kecskés 1988, 113-114. o.).

Hasonló rendelkezések álltak fenn az egyesületekkel kapcsolatban is. Az 1949-es alkotmány a „dolgozók” egyesülési jogát mondta ki, ami gyakorlatilag egyet jelentett az egyesülési jog korlátozásával. Az ezek után hozott tucatszori rendelkezés tovább szigorította az egyesületek felügyeletét, már nem csak a működéshez, de a megszervezéshez is engedélyt kellett kérni. Az egyesületek szerepköre is megváltozott, amit a tevékenységük szerinti statisztikai besorolás is jól mutat (Bocz 1992, 847. o.). Eltűntek a különböző vallási, jótékonyági, hazafias és hasonló tevékenységcsoportok, helyüket pedig átvették a horgász-, vadász- és más szabadidős egyesületek. Egy 1970-es felmérés szerint az akkori 8886 egyesületnek az 51,4%-a sportegyesület volt (Bocz 1992, 848. o.), mely arra utal, hogy az ilyen típusú szervezetek politikai semlegességét senki sem kérdőjelezte meg, ezért egyenesen ösztönözték is létrehozásukat.

Enyhülést csak az 1980-as évek hoztak a nonprofit szektor számára. Az uralkodó rezsim kezdett szembenézni önnön kudarcával, és a szabályozások, felügyeletek lazításával engedte kiépülni azokat a rendszereket, melyekre a politikai váltás utáni új, kapitalista, háromszektoros gazdaság épülhetett. A nonprofit szervezetek működésének betiltása, vagy alapításuk megghiúsítása már nem volt jellemző, már megtűrték az olyan szervezeteket is, mint a Soros vagy a Rubik Alapítvány²⁰, a kontroll már csak a működés bizonyos szintű akadályozásában nyilvánult meg.

²⁰ Sem a Soros, sem pedig a Rubik Alapítvány nem működött valódi alapítványként, ugyanis ez a jogi forma akkoriban nem létezett, ez csak az akkori jogi keretek áthágása, különböző „bűvészmutatványok” eredménye volt (Sárközi, idézi Kuti 1998, 31. o.).

Az új világ a rendszerváltás után

Az új idők szelét már a 1980-as évek változásai is jelezték, a legnagyobb előrelépés azonban az alapítvány, mint jogi forma rehabilitálása, a Polgári Törvénykönyvbe történő visszaültetése jelentette 1987-ben. Ekkorra már nyilvánvaló volt a Szovjetunió összeomlása, és az új, háromszektoros gazdasági rendek kiépülése.

A következőkben a nonprofit szektor fejlődését, valamint annak meghatározó eseményeit elemzem a statisztika, valamint a jogi fejlődés tükrében. Az időszakot négy fő szakaszra osztom²¹, melyek a fejlődési trendeknek megfelelően kirajzolódnak, és melyeket az alábbi szempontokból elemzek:

- **Szervezeti forma és tevékenységi struktúra:** A szektor szervezeti forma valamint tevékenységi szerkezet szerinti elemzései jól fogják mutatni a nonprofit szektor szerepét hazánkban.
- **Bevétel szerkezet:** A bevételek tevékenység szerinti megoszlása jobb képet adhat arról, hogy vajon melyik tevékenységi kategória tölt be fontosabb szerepet hazánkban, melyikre költ többet a szektor. A bevételek elemzésekor a társadalmi eredet teóriában három fő kategóriát használtak: saját bevételek, valamint állami és magántámogatások (Salamon et al., 2003, 21. o.). A magyar statisztikai gyakorlat ezzel szemben öt különböző kategóriát választ el egymástól: állami-, magántámogatások, gazdasági, alap és egyéb tevékenységből származó bevételeket. Ugyanakkor megállapítható, hogy a társadalmi eredet teória felosztásában a „saját bevételek” gyakorlatilag a magyar statisztikában használt alap- és gazdasági tevékenységek egészéből, valamint az egyéb kategória jelentős részéből áll össze. Mivel az Egyéb bevételek a magyar nonprofit szektorban elenyésző mértékűek, ezért teljes egészében a saját bevételek közé sorolom majd őket a társadalom eredet elmélet vizsgálatakor, így hozva létre a szinergiát.
- **Gazdasági súly:** Annak megállapítására, hogy hazánkban mekkora szerepet tölt be a nonprofit szektor, mekkora a gazdasági súlya, két fontos adatot szokás használni. Az egyik a foglalkoztatottak aránya a gazdaságban foglalkoztatottak teljes számához képest. Mivel nagy a szektorban a nem főállású részmunkaidősök aránya, ezért a foglalkoztatottak számát, valamint a számított főállásúak számát²² is vizsgálom elemzésem során. A másik meghatározó mutató a szektor hozzájárulása a GDP-hez. A GDP számláin belül létezik az úgynevezett „háztartásokat segítő szervezetek” kategória, azonban ez egyértelműen szűkebb, mint az általunk használt definíció (Balogh et al., 2003, 7. o.). Éppen ezért a pontosabb megállapítások érdekében a szektor teljes bevételét fogom arányosítani a GDP mértékéhez. Továbbá annak érdekében, hogy a nonprofit szektornak az államihoz

²¹ Természetesen a határokként megjelölt évszámok nem éles vízválasztók, csupán elméleti trendfordulókat jelölnek.

²² A számított főállású foglalkoztatottak száma a munkavállalók által az év során végzett munka becsült időtartamának és egy főállású alkalmazott órákban számított éves munkaidejének hányadosa. Azt fejezi ki, hogy a szektorban elvégzett összes munka hány főállású, teljes munkaidős alkalmazottnak felel meg (KSH 2011).

viszonyított méreteivel is tisztába kerülünk, a központi költségvetés bevételeihez is arányosítom a nonprofit szervezetek bevételeit.

- **Társadalmi bázis:** Vizsgálatának lényege, hogy megfigyelhessük, milyen a társadalom hozzáállása a civilekhez. Ehhez leginkább az önkéntesség mértéke és változásai, valamint az „egyszázalékos” felajánlások alakulásának elemzése ad támpontot. A magántámogatások mértékének változása is adhatna bizonyos mértékű információt a társadalmi bázis tekintetében, azonban nem különül el benne a lakossági és más, főként szervezeti, vállalati és nonprofit támogatások mértéke. Ez azért jelent problémát, mivel a vállalatok főleg kommunikációs célokból, nem pedig szellemiségükből kifolyólag folyósítanak támogatásokat, míg a nonprofit szervezetek, a már megszerzett támogatásokatallokálják újra, így ugyanazon támogatások kétszer jelennek meg a rendszerben. Ebből kifolyólag inkább a bevételszerkezet tekintetében érdemes a magántámogatásokat elemezni, a társadalmi támogatottságot nem tükrözi megfelelően.

Az elemzésekhez a legtöbb adatot a Központi Statisztikai Hivatal adatfelmérései fogják adni. A KSH évről évre teljes körű adatfelvételt végez a nonprofit szektorban, melyet viszonylag korán, 1993-tól indított el, ezért legtöbb adatsorom ettől az évtől kezdődik. 2001-ben és 2002-ben a hivatal a teljes körű felmérés helyett reprezentatívát végzett, ami miatt bizonyos adatok nem ismertek, illetve csak becsültek, ezért ez az időszak többször is hiányozni fog táblázataimból. Továbbá 2009-ben az adatfelmérés egy bizonyos szintig teljes körű volt, azonban részletes adatokat csak egy szűkebb mintától kértek a felmérők (Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2009, KSH, Budapest, 2011, 368. o.), így bizonyos adatok erre az évre vonatkozóan sem állnak rendelkezésünkre. Ezen felül további érdekes fejlemény, hogy 2011-től már nem jelenik meg a „Nonprofit Szervezetek Magyarországon” évkönyv elemzési része, az adatok értelmezését már nem a KSH végzi el a számunkra. Helyette csak egy rövid összegzés, azaz statisztikai tükör jelenik meg, valamint az adattáblák elérhetőek, így munkám során is csak ezekre fogok támaszkodni.

Sajnálatos módon a magyar statisztikai gyakorlat nem fektet hangsúlyt a nonprofit szektor kínálati oldalának felmérésére, ezért nem tudok vizsgálódásom folyamán ezzel kapcsolatos információkat elemezni. Ennek értelmében James kínálati modelljét (1987), valamint az azzal összefüggésben álló érdekcsoport elméletet tekintve sem tudok visszacsatolásokat adni.

Első szakasz: 1989-től 1997-ig

Az első szakasz a rendszerváltástól tart egészen 1997-ig, ugyanis ebben az időszakban a szektor robbanásszerű növekedése figyelhető meg. Jogi szempontból erre az időszakra először az erős liberális rendelkezések, majd a szigorítás jellemző (6. melléklet). Már említettem a Polgári Törvénykönyv 1987-ben történt módosítását, melynek keretében újra létrehozták az alapítványok jogi intézményét, azonban nem ez volt a legjelentősebb lépés abban az

időszakban. Az új egyesülési jogról szóló törvény 1989-es megjelenése, valamint a nonprofit szervezetek alaptevékenységeinek adómentessége is jelentős lépéseknek számítottak. A szervezeteknek járó kedvezmények tekintetében azonban az alapítványok egyértelműen jobb helyzetben voltak más, nonprofit szervezetekkel szemben, mely végül komoly visszaélésekhez is vezetett. Ez tette szükségessé a szigorításokat, melynek keretében eltörlik a természetbeni adományok adókedvezményét, csökkentik az adóalapból az adományozás okán leírható rész nagyságát, és adóhatósági engedélyhez kötik a kedvezmények igénybevételét is. Érdekes továbbá, hogy az 1993-ban megjelenő új, állami alapítású szervezeti formák, kiemelten a közalapítványok, már a szabályozásuk kezdetétől fogva pozitív diszkriminációban részesülnek, és több adókedvezményre voltak jogosultak, mint más szervezetek.

Ebben a kezdeti időszakban a legszembetűnőbb változás a szervezetek számának jelentős megugrása (5. melléklet). 1989-től 1997-ig a nonprofit szervezetek száma gyakorlatilag ötszörösére nőtt, ami jól mutatja, hogy már a rendszerváltás előtt is létezett az igény a harmadik szektor által nyújtott lehetőségek kiaknázására, de az akkori rendszer ezt nem tette lehetővé. Érdekes ugyanakkor, hogy 1989-re, az alapítványok újraengedélyezése után 2 évvel még csak 400 ilyen szervezetet regisztráltak, míg 1990-re már 1865-öt, 1991-re pedig 6185-öt.²³ Ezen szervezetek számának növekedése az időszak végéig arányaiban mindig meghaladta a társas nonprofit szervezetekét. Ez leginkább az alapítványok másfajta berendezkedésének, könnyebb kezelhetőségének, valamint annak tudható be, hogy 1989 előtt a társadalmi igény ellenére csak nagyon kis számban léteztek ilyen szervezetek, míg az egyesületek már a rendszerváltás idején is jelentős számban jelen voltak.

A növekedési arány 1997-ig folyamatosan csökkent, csak 1994-ben ugrott meg kissé, amikor új szervezeti formák jöttek létre a köztestület, a közalapítvány és a közhasznú társaságok képében (Bartal 2005, 242. o.). Ezek nonprofit szektorba tartozása azonban erősen megkérdőjelezhető, hiszen az első törvényi kényszer alapján kötelező létrehozni, a másodikat kizárólag állami szervezetek alapíthatják, míg az utóbbira szintén jellemző, hogy leginkább állami kezdeményezések voltak.

Az új szervezeti formák megjelenése ellenére elmondható, hogy a magyar nonprofit szektor törzsét mindig is az egyesületek képezték, második helyen pedig az alapítványok álltak. A szakszervezetek száma ugyanakkor 1995-ig növekedést mutat, ezt követően 2006-ig csökkenést, végül három év növekedési szakaszt követően 2015-re 800-ra csökken vissza számuk. A munkavállalói képviselők száma ezzel szemben 1997-ig dinamikus növekszik, 1998-ban jelentős felfelé ugrást mutat, számuk ugyanis megduplázódik, majd napjainkig 2200-2600 között ingadozik (10. melléklet).

A rendszerváltás előtti időkből, jelentős mennyiségű sportegyesületet, valamint hobbi és szabadidős szervezetet örökölt az új, háromszektoros gazdaság. Ezek dominanciája ebben a fejlődési szakaszban is (mint az összes többiben), továbbra is fennmarad, azonban az

²³ 1991-ben naponta átlagosan 22,2 új szervezet jött létre beleértve a hétvégéket és ünnepnapokat is.

alapítványok robbanásszerű terjedésével nő az oktatással és egészségüggyel foglalkozó szervezetek száma is, így a képviseleti jelleg²⁴ kis mértékben visszaszorul (7. melléklet). Másrészről azonban a bevételek aránya a különböző funkciójú tevékenységcsoportok között, 1997-ig a képviseleti jellegű szervezetek bevételeinek aránya a szektor teljes bevételeiből 10%-kal esik vissza a szolgáltatói funkció javára (8. melléklet). Ebben az évben a két tevékenységcsoport részesülése a bevételekből közel azonos mértékű.

Ami a szektor bevételszerkezetét illeti, a társadalmi eredet teória, mely ebben az időszakban készítette adatfelméréseit, azt állapítja meg, hogy hazánkban magas a magánadományozás mértéke, valamint alacsony az állami támogatottság. Ez 1996-ig igaz is, 1997-ben azonban a magánadományok aránya már 20% alá esik, míg az állami támogatásoké 1999-ig viszonylag állandó, 20% körüli marad (9. melléklet). Ez persze nem azt jelenti, hogy a volumen adatok is stagnáltak, 1993 és 1997 között a szektor bevételei egyenesen megduplázódnak, és ez a növekedés a későbbiekben sem lanyhul (11. melléklet).

A szektor által foglalkoztatottak száma ebben az időszakban folyamatosan javul. 1993-ban a teljes foglalkoztatottak 1,26%-át, míg 1997-ben már az 2,08%-át nonprofit szervezetek adták (12. melléklet). A szektorban nagy a részmunkaidősök aránya, ezért érdemes szemügyre venni a számított főállásúak hasonló arányát is, mely 1993-tól 1997-ig 0,6%-kal nő, ami jelentősnek mondható.

A szektor bevételeinek GDP-hez viszonyított aránya az időszakban stagnál, 3,1%-3,5% között ingadozik (11. melléklet). A központi költségvetés bevételeihez viszonyított aránya csökkenést mutat, 1996-ban erősen visszaesik, de ez inkább a költségvetési bevételek megrázkódásának köszönhető. Mindezekből kiindulva megállapítható, hogy a nonprofit szektor mérete az adott időszakban a piaci szektornak valamivel több, mint 3%-a, az államinak pedig 11%-a.

Az önkéntesek száma 1995-től 1999-ig folyamatosan csökken, ami magával hozza, hogy a kiváltott munkabér becsült értéke is csökken 1997-ig (13. melléklet). Ebből ambivalens következtetés vonható le, hiszen ezek szerint a társadalmi támogatás mértéke alacsony volt, mégis növekedett a szervezetszám, tehát a társadalmi igény fennállt. Ebben a szakaszban az „egyszázalékos” felajánlási rendszer még nem működik, ezért vizsgálni sem tudjuk.

Második szakasz 1997-től 2003-ig

A második szakasz a minőségi fejlődés jegyében zajlik, amit mind a jogszabályi mind a forrás ellátottsági változások jól demonstrálnak. Jogi szempontból három fontos lépés történik: az

²⁴ A társadalmi eredet teória megkülönböztetésre kerülnek a szolgáltatói, a képviseleti és az egyéb jellegű szektorok, mely a szektor domináns tevékenységcsoportjára utal. A jelleg attól függ, hogy az ICNPO szerinti tevékenységek közül mely területeken tevékenykednek leginkább a nonprofit szervezetek (4. melléklet).

„egyszázalékos” és a „közhasznúsági” törvény létrehozása, valamint az állami tulajdonú, de nonprofit használatú ingatlanok helyzetének tisztázása (6. melléklet).

Az eredetileg spanyol és olasz alapokon nyugvó „egyszázalékos” néven elhíresült törvény értelmében az adózók rendelkezhetnek arról, hogy az állam a befizetett személyi jövedelemadójuk 1%-át mely nonprofit szervezet számára adják át.²⁵ Ennek a törvénynek a jelentősége, hogy demokratizálja a nonprofit szektor támogatását, és azok kezébe adja a támogatásról történő döntést, akik valóban érdekeltek azok működésében.

A közhasznúsági törvény a minőségi változások igazi bizonyítéka, ugyanis új dimenziót nyit a magyar nonprofit szektor fejlődésében. Nem szervezeti jellegük, hanem tevékenységük minősége alapján hoz létre két kategóriát: a közhasznú, és a kiemelkedően közhasznú szervezetekét, ami így hallgatólagosan létrehoz egy harmadik csoportot is, a közhasznúsági besorolással nem rendelkező szervezetekét. A közhasznúsági fokozatot a szervezetek a bíróságtól kérhetik, és kaphatják meg, amennyiben megfelelnek a törvény által felállított kritériumrendszernek. A fokozattal rendelkező szervezeteknek különböző előírásoknak, beszámolási kötelezettségeknek kell megfelelnie, amiért cserébe adózási és más jellegű kedvezményeket vehetnek igénybe. A különböző kötelezettségek egyben stabilabb működést, hozzáértést és nagyobb átláthatóságot igényelnek, ami presztízsszerzéssel, a támogatók bizalmának növekedésével jár. Ebből kifolyólag gyakori eset ebben az időszakban, hogy bizonyos pályázatokra kizárólag közhasznúsági fokozattal rendelkező szervezetek pályázhatnak. Az ilyen szervezeteknél ugyanakkor előírás az is, hogy közjavakat kell előállítaniuk, tehát meghatározott tevékenységgel kell foglalkozniuk (pl. egészségügy, oktatás stb.). Ez egyben a forrásoknak a terelését is jelenti, hiszen az ilyen szervezetek több forráshoz juthatnak, ami egyben erősíti a szektor szolgáltatói jellegét is. Ugyanakkor a rendszer hátránya, hogy aki megszerezte valamelyik fokozatot, az akkor is birtokában marad ennek, ha időközben tevékenysége visszafejlődik, ugyanis nincs felülvizsgálati rendszer.

A szervezetek számát tekintve egyértelműen megállapítható, hogy véget ért az első szakaszra jellemző alapítási láz. 1997-től egészen 2000-ig stagnálás figyelhető meg, csak 2003-ra történik jelentősebb bővülés. A szervezetek megoszlását tekintve a munkavállalói képviseletek száma jelentős mértékben visszaesik, közel 50%-kal, míg arányaiban jelentős bővülést csak a közalapítványok és közhasznú társaságok könyvelhetnek el (10. melléklet).

A jogi változások mellett az is jól jelzi a minőségi javulást, hogy nő az egy szervezetre jutó bevételek mennyisége is. Annak ellenére ugyanis, hogy a szervezetek száma jelentősen nem gyarapodik, a szektor bevételei évről évre jelentősen növekednek (11. melléklet). Ez a jelenség együtt jár a nyújtott szolgáltatások mennyiségének és minőségének növekedésével is.

²⁵ Eredetileg „egy plusz egy százalékos” rendszerről beszélhetünk, ugyanis további 1%-ot valamelyik bejegyzett egyház számára is fel lehet ajánlani. Érdemes ugyanakkor megemlítenünk, hogy annyira különlegesnek minősül az elosztás rendszere (tehát hogy az állam adja, de a lakosság dönt róla), hogy Kelet-Európában (Kuti 2008a, 75. o.), sőt Japánban is (Junko 2005) a magyar minta alapján épültek ki hasonló rendszerek.

Tevékenységszerkezet tekintetében folytatódik a korábbi trend (7. melléklet). A magyar nonprofit szektor szabadidős jellegét erősítik ugyan a kulturális szervezetek számának jelentős, valamint a szabadidő és hobbi szervezetek számának kismértékű növekedése, de ezt ellensúlyozzák más tendenciák. Az oktatási szervezetek száma közel 1000-rel ugrik meg az időszakban, és a 2001-es és 2002-es ismeretlen adatok után 2003-ra újabb 700 szervezettel gyarapszik. Növekedés jellemzi a szociális ellátási, valamint az egészségügyi tevékenységű szervezeteket is, míg más, főként képviseleti jellegű szervezetek számában inkább csökkenés tapasztalható. Éppen ezért összességében elmondható, hogy a szervezetek száma szempontjából a képviseleti jelleg továbbra is visszaszorulóban van, azonban ennek mértéke továbbra sem tekinthető jelentősnek.

A bevételek megoszlásának változása is az előző szakaszban már felvázolt trendnek megfelelően folytatódik (8. melléklet). 2003-ra a szolgáltatói funkciójú szervezetek 15%-kal több bevételhez jutnak, mint a képviseleti jellegűek, ezzel megkérdőjelezhetővé téve a magyar nonprofit szektor képviseleti jellegét. A támogatások forrását tekintve az alaptevékenységből származó bevételek aránya szintén csökken, az 1993-ban mért felére esik vissza, ami 1997-hez képest 9%-os csökkenést jelent (9. melléklet). A magánadományok trendjében a 2002-es év a mélypont, ekkor arányuk a 14%-ot sem éri el. Ezzel szemben az állami támogatások részesedése 1999-től jelentős mértékben, 20%-kal emelkedik, ami így 2003-ra már 42%-os. Ez nem tudható be csupán az „egyszázalékos” törvénynek,²⁶ a folyamatot a magániskolák, nonprofit szervezetek kezében lévő óvodák, hajléktalan szállók és más intézmények megjelenése is nagymértékben befolyásolja. Ez jól mutatja, hogy az időszak folyamán javul a nonprofit szektor és az állami szektor viszonya, és kialakulni látszik a finanszírozó, „Third-Party Government” típusú állam (Salamon 1987).

A szektor gazdasági súlya az előző szakasz stagnálását követően növekedni kezd, igaz a foglalkoztatottak aránya 1997-től 2001-ig nem változik, és csak 2003-ra könyvelhet el kisebb növekedést (12. melléklet). A foglalkoztatottak száma tehát nem, de a munkaórák száma az egész időszak alatt egyenletesen növekszik, ami a főállású munkavállalók számának növekedése, és a részmunkaidősök csökkenése miatt következhetett be. A növekedést leginkább az mutatja, hogy 2003-ra a szektor bevételeinek GDP-hez viszonyított aránya már 4% közelében jár, valamint a központi költségvetés bevételeihez képest is jelentős, közel 4%-os növekedést tudhat magáénak a harmadik szektor (11. melléklet).

Az önkéntesség alakulása az időszakban nem növekszik, inkább csökken (13. melléklet). Bár 1998 és 2003 között a kiváltott munkabér mennyisége 10 milliárd forinttal, kevés híján a

²⁶ Az „egyszázalékos” támogatási rendszer állami támogatásnak minősül, a befizető adózók csak közvetett támogatók ebben az esetben, ugyanis mindenképpen fizetnének adót. Az adózók által felajánlott SZJA 1%-okat az állam az adó befizetését, valamint a rendelkező nyilatkozatok összesítését követően teszi elérhetővé a nonprofit szervezetek számára, valamint az állami szektor tartja fenn annak jogi rendszerét is, emiatt ő a közvetlen támogató.

duplájára nő, ez azonban csalóka adat, sok köszönhető az átlagbér növekedésének, az önkéntes munkaórák száma hektikusan változik ebben az időszakban is.

A személyi jövedelemadó 1%-ának felajánlásait illetően kimondható, hogy a részvételi arány jelentősen megugrik már a második évben, azonban ezt követően szinte teljes egészében stagnál, holott a foglalkoztatottak kétharmada egyáltalán nem ajánlotta fel adóját semmilyen nonprofit szervezetnek sem. A támogatott szervezetek tevékenységük alapján leginkább szolgáltatói funkciót töltenek be, ami nem meglepő, ha belegondolunk, hogy a törvény megalkotóit az vezérelte, hogy a képviseleti jellegű szervezetek kiszoruljanak a támogatható szervezetek köréből (14. melléklet).

Egyszóval jól látható, hogy a társadalmi bázisa a harmadik szektornak mind az öntevékenység, mind pedig az „egy százalékos” felajánlások alapján nem változott jelentős mértékben.

Harmadik szakasz 2003-tól 2009-ig

A harmadik szakasz egy újabb, bár jóval mérsékeltebb mennyiségi növekedési szakasz. A szervezetek száma, 2000-től 2003-ig hatezerrel, míg 2003-tól 2009-ig tizennégyezerrel ugrik meg, ami részben a második fejlődési szakaszban életbe lépett kedvező jogszabályoknak is köszönhető.

A jelenleg vizsgált szakaszban talán az egyik legjelentősebb a 2003-ban megszavazott, a Nemzeti Civil Alapprogram (továbbiakban: NCA) létrehozásáról szóló törvény volt (6. melléklet). A koncepció lényege, hogy egy olyan támogatási rendszert hoztak létre, mely alapját az „egyszázalékos” felajánlások ténylegesen lehívott összege jelentette, a források felhasználásáról a döntést pedig a nonprofit szervezetek megszavazott képviselői hozták, nem pedig állami döntéshozók. Ennek eredményeként az „egyszázalékos” felajánlások súlya megnőtt, hiszen gyakorlatilag megduplázódott az általa a nonprofit szervezeteknek juttatott pénzek nagysága.

Jogilag szintén fontos lépés volt a 2005-ben létre hozott, az önkéntesség kérdését rendező törvény is. Ennek a jogszabálynak a megszületéséig az önkéntes munka egyfajta feketemunkának minősült, melynek jogi keretei nem voltak tisztázottak. A törvény létrejöttével, ugyan jelentős adminisztrációs teher generálásával, de elhárultak az akadályok az önkéntesség kiterjesztése és legális folytatása előtt.

A statisztikák tükrében a szervezetek számának megugrása talán a legszembetűnőbb, azonban érdekes módon ez szinte kizárólag az egyesületek számának nagyarányú növekedésének köszönhető (10. melléklet). Az alapítványok száma 2003 és 2009 között alig ezerötszázal, míg az egyesületeké majdnem tízezerrel, azaz 35%-kal növekedett. Kiemelendő még a közhasznú

társaságok számbeli növekedése is,²⁷ mely volumenét tekintve csupán kilencszáz körül mozog az időszak végére, azonban ez arányában tekintve közel 80%-os emelkedést jelent. Más szervezeti formák száma ezzel szemben viszonylag állandónak tekinthető, csak kis mértékben ingadoztak.

A szervezetek számát és tevékenységi szerkezetét tekintve jelentős változásokat nem tapasztalhatunk, a különböző tevékenységek aránya, mint ahogy a szektor funkciók szerinti szerkezete is viszonylag állandónak tekinthető (7. melléklet). A különböző tevékenységi területek bevételei tekintetében azonban a változás folytatódik, 2009-re pedig teljesen megcserélődik az 1993-ban megfigyelhető arány a képviseleti és szolgáltatói funkció között (8. melléklet). Az időszakban a változást az egészségügy bevételeinek majdhogynem megháromszorozódása, a szektor teljes bevételeiből való részesedés arányának megduplázódása, valamint a gazdaságfejlesztés szintén drasztikus növekedésének tudható be. Némi javulást produkált még a szociális ellátás is, ezzel szemben azonban az oktatási szegmens bevételeinek aránya kis mértékben csökkent. A képviseleti szektor részéről a kultúra, sport és szabadidő, hobbi kategóriák részaránya esett vissza kis mértékben, valamint a szakmai érdekképviselő aránya csökkent közel harmadával. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a szektor bevételeinek mennyisége is visszaesett volna, éppen ellenkezőleg, nominálisan tekintve 50%-kal növekedtek a vizsgált időszak folyamán (11. melléklet).

A bevételek forrás szerinti megoszlása kismértékű ingadozásokat mutat csak, a legtöbb bevételi forrás arányukat tekintve nem változik számottevően (9. melléklet). A magántámogatások mértéke 2007-ig növekszik, és 19%-ig is megemelkedik, de ezt követően ismét süllyedni kezd.

A szektor foglalkoztatottjainak aránya élesebb növekedésbe kezd, és közel egy százalékos emelkedést produkál 2009-re (12. melléklet). A számított főállású foglalkoztatottak arányát tekintve értelemszerűen kisebb a növekedés, a két arányszám közötti különbség pedig jól mutatja a civil szektorban rejlő részmunkaidős foglalkoztatás potenciálját.

A szektor bevételeinek GDP-hez viszonyított mértéke ezzel szemben stagnál, és csak 2007-től mutat közel fél százalékos javulást (11. melléklet). A 2009-es, kiemelkedőnek tekinthető, 4,5%-os érték nem annyira a szektor teljesítményének, sokkal inkább a pénzügyi világválságnak, és a GDP jelentős csökkenésének tudható be. A központi költségvetés bevételeihez képest pedig 2004-ben jelentős, közel 3%-os visszaesés figyelhető meg, ami szintén inkább a költségvetési bevételek megugrásával, semmint a szektor bevételeinek csökkenésével magyarázható. 2009-re az arány valamelyes javul, de nem ér a korábbi adat közelébe sem.

Annak ellenére, hogy 2001-et az ENSZ által az önkéntesség évének nyilvánították, a Központi Statisztikai Hivatal sem abban az évben, sem az azt követően nem végzett önkéntesekkel

²⁷ A statisztikai adatok 2007-től a nonprofit gazdasági társaságokat is a közhasznú társaságok közé sorolja, csak 2009-től tér át a nonprofit gazdasági társaságok megnevezésre, ugyanis ekkorra valamennyi kht-nek jogutód nélkül meg kellett szűnnie, vagy más jogi formává átalakulnia.

kapcsolatos felmérést (13. melléklet). Az önkéntesség fejlődése ráadásul számokban csupán 2004-ben jelenik meg, azonban ebben az évben nem közöl a hivatal megfelelő adatokat ahhoz, hogy a kiváltott munkabért megbecsülhessük. Viszont az nyilvánvalóan látszik, hogy az önkéntesek száma rendkívül megugrik, majd ismét erősen visszaesik ebben az évben, ezt követően tartósan 400 ezer fölé emelkedik. Az önkéntesség hektikussága a KSH felméréseiben valószínűleg a szervezetek bizonytalan bevallásának valamint a jogi környezet javulásának köszönhető, az azonban mindenképpen látszik, hogy egyre több az önkéntes a szektorban, és ez egyre jelentősebb támogatást is jelent.

Az „egyszázalékos” felajánlók száma 2000-től 2005-ig gyakorlatilag stagnál, igaz, előtte sem volt jelentős az emelkedés szintje (14. melléklet). A 2007-es év hoz egyedül változást, amikor az adóbevallások folyamatának egyszerűsítése keretében jelentős mértékben megkönnyítik a felajánlás módját, így a felajánlók száma is fokozatosan emelkedni kezd. Jól látható, hogy ez így nem annyira a társadalmi bázis emelkedésének, inkább az adminisztrációs könnyítésnek köszönhető, ezért a szektor támogatottságát továbbra is stabilnak, de ugyanakkor csak kis mértékben növekvőnek tekinthetjük.

Az időszak végén jelentős jogi változások lépnek életbe, melyek 2009-ig csak kis mértékig fejtik ki hatásukat, illetve közel sem járnak olyan nagymértékű trendváltozással, mint azt korábban várni lehetett (6. melléklet). 2006-ban a közhasznú társaságok jogi intézményének megszüntetését, valamint a közalapítványok létrehozását tiltja meg két törvény. Ezek értelmében két kiemelkedő, inkább államinak minősülő, nem szigorúan a szektorba tartozó szervezeti forma kerül jelentős mértékű átalakításra. A közalapítványok száma ennek ellenére nem csökken jelentős mértékben, míg a közhasznú társaságok jelentős része nonprofit gazdasági társasággá alakul át, ami nem befolyásolja jelentős mértékben azok szerepét a szektorban. Sajnálatos módon ezek a változások nem a szektorok közötti határok élesedésével, hanem elmosódásával járnak. Innentől kezdve az állam egyszerű alapítványokat is létrehozhat, nincs megkülönböztetés a 2 szervezettípus között, ami elmosa a határokat, és visszaélésekre ad lehetőséget²⁸. Továbbá az új gazdasági társasági formák is népszerűbbekké válnak, és jobban beleolvadnak a nonprofit és a gazdasági szektorba is.

Nem mehetünk el továbbá a 2008-ban kezdődő gazdasági világválság hatásai mellett sem, mely 2009 második felétől, de inkább 2010-től éreztetheti majd hatását, ezért nem ebben a szakaszban foglalkozunk hatásának vizsgálatával.

²⁸ Erre a legkiválóbb példa a Magyar Nemzeti Bank által alapított Pallas Athéné Alapítványok körüli botrány 2014-ben. (http://hvg.hu/hetilap/2015.04/201504_ujabb_mnbalapitvany_unortodox_celokra_innov# = , 2018.02.17.)

Negyedik szakasz 2010-től 2015-ig

Mint az eddig leírtakból is jól látható, a nyers statisztikai adatok tükrében a szektor fejlődésen ment keresztül, ez azonban, mint azt a bevezetőben is sugalltam, a 4. szakaszban megváltozik. Hogy ez a trendforduló csak a számok tükrében tűnik annak, vagy valódban ez ment végbe ebben a 6 évben, annak megválaszolására teszünk most kísérletet. Ugyanakkor 2015 nem tekinthető a szakasz végének, azonban részletes statisztikai adatok csupán eddig állnak rendelkezésünkre, további elemzésre így nincs lehetőségünk.²⁹

Kezdjük először azokkal a fontos jogi változásokkal, melyek ebben az időszakban történtek, és melyek alapvetően tekintve felforgatták a szektor életét. Jelen tanulmány nem szeretne állást foglalni a jogalkotók civil szektorral kapcsolatos hozzáállására vonatkozóan, azonban tény, hogy sok olyan negatív (de a statisztikai adatokra kis hatású) esemény történt ebben az időszakban, mely nem a partneri kapcsolatok kialakítása felé mutat³⁰.

De tekintsük át az időszak jogi változásait, köztük is a legfontosabbat, a 2011-ben létrehozott egységes Civil törvényt. Ez a dokumentum sok más jogszabályt helyez hatályon kívül, és egységesíti azokat a jogharmonizáció érdekében, ugyanakkor sok szabályozást jelentősen meg is változtat.

Ilyen újragondolás a közhasznú jogállások előírásainak változása is. A minőségi fokozat elérését könnyen mérhető, mennyiségi kritériumok teljesítéséhez köti, amit 2 évre adnak, és folyamatosan felülvizsgálják. Ezen felül eltörli a kiemelkedően közhasznú státuszt, ezzel téve 2 lépcsőssé a rendszert. Ez a közhasznú jogállású szervezetek számának látványos csökkenését eredményezi, míg 2013-ban a szervezetek 55,3 %-a rendelkezett közhasznúsági fokozattal (ekkor már kiemelkedő közhasznúsági fokozat nem létezett), addig 2016-ra ez 19,4 %-ra esett³¹, és nem tudni, hogy a csökkenés ezzel megállt-e. Hozzá kell ehhez tennünk ugyanakkor, hogy a közhasznúság meglete viszonylag kevés előnnyel jár, értékét pedig jelentősen csökkentette, hogy könnyen megszerezhető volt, és nem volt felülvizsgálata sem. Ez annyit tesz, hogy ha egy szervezet megszerezte a közhasznúsági fokozatát, és eleget tett a későbbi adminisztrációs előírásoknak, tényleges tevékenységétől függetlenül teljes működése alatt megtarthatta azt. Ebben hozott jelentős változást az új szabályozás, emiatt ezt a drasztikus csökkenést tekinthetjük szerkezeti átalakításnak, a minőségi fokozat értékének helyreállításának is. Ezen felül a csökkenés egy részét betudhatjuk annak is, hogy a kevés előnnyel, de sok adminisztrációval járó közhasznú státusz már nem annyira vonzó ebben a formájában az egyes szervezetek számára, így az új igénylések száma is megcsappant.

²⁹ A Statisztikai Tükör – Nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2016 kiadvány jelen könyv írásával egy időben már letölthető a KSH weboldaláról, ezért néhány esetben 2016. év adatait is fel tudom tüntetnem, azonban még nem került valamennyi adattábla közlésre, így pontos elemzésre sincs lehetőségem.

³⁰ Kiváló példa erre a Norvég Civil Támogatási Alap magyarországi koordinálására hivatott konzorciummal szembeni eljárás, és annak retorikája (http://hvg.hu/itthon/20150528_norveg_civil_alap_vizsgalat_eredmeny, 2018.02.27.) 2014-ben.

³¹ Statisztikai Tükör – Nonprofit szektor legfontosabb jellemzői 2016, KSH, 2018.

Kis változtatásnak tűnik, mégis jelentős hatással bír, hogy az új Civil Törvény kimondja, hogyha egy szervezet nem tesz eleget számviteli beszámolási kötelezettségének, a bíróság kezdeményezheti a szervezet törlését. Ez nem az egyetlen ilyen drasztikus szigorítás, 2017. március 15-ig valamennyi civil szervezetet kötelezték arra, hogy alap dokumentumát a hatályos jogszabályoknak megfelelően módosítsa, más esetben a szervezet törlésre kerül. Ezek az intézkedések ultimátum jellegűek ugyan, de tény, hogy sok az olyan jogi személy a szektorban, ami valójában már nem működik, és nem tesz eleget törvényi kötelezettségeinek. Ezek a szervezetek torzítják a statisztikai kimutatásokat, működésük szabálytalan, visszaélésekre adhat okot, azonban eddig törlésükre csak nehézkesen volt lehetőség. Az új törvénykezés hatására lehetőség megnyílt a szektorban lévő „alvó”, szabálytalanul működő, megújulásra nem képes szervezetek kiostálására, ez által a szektor tisztítására is. Ugyanakkor ezek a szigorítások a jól működő civilekre is jelentős terheket rónak, ami feleslegesen megnehezíti tevékenységüket.

Fontos változás még a Civil Törvényben a Nemzeti Együttműködési Alap létrehozása is, mely a Nemzeti Civil Alapprogramot váltja fel. A 2010-ben megszüntetett NCA után közel 2 évet kellett várni a NEA első pályázati kiírására, ami sok civil szervezet számára okozott problémát, hiszen tevékenységük jelentős részét ebből a forrásból biztosították. Az NCA-hoz képest ugyanakkor a NEA bíráló bizottságába nem csak civil választottak, hanem közvetlenül állami delegáltak is kerültek, ami nagyban rontotta az alap államtól való függetlenségét.

Szintén meg kell említenünk az 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról módosítását is, mely lehetőséget teremtett a társasági adó felajánlására film, előadó-művészi és látvány csapatsport tevékenységek támogatására. Ennek elsősorban kínálati oldalú hatása van, mivel a megnövekedett támogatás a sport és kultúra tevékenységek irányába tereli a szervezeteket, ami megfordítja az eddigi trendet a tevékenységszerkezet tekintetében. Ugyanakkor több botrány is kirobbant a rendszer működésével és működtetésével kapcsolatban, melyek mögött komoly visszaélések, túlárazások, adóoptimalizálás sejthető.

Mindezek a változások ellenségesnek mondhatók, sokszor felesleges adminisztrációt rónak a civil szervezetekre, szűkítik jogaikat és növelik anyagi terheiket is. Ki kell térnünk ugyanakkor a kifejezetten pozitív irányú változásokra is, mely sok esetben az adminisztráció csökkenésével, és az átláthatóság növekedésével járnak. Ilyen az egyszerűsített és elektronikus ügyintézési rendszerek bevezetése a szervezetet érintő bírósági eljárásokban (bejegyzés, változásbejelentés stb.). Ezeknek köszönhetően jelenősen rövidült egy-egy szervezet létrehozásának, adatok módosításának időtartama, bár így is elmarad a céges ügyintézés sebességétől. Ezen felül egy nyilvános, naprakész és közhiteles adatbázis is létrejött a bíróság internetes oldalán, ami segítségével könnyen utánanézhetünk egy-egy szervezet adatainak, letölthetjük pénzügyi beszámolójukat. Bár az adatbázis sok esetben nem teljes, nem mindig tér ki az összes kuratóriumi tagra, illetve az egyesületek taglistáit sem teszi közzé, összességében mégis növeli az átláthatóságot és ellenőrizhetőséget.

Szintén fontos tisztulást eredményez a 2011. évi CLIV. törvény is, mely elsősorban a megyei önkormányzatok helyzetének rendezéséről, konszolidálásáról szól, azonban átalakítja, és ezzel megszünteti a nonprofit intézményeket is. Ez a jogi forma a különböző egészségügyi centrumok, rendelőintézetek, kórházak különválasztására szolgált, tehát elsősorban állami fenntartású szervezetek voltak, melyeket az állam a törvény értelmében saját rendszerébe integrál. A szektorban kevés nonprofit intézmény létezett, azonban foglalkoztatottjainak száma, és a kapott támogatások mértéke jelentős volt. Ennek hatására a szektorban foglalkoztatottak száma 2013-ban jelentős mértékben csökken, hogy aztán 2014-ben még az előző szintnél is magasabbra pattanjon vissza. A törvény nem várt hatása az is, hogy az állami és civil szektor közötti statisztikai átfedés egy fontos ponton megszűnt, és csökkent a „szürke zóna” mértéke.

A statisztika tükrében a szervezetek számának növekedése 2010-ben megtorpan, majd 2011-től folyamatosan csökken, 2016-ra 6%-kal zsugorodik a szektor, azaz 3 945 szervezettel lesz kevesebb 5 év alatt. A legnagyobb csökkenés 2014-ről 2015-re figyelhető meg, ekkor egy év alatt 2,7% a csökkenés, azaz 1 742 szervezet tűnik el, ami azt jelenti, hogy ennél több szűnik meg, hiszen az újonnan létrejövők részben pótolják a fogyást (5. melléklet). A csökkenés jelentős részét az alapítványok adják, melyek száma 2015-ig 9,1%-kal csökkent, de 2008 óta folyamatosan, összesen 11,3%-kal kevesebb ilyen szervezettípus létezik. Számokban kifejezve ez 2008-2015 között 2 552 szervezet eltűnését jelenti (10. melléklet). 2011 óta minden szervezettípus esetében jelentős csökkenés figyelhető meg (egyesületek 3%-kal, szakszervezetek 13%-kal, szakmai, munkáltatói szervezetek 11,5%-kal, közalapítványok 19%-kal csökkentek), egyedül a nonprofit gazdasági társaságok száma növekedett, melyről elmondható, hogy az egyetlen szervezettípus, mely számossága a jogi kategória létrehozása óta folyamatosan gyarapszik. Mindez annak tükrében, hogy a bejelentési és egyéb adminisztrációs kötelezettségek jelentősen csökkentek, valamint az alap dokumentumok felülvizsgálatának hatása ebben az időszakban még nem jelentkezik, különösen aggasztó folyamatot takar. Ha ez valóban a strukturális átrendeződés része, abban az esetben az „alvó” (alacsony bevételű) szervezetek számának és arányának folyamatosan csökkennie kell.

Bevételek származásának szerkezete szerint a magánadományok, és az alaptevékenység bevételeinek aránya jelentősen megugrik 2013-tól az állami támogatások terhére (9. melléklet). Az addig megszokott trend, és a 2000-es évek óta nagyjából változatlan arányok ilyen formában felborulni látszanak, és a Kontinentális modell felé tartó közeledésünk megfordul. Még 2012-ben sem értük el a Nyugat-Európában megszokott 50-60%-os állami támogatási arányt, ez azonban így is csökkenni látszik.

Szervezetek száma és tevékenységi struktúrája szempontjából kis mértékben, de fokozatosan a szektor képviseleti irányba tolódását figyelhetjük meg. Ez elsősorban a Rekreáció és Kultúra tevékenységgel foglalkozó szervezetek esetében látványos, 2015-re a szervezetek 43,3 %-a ebben a kategóriában tevékenykedik, ez 2,2%-os növekedés jelent. Mindez annak fényében jelentős, hogy a kultúrával és sporttal foglalkozó szervezeteken kívül, valamennyi más

tevékenység típussal foglalkozó szervezet száma stagnált, vagy sokkal inkább csökkent (még a szabadidős szervezeteké is). Elmondható tehát, hogy az előző időszak után ismét a képviseleti jelleg kezdett el erősödni a szektorban (7. melléklet). Bevétel szerkezeti oldalról a trend szintén megtörik, a képviseleti oldal csökkenését egy-egy nagyobb növekedés váltja fel, 2013-ban például a 2005-ös szintre ugrik vissza az arány, majd ismét lassú csökkenés következik.³² Mindez a szektor bevételeinek folyamatos növekedése mellett figyelhető meg.

A nonprofit szektorban foglalkoztatottak száma a 2011-ig jelentős növekedést mutat, majd 2013-ra közel 15 ezer ember tűnik el a szektorból, ami elsősorban az önkormányzati intézményrendszerek átalakításának, és a nonprofit intézmények átszervezésének, megszűnésének köszönhető. 2014-re a létszám ugyanakkor 18 ezer fővel ugrik meg, és az eddig ismert legmagasabb szintre emelkedik, aminek sok újonnan induló program lehet az oka. Ilyen program: a kulturális közfoglalkoztatás, mely 2013-ban indult először, létszáma azonban 2014-ben volt először jelentős; az Ifjúsági Garancia Program, ami 2015-ben indult el, ezért hatása elsősorban inkább 2016-ban kezdett érezhetővé válni; vagy az egyszerű közfoglalkoztatási program is. Ezek a programok sok esetben nehézkesen működnek, ciklikusak, ezért figyelhető meg 2013 után a foglalkoztatottak számának hektikus változásai (12. melléklet). A foglalkoztatottak aránya a gazdaságban szintén hektikus, a csúcst 2011-ben érte el, de ez elsősorban a teljes gazdaságban a foglalkoztatottak számának növekedésének köszönhető. Ez a pozitív munkaerőpiaci tendencia a civil szektorban nem érezhető annak jellege, és a különböző programok hektikussága miatt. 2015-ben a civil szektorban foglalkoztatottak aránya a foglalkoztatottak teljes számához képest 3,38% volt.

Ehhez képest a teljes bevétel GDP-hez viszonyított aránya 2006-tól 2010-ig fokozatosan nő, majd 2013-ig kis mértékben csökken, hogy ezt követően 2014-ben az eddig mért legmagasabb szintre pattanjon fel, és stagnálni kezdjen. Az államháztartáshoz viszonyított arány tekintetében a trend hasonló, bár itt 2015-re nem az addig mért legmagasabb szintre, inkább csak a teljes átlag szintjére emelkedik vissza a bevételek aránya. Érdekes ugyanakkor, hogy a hektikusság egyik esetben sem a szektor bevételeinek csökkenése miatt valósul meg, ugyanis azok 2010 és 2013 között inkább csak stagnálnak, 2014-ben azonban jelentősen megugranak, ami a növekedést el is indítja. A pénzügyi világválság hatása ugyanakkor nem jelenik meg számokban a grafikonokon, annak ellenére sem, hogy a magyar civil szektorban viszonylag nagyarányú a magánadományok mértéke (2015-ben a teljes szektor tekintetében közel 20%) (9. melléklet).

Az önkéntesekkel kapcsolatos főbb mutatók (önkéntesek száma és munkaideje) mindig is hektikusságot mutattak, így nem csoda, hogy ez a jelenleg vizsgált időszakban sincs másként.

³² 2016-ban a KSH felülvizsgálta az NSZOR rendszert, és a 2015-ös adatokat már 2 bontásban, az NSZOR és az NSZOR2016 szerint is közli. A változás legnagyobb hatása, hogy a „Több célú adományosztó, civil szövetségek” kategóriából a sportágak támogatásával foglalkozó szervezeteket a Sport kategóriába helyezték át. Emiatt a szervezetek számának megoszlás csak kis mértékben, de a bevételek nagysága szerinti megoszlás jelentősen megváltozik a képviseleti jelleg irányába. Mivel számomra elsősorban 2015-ig állnak rendelkezésünkre részletes adatok, ezért a 2015-re vonatkozóan még az NSZOR szerinti adatokat vizsgáltam.

Érdekes ugyanakkor, hogy az önkénteseket fogadó szervezetek aránya 2015-ben 15 éve nem látott mélypontra süllyedt. Ha feltételezzük, hogy a civil szektorban elinduló tisztulás eredményezi a szervezetek számának csökkenését, akkor az is jogos feltételezés, hogy az „alvó” szervezetek nem fogadnak önkénteseket, így törlésükkel a fogadó szervezetek aránya nő a teljes szervezetszámhoz képest. Ezzel ellentétben ez az arány, és a fogadó szervezetek száma erőteljesen csökken, 2015-re a szervezetek kevesebb, mint fele fogadott bármilyen formában önkéntest. Ez ellentétes az időszakra jellemző, az önkéntesség kultúrájának elterjesztésére irányuló törekvésekkel is, amit az állam is jelentősen támogat. Szintén ellentétes irányt mutat a kiváltott munkaerő értéke is, mely a kisebb kiugrásoktól eltekintve 2009-ig folyamatosan növekedett (részben az átlagbér növekedése miatt is), 2010-től viszont hektikusság figyelhető meg. 2015-re a kiváltott munkaerő értéke visszacsökken a 2010-es szintig az átlagbérek növekedése ellenére.

A személyi jövedelemadó 1% felajánlások ezzel ellentétben jobban kirajzolódó képet mutatnak. 2010 után erőteljes visszaesés mutatkozik a felajánlott összegben, ami nem elsősorban a támogatottság csökkenésének tudható be, hiszen a felajánlók aránya az összes foglalkoztatóhoz képest emelkedett. Az ok az egy kulcsos SZJA adórendszer bevezetése, tehát az adó mértékének csökkenése, ami így a felajánlható összeget is csökkenti. A felajánlók magas aránya az adóbevállás benyújtásának könnyítését szolgáló intézkedéseknek köszönhetőek, ugyanakkor 2015-ben olyan a bevállást egyszerűsítő változások lépnek életbe, melyek a jövőben a felajánlók számának drasztikus csökkenését is okozhatja.

Az önkéntesség mértékének csökkenése, és az adó 1% felajánlások stagnálása szempontjából tehát elmondható, hogy a szektor társadalmi támogatottsága nem nőtt, inkább csökkenés tapasztalható ezen a téren.

Összességében tehát elmondhatjuk, hogy ebben az időszakban, statisztikai értelemben a szektor zsugorodása figyelhető meg, ami lehet egy pozitív tisztulási folyamat, de akár káros hanyatlás jele is. Jelen elemzéssel ezt nem tudjuk meghatározni, ennél az adatok mélyebb szintű áttekintése szükséges. Ami biztos, hogy a civil szektort ebben az időszakban sok alapjaiban érintő változás történt, melynek hatását mindenképpen érdemes lesz a jövőben mélyebben is megvizsgálni.

Magyarország nonprofit szektorának szerepe az elméletek tükrében - Összegzés

Most, hogy jól ismerjük a szektor létezésének, feladatainak elméleteit, illetve a magyar nonprofit szektor fejlődését és problémáit, összegezhethetjük azokat, és levonhatjuk végső következtetéseinket.

Még mielőtt ebbe belevágnánk, meg kell említenünk, hogy a felvázolt adatok tükrében jól látható, hogy a hazai nonprofit szektor helyzete ellentmondásos, csupán a mennyiségi adatok áttekintésével nem lehet pontos képet kialakítani annak helyzetéről. A jövőben szükséges lehet bizonyos kérdéskörök mélyebb vizsgálata is, melyek jelenleg is sok kutatót foglalkoztatnak.

Mik ezek a témakörök?

- **„Félállami” szervezetek helyzete:** Mindig is jelentős volt a magyar nonprofit szektorban az állami jelenlét, de fenti elemzésünk bővebben nem térünk ki erre. Miben mutatkozik meg az állami jelenlét? Valóban jelentős torzulást jelent ez a statisztikai adatokban? Mekkora a klasszikus civil szervezetek részesedése a szektorból? Ezek olyan kérdések, melyek megválaszolása fontos lehet a valódi kép kialakításához, hogy megértsük a jelenlegi zsugorodás valódi természetét is.
Ugyanakkor egy kínálati elemzés szintén sokat tenne hozzá a magyar statisztikai elemzésekhez, hiszen így kideríthető, hogy az egyes alapítók, tagok, tulajdonosok kik, mi motiválja őket, mennyire függnek más szereplőktől stb.
- **Strukturális átalakulási folyamat:** Több alkalommal is karcoltattuk ennek a kérdésnek a felszínét, de konkrét válaszokat csak egy valódi, mélyebb elemzés adhat. A rendelkezésre álló adatok alapján elemezhető lehet, hogy a szektorban jelenleg végbemenő zsugorodás valóban csak a nonprofit szektor „tisztulását” jelenti, vagy tényleges visszafejlődést takar. Ez a kérdés összefügg a magyar civil szektor jelentős koncentráltóságával is, elvégre a strukturális átalakulás révén javulnia kell az egy szervezetre jutó támogatás mértékének, valamint csökkennie a kis bevételű, „alvó” szervezetek számának.

Mindezen kérdések ellenére, a fenti elemzések után lehetséges az elméletek áttekintése, és következtetések levonása is. Vegyük is őket sorra:

A **heterogenitás elmélet** alapvető feltételezése, hogy a nonprofit szektor feladata az állammal párhuzamosan a közszolgáltatások iránti reziduális szükségletek kielégítése. Láthatóan a magyar nonprofit szektor bevételei alapján jelentős részben szolgáltatói jellegű, olyan jóléti funkciókat lát el, melyek eredetileg az állam feladatainak minősülnek. Ezek anyagi igénye is jóval nagyobb, mint a képviselői szegmensé, így érthető a szervezetszámok arányának látszólagos ellentmondása ezzel az állításunkkal szemben. Azonban az állami szervek

hozzállása, a nonprofitokkal szembeni bizalmatlansága, valamint a nonprofit szervezetek felkészületlensége együttesen meggátolják, hogy a nonprofit szektor jelentős befolyásra tegyen szert a jóléti szolgáltatások terén. Ezt jól mutatja a szektor alacsony súlya is a gazdaságon belül, amit tovább árnyal, hogy sok civil szervezet van, amelyik állami alapítású, tulajdonú.

A **bizalomelmélet** leginkább az állampolgárok bizalmatlanságára alapozza téziseit, azonban ez rávetíthető az állami szektorra is. Az állam bizalmatlansága a piaci szektorral szemben tetten érhető intézkedéseiben³³, de ugyanez megfigyelhető a nonprofit szektorral szemben is. A „félállami” szervezetek jelenléte tekinthető ennek egyfajta kezeléséként is mindannak ellenére, hogy ezeket a szervezeteket csak erős fenntartásokkal sorolhatjuk a harmadik szektorba. Ha a lakosság szemszögéből vizsgáljuk, akkor az állammal szembeni bizalmatlanság fennállása, elsősorban az egészségügy területén figyelhető meg hazánkban, de egyre több az alapítványi fenntartású iskola, óvoda is. Ennek ellenére ezek inkább egyedi példák, semmint trendszerű folyamat, igaz ez talán köszönhető a szektor forráshiányosságának, valamint az alacsony fizetőképes keresletnek. Így a bizalomelmélet hazánkban csak gyengén érvényesül.

Ez ugyanakkor rányomja a bélyegét **Ber-Ner elméletére** is, melynek alapja, hogy a nonprofit szervezeteket arra használja a lakosság, hogy megvalósítsa a piaci és állami szolgáltatások fogyasztói szintű ellenőrzését. Erre utal az is, hogy az ilyen típusú szervezetek (szakszervezetek, jogvédelemmel foglalkozó szervezetek) száma is csökken.

A **támogatási elméletek** szemszögéből Magyarországról elmondható, hogy a kezdetekkor az állami támogatások mértékének változása nagyban hozzájárult a mennyiségi adatok (szervezetszám, önkéntesek száma stb.) javulásához. Jelenleg megfigyelhető a szektor finanszírozottságának növekedése, viszont az állami támogatások részaránya csökkent az előző évekhez képest, amit követ a szervezetek száma is. Megfigyelhető továbbá az is, hogy a sporttal, szabadidővel foglalkozó szervezetek aránya jelentősen növekedett, ami szoros összefüggésben lehet a TAO támogatási rendszer létrehozásával, valamint más látványos sportfejlesztésekkel. Ilyen értelemben tehát elmondható, hogy a szektor jellegét és tevékenységét jelentősen befolyásolja, hogy milyen forrásokhoz tud hozzájutni.

Mivel a **kínálati oldali elméletekre** vonatkozóan a mai Magyarországon nem léteznek releváns, használható adatok (bár már látszik változás a tagsággal is rendelkező szervezetek terén), ezért sajnos ezzel kapcsolatban következtetéseket nem vonhatunk le.

Az **érdekcsoport elmélet** a fenti elméletek szinergiáján alapszik, valamint a konfliktusoldali megközelítésen. Jelenleg (ha csak a híreket olvassuk) megfigyelhető egyfajta konfliktus az állam és a civil társadalom között, mely a kölcsönös bizalomhiányon alapszik, és melynek hatásai jól megfigyelhetők a magyar szektor jelenlegi állapotán is.

³³ Példának említhetnénk itt a jelentős államosításokat az elmúlt időszakban, a bankszektoral szembeni különadókat, vagy a kötelező kamarai tagságot is, csak hogy az elmúlt évtizedből említsünk példákat.

A **társadalmi pluralitás** elmélet tükrében elmondható, hogy mivel a mai magyar nonprofit szektorban jelentős az államihoz közeli szervezetek jelenléte, ezért asszimilációs szerepet vállal magára. Ez nem egészséges, és nem egyeztethető össze a harmadik szektor valódi értelmével, ami viszont igazán furcsa ebben a helyzetben, hogy az valójában nem a szektor döntése okán alakult ez így ki, hanem az állami szektor terjeszkedésének köszönhető. Természetesen ennek természetét és mértékét (ahogy a fejezet elején is jeleztük) csak mélyebb vizsgálatok révén lehetséges megállapítani.

Salamon, az **öntevékenység kudarcával** kapcsolatos megállapításaira (1987) valamint a **társadalmi eredet elméletére** (Salamon at al., 2003) a fentebbiek folyamán többször is visszacsatolásokat adtam azok aktualitása, valamint a magyar harmadik szektor helyzete okán. Összegezve ezzel kapcsolatos megállapításokat kijelenthetjük, hogy a mai Magyarországon a „Third-Party Government” modellje nem jelenik meg, sőt, visszafelé fejlődik a szektorral együtt. Megfelelő minőségű és mennyiségű állami támogatás nélkül, önmagában a harmadik szektor nem képes a társadalmi problémákat orvosolni, az azonban nem megoldás, hogy az állam a saját problémáinak megoldása érdekében „elállamosítja” a szektort. A társadalmi eredet elmélet megállapításairól ugyanakkor megállapítható, hogy a mennyiségi adatok fényében azok ismételten helytállóak kezdenek lenni hazánkra. Magyarország egy ideig folyamatosan közelített a Kontinentális, nyugat-európai modell felé, azonban ez az utóbbi időben megváltozott, és visszalépések figyelhetők meg. Ez tetten érhető a szervezetek számának csökkenésében, az állami támogatások arányának visszaesésében, a képviseleti jelleg erősödésében, ráadásuk a szektor gazdasági súlya sem nőtt jelentős mértékben. Összességében tehát visszafelé indultunk el azon a fejlődési pályán, melyen eddig haladtunk egy erősebb, önállóbb nonprofit szektor, és a „Third-Party Government” kialakítása felé.

A **FIM modell** (Nilda 2005) szorosan kapcsolódik a társadalmi eredet elméletéhez (Salamon & Anheier, 1995 és 1999; Salamon, at al., 2003), és ennek értelmében az abban történő elmozdulást is hasonló módon vázolhatjuk fel, mint a fentiekben. A függetlenség tengelyén hazánk az utóbbi időben elmozdult az akkori állapotokhoz képest a „kevésbé független” irányba, miközben intézményesültsége szintén visszafelé fejlődik.

Összességében tehát úgy tűnik, hogy az utolsó vizsgált fejlődési szakaszban a magyar civil szektor közelítés helyett távolodni kezdett a Nyugat-európai modellektől, amit kívánatos fejlődési iránynak tekinthetünk. Ugyanakkor számos egyedi jellege van – azok minden előnyével és hátrányával –, ami miatt nem feltétlenül szuszakolható bele egyetlen modellbe sem. Reméljük, hogy a jövőben ezek a trendek megfordulnak, és a magyar nonprofit szektor is inkább valamelyik fejlettebb jóléti államára jellemző irányba mozdul el, ahelyett, hogy a kezdeti poszt-szocialista országokra jellemző mintákhoz térnénk vissza.

Irodalomjegyzék

Állami Számvevőszék (2005): 0467 sz. Jelentés az államháztartáson kívüli állami feladatellátás rendszerének ellenőrzéséről, Letöltés ideje: 2018. február 21., Letölthető: <https://asz.hu/storage/files/files/Összes%20jelentés/2004/0467j000.pdf?ctid=757>

Anheier, H. – Ben-Ner, A. (szerk.) (2003): The Study of Nonprofit Enterprise, Theories and Approaches, Vol. 6., Nonprofit and Civil Society Studies, New York, Kluwer Academi, Plenum Publisher

Anheier, H. – Seibel, W. (1993): A nonprofit szektor és a társadalmi átalakulás, Európa Fórum, 3. évf., 22-37. o.

APEH (2011): Tájékoztató a Magyar Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi, Civil- és Vallásügyi Bizottsága részére a személyi jövedelemadó 1+1 %-áról tett rendelkező nyilatkozatok feldolgozásának 2010. rendelkező évi tapasztalatairól, Letöltés ideje: 2018. február 10. Letölthető: https://nav.gov.hu/nav/archiv/szja1_1/Tajekoztatok_archiv/ogy_tajekoztato_2011.html

Balogh B. – Mészáros G. – Sebestyén I. (2003): Módszer és gyakorlat, A nonprofit statisztika 10 éve 1992-2002, Budapest, Központi Statisztikai Hivatal

Bartal A. M. (1996): Kié volt a szegény? Gondolatok a két háború közötti magyar szociálpolitikáról az Egri és a Magyar Norma kapcsán, Valóság, 12. sz., 24-36. o.

Bartal A. M. (2005): Nonprofit Elméletek, Modellek, Trendek, Budapest, Századvég Kiadó

Bartal A. M. (2006): Milyen a magyar amőba? Avagy a magyar nonprofit szektor változásai modellálási kísérletek tükrében 1991-2005, Civil Szemle, 3. évf. 3-4. sz., 141-161. o.

Ben-Ner, A. (1986): Non-Profit Organizations: Why Do They Exist in Market Economies? In Rose-Ackerman, S (ed.): The Economics of Nonprofit Institutions: Studies in Structure and Policy, Oxford, Oxford University Press, 125-156. o.

Bíró E. (2002): Nonprofit Szektor Analízis, Civil szervezetek jogi környezete Magyarországon, Budapest, EMLA egyesület

Bocz J. (2009): „Jéghegyek”. Tévhitek, avagy a magyar nonprofit szektor mélyrétegei, Civil Szemle, 6. évf. 4. sz. 24-50. o.

Bocz J. (1992): Egyesületi Statisztika Magyarországon, Statisztikai Szemle, 1992/10. sz., 840-855. o.

Chano, J. (2008): 1% - Japán módra. Az 1%-os felajánlások rendszerének működése Ichikawa városában, Civil Szemle, 5. évf. 3. sz., 106-118. o.

Czike K. – Kuti É. (2006): Önkéntesség, Jótékonyság, Társadalmi Integráció, Budapest, Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány

Dr. Kecskés L. (1988): Az alapítványi jog fejlődéséről, Megjelent: Magyar Jog II., Budapest, 104–116. o.

Harsányi L. (1992): A nonprofit szektor szabályozásának vitás kérdései, Megjelent: Kuti É. (szerk.): A nonprofit szektor Magyarországon, Budapest, Nonprofit Kutatócsoport, 34-45. o.

Hansmann, H. B. (1987): A nonprofit szervezetek közgazdasági elméletei, Megjelent: Kuti É. – Marshall M. (szerk.): A harmadik szektor, Tanulmányok, Budapest, Nonprofit Kutatócsoport, 1991., 29-44. o.

James, E. (1987): A nonprofit szektor elmélete nemzetközi összehasonlítások tükrében Megjelent: Kuti É. - Marschall M. (szerk.): A harmadik szektor, Tanulmányok, Budapest, Nonprofit Kutatócsoport, 1991, 45-56. o.

Kákai L. (2005): Torzulások a magyar nonprofit szektorban, Civil Szemle, 2. évf. 3. sz., 38-46. o.

Kinyik M. – Vitál A. (2005): Közfeladatok ellátása a nonprofit szektorban, Civil Szemle, 2. évf. 2. sz., 90-106. o.

Krashinsky, M. (1997): Stakeholder Theories of the Non-profit Sector. Voluntas 8/2., 149-160. o.

Kuti É. (1998): Hívjuk Talán Nonprofitnak..., Nonprofit Kutatócsoport, Letöltés ideje: 2018. február 10., Letölthető: <http://www.nonprofitkutatas.hu/magunk.htm>

Kuti É. (2008): Az első tíz év: A nonprofit szervezetek egy százalékos támogatása az adatok tükrében, Esély, 2008/6. sz., 74-104. o.

Kuti É. (2008): Stratégia cselekvésen innen, illúziókon túl, Régi problémák és új kihívások Magyarország civil társadalmában és nonprofit szektorában, Civil Szemle 5. évf. 4. sz., 5-43. o.

Kuti É. – Marshall M. (1991): A nonprofit szektor fogalma, Egy definíciós vita és ami mögötte van, Esély, 1991/1. sz., 61-69. o.

Lévai K. – Szémán Zs. (1993): Társadalmi trigonometria, Scientia Humana

Nonprofit szervezetek 2015, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2017.

Nonprofit szervezetek 2014, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2016.

Nonprofit szervezetek 2013, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2015.

Nonprofit szervezetek 2012, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2014.

Nonprofit szervezetek 2011, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2013.

Nonprofit szervezetek 2010, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2012.

Nonprofit szervezetek 2009, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2011.

Nonprofit szervezetek 2008, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2010.

Nonprofit szervezetek 2007, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2009.

Nonprofit szervezetek 2006, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2008.

Nonprofit szervezetek 2005, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2007.

Nonprofit szervezetek 2004, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2006.

Nonprofit szervezetek 1998, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2000.

NAV évkönyv 2012., KSH, Budapest, 2013

NAV évkönyv 2014., KSH, Budapest, 2015

NAV évkönyv 2016., KSH, Budapest, 2017

Nelson, R. – Krashinsky, M. (1973). Two Major Issues of Public Policy: Public Policy and Organization of Supply. In: Nelson, R. - Young, D. (eds.). Public Subsidy for Day Care of Young Children. Lexington, Mass.: D.C. Heath and Co., 120-139. o.

Nilda, B. (2005): Átfogó Nonprofit Jogi Reformkonceptió, Lépések egy értékalapú civil jövőkép felé, Civil Szemle, 2005, 2. évf. 1. sz., 5-27. o.

Salamon, L. M. (1987): A piac kudarca, az öntevékenység kudarca és a kormány nonprofit szektorral kialakult kapcsolatai a modern jóléti államban, Megjelent: Kuti É. – Marschall M. (szerk.): A Harmadik Szektor – Taulmányok, Budapest, Nonprofit Kutatócsoport, 1991., 57-69. o.

Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (1999): Szektor születik II., Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról, Acta Civitalis 1., Budapest, Civitalis Egyesület

Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (1995): Szektor születik, A nonprofit szektor nemzetközi összehasonlításban, Budapest, Nonprofit Kutatócsoport

Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (1996): The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision, Baltimor, The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies

Salamon, L. M. – Anheier, H. K. (1997): Defining the nonprofit sector: A cross-national analysis, The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies 4. Vol., Manchester, Manchester University Press

Salamon, L. M. – Sokolowski, S. W. – List, R. (2003): Civil szektor "világnézetben", Budapest, Acta Civitalis 3., Civitalis Egyesület,

Salamon, L. M. - Musselwhite, J. C. Jr. (1983). Voluntary Organizations and the Crises of the Welfare State. Washington D.C., Urban Institute Press.

Vogel, J. – Amna, E. – Munck, I., Hall, L. (2003): Associational life in Sweden, Stockholm, Statistics Sweden

Walcher, G. (1997): Funktionsbestimmungen des Dritten Sektors, Arbeitspapiere des Bereichs Politik und Gesellschaft, Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin, Heft. 14.

Weisbrod, B. (1975): A Háromszektoros Gazdaságban Működő Öntevékeny Szektor egy Elmélete Felé. Megjelent: Kuti É. – Marschall M. (szerk.): A harmadik szektor - Tanulmányok. Budapest, Nonprofit kutatócsoport, 1991, 15-29. pp.

Zauner, A. (2002): Über Solidarität zu wissen, Ein systemtheoretischer zugang zu nonprofit organizationen, In: Badelt, Ch (ed.): Handbuch Nonprofit Organisation. Strikturen und management, 3. Vol., Stutgart, Schäffer-Poechel, 153-180. o.

Mellékletek

1. melléklet: A különböző fogalomhasználatok értelmezései a felvázolt kritériumrendszer alapján

	<i>Jogi felfogás</i>	<i>Statisztikai felfogás³⁴</i>	<i>Strukturális-operacionális definíció</i>	<i>Civil szektor értelmezése</i>
<i>Szigorúan vett kritériumok</i>	➤ Profitszétoosztás tilalma ➤ Formális szervezetek ➤ Önigazgató	➤ Profitszétoosztás tilalma ➤ Formális szervezetek ➤ Önigazgató ➤ Politikai élettől való függetlenség ➤ Hitélettől való függetlenség	➤ Profitszétoosztás tilalma ➤ Formális szervezetek ➤ Önigazgató ➤ Önkéntesség ➤ Közös szolgálata ➤ Államtól való függetlenség ➤ Politikai élettől való függetlenség ➤ Hitélettől való függetlenség	
<i>Puhán értelmezett kritériumok</i>	➤ Államtól való függetlenség ➤ Önkéntesség	➤ Államtól való függetlenség ➤ Önkéntesség	-	-
<i>Nem értelmezett kritériumok</i>	➤ Politikai élettől való függetlenség ➤ Hitélettől való függetlenség ➤ Közös szolgálata	➤ Közös szolgálata	➤ Politikai élettől való függetlenség ➤ Hitélettől való függetlenség ➤ Közös szolgálata	-
<i>Jogi szervezetek köre</i>	➤ Egyházak ➤ Pártok ➤ Társadalmi szervezetek (mindegyik) ➤ Alapítványok ➤ Közalapítványok ➤ Nonprofit gazdasági társaságok ➤ Egyesületek ➤ Nonprofit intézmények	➤ Alapítványok ➤ Közalapítványok ➤ Egyesületek ➤ Egyesületek ➤ Munkáltatói és munkavállalói érdekképviselői szervezetek ➤ Nonprofit gazdasági társaságok ➤ Köztisztviselők ➤ Nonprofit intézmények	➤ Egyházak ➤ Pártok ➤ Társadalmi szervezetek ➤ Alapítványok ➤ Közalapítványok ➤ Nonprofit gazdasági társaságok ➤ Egyesületek ➤ Nonprofit intézmények	➤ Alapítványok ➤ Egyesületek (kivéve önszervező és biztosítási egyesületek)

³⁴ A statisztikai felfogás esik leginkább Magyarországon egybe a kutatók értelmezésével (Bartal 2005, 18. o.).

2. melléklet: Az Összehasonlító Nemzetközi Nonprofit Szektor Projektbe bevonásra került országok

<i>Kötet megnevezése</i>	<i>Kiadványban szereplő országok</i>	<i>Adatgyűjtés éve</i>
Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier (1995): Szektor születik: A nonprofit szektor nemzetközi összehasonlításban	USA, Egyesült Királyság, Japán, Németország, Franciaország, Olaszország, Magyarország, Brazília, Egyiptom, Ghana, India, Thaiföld	1991
Lester M. Salamon és Helmut K. Anheier (1999): Szektor születik II.: Összefoglaló egy nemzetközi nonprofit kutatás második szakaszáról	Hollandia, Írorság, Belgium, Izrael, USA, Ausztrália, Egyesült Királyság, Franciaország, Németország, Spanyolország, Ausztria, Argentína, Japán, Finnország, Peru, Kolumbia, Brazília, Csehország, Magyarország, Szlovákia, Románia, Mexikó	1995
Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski és Regina List (2003): Civil szektor "világnézetben"	Argentína, Ausztrália, Ausztria, Belgium, Brazília, Cseh Köztársaság, Dél-Afrika, Dél-Korea, Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Egyiptom, Finnország, Franciaország, Fülöp Szigetek, Hollandia, Írorság, Izrael, Japán, Kenya, Kolumbia, Lengyelország, Magyarország, Marokkó, Mexikó, Németország, Norvégia, Olaszország, Pakisztán, Peru, Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Tanzánia, Uganda	1995, 1997 és 1998 ³⁵

³⁵ A harmadik felmérés a 1995-öst egészíti ki további országokkal, ezért a második felmérésben résztvevő országok ezen adatokkal, míg az újonnan bekerült országok 1997-es vagy 1998-as adatokat vonultatnak fel. A különbségeket statisztikai módszerekkel igyekeztek kiküszöbölni a kutatók, továbbá relatív adatokat használtak, feltételezve, hogy két-három év alatt nem változhattak meg jelentősen a volumenek.

3. melléklet: Társadalmi eredet teória modellje számokban

	<i>Összes ország átlaga</i>	<i>Angol-szász államok</i>	<i>Skandináv jóléti államok</i>	<i>Európai jóléti államok</i>	<i>Ázsiai ipari államok</i>	<i>Latin- amerikai államok</i>	<i>Afrikai államok</i>	<i>Kelet- és közép- európai államok</i>
<i>Szektor jellege és aránya</i>	Szolgáltatói (64%)	Szolgáltatói (69,2%)	Képviselési (63,6%)	Szolgáltatói (72,7%)	Szolgáltatói (78,4%)	Szolgáltatói (73,4%)	Képviselési (61,0%)	Képviselési (50,3%)
<i>Domináns bevételi forrás és annak aránya az összes forráshoz képest</i>	Saját bevételek (53,4%)	Saját bevételek (54,6%)	Saját bevételek (59,4%)	Állami támogatások (57,6%)	Saját bevételek (61,8%)	Saját bevételek (74,4%)	Saját bevételek (55,3%)	Saját bevételek (49%)
<i>Magánadományok aránya az összes forráshoz képest</i>	Átlagos (11,7%)	Átlag alatti (9,3%)	Alacsony (7,3%)	Alacsony (7,0%)	Nagyon alacsony (3,5%)	Átlagos (10,3%)	Kiemelkedően magas (19,4%)	Kiemelkedően magas (19,5%)
<i>Foglalkoztatottak aránya az adott országokban foglalkoztatottak számához képest</i>	Átlagos (2,8%)	Kiemelkedően nagy (5,2%)	Alacsony (2,3%)	Kiemelkedően nagy (5,4%)	Alacsony (2,5%)	Nagyon alacsony (1,6%)	Nagyon alacsony (1,2%)	Nagyon alacsony (0,8%)
<i>Számított önkéntesek aránya az adott országokban foglalkoztatottak számához képest</i>	Átlagos (1,6%)	Kiemelkedően nagy (3,0%)	Kiemelkedően nagy (4,1%)	Átlagos (2,3%)	Nagyon alacsony (0,8%)	Nagyon alacsony (0,7%)	Alacsony (1,3%)	Nagyon alacsony (0,4%)

Forrás: Salamon et al., 2003, 41-55. o., 7-10. és 12-14. sz. táblázatok alapján összeállítva

4. melléklet: Nonprofit szervezetek tevékenységek szerinti osztályozási rendszerei, és a közöttük megfigyelhető átfedések

Funkció szerinti megközelítés	International Classification of Nonprofit Organizations (ICNPO)	Nonprofit szervezetek osztályozási rendszere (NSZOR)³⁶
Képviselői funkciójú tevékenységek	Kultúra és rekreáció	Kultúra
		Sport
		Szabadidő, hobbi
	Környezetvédelem	Környezetvédelem
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem
		Közbiztonság védelme
		Politika
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő
	Vallási szervezetek	Vallási szervezetek
	Oktatás és kutatás	Oktatás
		Kutatás
	Egészségügy	Egészségügy
	Szociális szolgáltatások	Szociális ellátás
		Polgárvédelem, tűzoltás
Egyéb tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösségfejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés, lakásügy
		Gazdaságfejlesztés, munkaügy
	Jótékonykodás és öntevékenység	Többcélú adományozás, nonprofit szövetségek
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, besorolatlan

Forrás: Salamon et al., 2003, 29. o., Salamon & Anheier 1996, NSZOR alapján összeállítva

³⁶ Az NSZOR az ICNPO alapján kidolgozott, a magyar sajátosságokhoz hozzáigazított tevékenységszintű osztályozási rendszer (www.ksh.hu, 2018). Az NSZOR-t 2016-ban felülvizsgálták, és a 2015-ös adatközlések keretében már ennek megfelelően is közölnek adattáblákat.

5. melléklet: Magyarország nonprofit szervezeteinek száma 1989-2016

<i>Év</i>	<i>Alapítvány</i>	<i>Társas nonprofit szervezet</i>	<i>Összesen</i>
1862 ³⁷	..	319	..
1878 ³⁸	..	1 917	..
1932	..	14 365	..
1970	–	8 886	8 886
1982	–	6 570	6 570
1989	400	8 396	8 796
1990	1 865	14 080	15 945
1991	6 182	17 869	24 051
1992	9 703	20 660	30 363
1993	11 884	22 778	34 662
1994	14 216	25 943	40 159
1995	15 650	27 133	42 783
1996	17 109	28 207	45 316
1997	18 603	28 762	47 365
1998	19 225	28 159	47 384
1999	19 754	28 417	48 171
2000	19 700	27 444	47 144
2003	21 216	31 806	53 022
2004	21 817	33 380	55 197
2005	22 255	34 439	56 694
2006	22 464	35 778	58 242
2007	23 732	38 675	62 407
2008	24 096	40 829	64 925
2009	23 667	42 478	65 145
2010	23 456	41 531	64 987
2011	23 236	42 325	65 561
2012	22 965	42 290	65 255
2013	22 500	42 042	64 542
2014	21 954	41 940	63 894
2015	21 044	41 108	62 152
2016	20 643	40 973	61 616

Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, Budapest, 2017, 1. sz. táblázat és Statisztikai Tükör - Nonprofit Szervezetek Legfontosabb jellemzői 2016, KSH, Budapest, 2018, 1. sz. táblázat

³⁷ Az adat a mai ország területén lévő egyesületek számát jelöli, az akkori országban 579 egyesület volt nyilvántartva.

³⁸ Az adat a mai ország területén lévő egyesületek számát jelöli, az akkori országban 3995 egyesület volt nyilvántartva.

6. melléklet: Magyarország nonprofit szektorának jogi szabályozása 1987-2009

1987. évi 11. törvényerejű rendelet egyes polgári jogi szabályok módosításáról
Az alapítvány jogintézménye visszakérül a Polgári törvénykönyvbe
1989. évi II. tv. az Egyesülési Jogról
A törvény garantálja az egyesülési szabadságot, ezzel szolgálva alapul a társadalmi szervezetek jogintézményeinek.
1989. évi XLIV. tv. a vállalkozási nyereségadóról szóló 1988. évi IX. törvény módosításáról a vállalkozási nyereségadóról szóló 1988. évi IX. törvény módosításáról
A nonprofit szervezetek alaptevékenysége adómentessé válik. A vállalatok leírhatják adóalapjukból az alapítványoknak nyújtott támogatások összegeit.
1989. évi XLV. tv. a magánszemélyek jövedelemadójáról
Az alapítványok által kifizetett ösztöndíjak adómentessé válnak. A lakosság által az alapítványoknak nyújtott támogatások összege levonható az adóalapból.
1990. évi I. tv. A Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról
Az alapítványok bejegyeztetéséhez nincs szükség hatósági engedélyre.
1990. évi LXX. tv. a társadalmi szervezetek által használt állami tulajdonú ingatlanok jogi helyzetének rendezéséről
Megszünteti a társadalmi szervezetek kezelői jogát bizonyos ingatlanokra, mely helyett a továbbiakban ingyenes használati jog illeti meg őket.
1991. évi XVIII. tv. a számvitelről
A természetbeni adományok adókedvezménye megszűnik.
1991. évi LXXXVI. tv. a társasági adóról
Társasági adót kell fizetnie az alapítványoknak a gazdasági tevékenységeik után, ha az meghaladja bevételeik 10%-át, vagy a 10 millió Ft-ot. Csak a törvényben meghatározott tevékenységű alapítványoknak nyújtott, ellenszolgáltatás nélküli vállalati támogatások csökkentik az adóalapokat. Adóhatósági engedély szükséges hozzá az alapítványnak.
1991. évi XC. tv. a magánszemélyek jövedelemadójáról
Csak a törvényben meghatározott tevékenységű alapítványoknak nyújtott, ellenszolgáltatás nélküli lakossági támogatások csökkentik az adóalapokat. Adóhatósági engedély szükséges hozzá az alapítványnak.
1992. évi 114. rendelet a társadalmi szervezetek gazdálkodó tevékenységéről
Az alaptevékenységnek tekinthető tevékenységek szabályozása, meghatározása.
1993. évi XCII. tv. a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról
A közalapítványok, a köztisztviselők és a közhasznú társaságok jogi formájának létrehozása és bekerülése a Polgári Törvénykönyvbe.

1993. évi XCIX. tv. a társasági adóról szóló 1991. évi LXXXVI. törvény módosításáról.

Az alapítványoknak adott vállalati támogatások maximum csak az előző évben fizetett társasági adó 50%-ig vonható le az adóalapból.

1993. évi CI. tv. a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1991. évi XC. törvény módosításáról

Az alapítványoknak adott lakossági támogatások maximum csak az előző évben fizetett SZJA 50%-ig vonható le az adóalapból.

1994. évi LXXII. tv. a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló 1991. évi XC. törvény módosításáról

Az alapítványoknak adott lakossági támogatások csak az előző évben fizetett SZJA 30%-ig vonható le az adóalapból. Az adókedvezmény igénybevételéhez nem szükséges az alapítványoknak engedélyt beszerezniük az APEH-től.

1994. évi LXXXIII. tv. a társasági adóról szóló 1991. évi LXXXVI. törvény módosításáról

A közalapítványoknak adott vállalati támogatások teljes összegben vonhatóak az adóalapból, míg alapítványok esetén csak 20%-a vonható le.

1996. évi CXXVI. tv. a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti közcélú felhasználásáról

Az adózó személyi jövedelemadójának egy százalékát felajánlhatja valamely nonprofit szervezet valamint egyház számára.

1997. évi CXXIX. tv. a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti közcélú felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény módosításáról

Az egyházak és a nonprofit szektor elválnak az "egyszázalékos" törvényen belül, és kialakul az 1+1%-os támogatási rendszer.

1997. évi CV. tv. a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény módosításáról

A közhasznúsági fokozattal rendelkező szervezetek számára nyújtott lakossági támogatások közhasznú szervezet esetén 30%-a, kiemelkedően közhasznúnál pedig 35%-a levonható az adóból. A levonható összeg maximum az adó 15%-ig, kiemelten közhasznú szervezet esetén 30%-ig vonható le.

1997. évi CVI. tv. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény módosításáról

A közhasznúsági fokozattal rendelkező szervezetek számára nyújtott vállalati támogatások közhasznú szervezet esetén 20%-a, kiemelkedően közhasznúnál pedig 150%-a levonható az adóból. A levonható összeg maximuma mindkét esetben az adóalap 20%-a. A közhasznú nonprofit szervezetek gazdasági tevékenységükből származó bevételeik után csak akkor kell társasági adót fizetniük, ha annak mértéke meghaladja a teljes bevétel 10%-át, vagy 20 millió forintot. Kiemelkedően közhasznú szervezet esetében ez az arány 15%.

1997. évi CXLII. tv. a társadalmi szervezetek által használt állami tulajdonú ingatlanok jogi helyzetének rendezéséről

A nonprofit szervezetek tulajdonába kerülnek azok az ingatlanok, melyek tevékenységük folytatásához szükségesek, és eddig is használati joguk volt felettük.

1997. évi CLVI. tv. a közhasznú szervezetekről

Létrejön a közhasznúsági fokozatok jogintézménye.

1999. évi CVII. tv. a társadalmi szervezetek által használt állami tulajdonú ingatlanok jogi helyzetének rendezéséről szóló 1997. évi CXLII. törvény módosításáról

Konkretizálta a nonprofit szervezetek tulajdonába adandó ingatlanok esetében a használó fogalmát, illetve a használat megújítására vonatkozó szabályokat.
2000. évi C. tv. a számvitelről
A számviteli törvény módosítása alapján a nonprofit szervezeteknek át kell térniük a kettős könyvvitelre.
2001. évi CVI. tv. a társadalmi szervezetek és az alapítványok nyilvántartásba vételére vonatkozó rendelkezések módosításáról
A társadalmi szervezetek és alapítványok alapítóinak jogköre kitágul, többek között jogot kapnak a képviselők kiválasztására, valamint a szervezetek egyesülésének engedélyezésére, haláluk után történő zavartalan működtetésének meghatározására.
2001. évi CXIV. tv. a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény módosításáról
Az "egyszázalékos" gyűjtését korlátozzák alapítványok és társadalmi szervezetek esetén azzal, hogy a jogosultság előfeltételeként legalább két éves működést várnak el a törvényhozók, kiemelkedően közhasznú szervezet esetében pedig csak egy évet.
2003. évi L. tv. a Nemzeti Civil Alapprogramról
A Nemzeti Civil Alapprogram létrehozása, mely átláthatóan, az aktuális pártpolitikától mentesen működik, a nonprofit szektor szakembereinek irányítása alatt.
2005. évi LXXXVIII. tv. a közérdekű önkéntes tevékenységről
A törvény segítségével lehetőség nyílik az önkéntesség elismerésére, legális keretek között történő működtetésére.
2006. évi IV. tv. a gazdasági társaságokról
Rendelkezik a közhasznú társaságok megszűnéséről, és hogy bármilyen gazdasági társaság létrejöhet nonprofit formában is.
2006. évi LXV. tv. az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról
A törvény rendelkezik a közalapítványokról, azok működési szabályainak változásáról, valamint megtiltja azok újbóli alapítását, de nem tiltja be a már meglévőket működését.
2008. évi LXXXVI. törvény a NCA-ról szóló 2003. évi L. törvény módosításáról
A Nemzeti Civil Alapprogram szabályrendszerének szigorítását, többek között a támogatások közhasznúsághoz való rögzítését tartalmazza.
2009. évi XXXV. törvény egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról
A törvény szigorítja a támogatások után igénybe vehető kedvezményeket. Megszűnik a magánszemélyek adóalap csökkentő kedvezménye, vállalatok esetében pedig csak a tartós adományozásra szűkül a kedvezmény.
311/2010. (XII. 23.) Kormányrendelet A Nemzeti Civil Alapprogramról szóló 2003. évi L. törvény végrehajtásáról szóló 160/2003. (X. 7.) Korm. rendelet módosításáról
Az Nemzeti Civil Alapprogram kezelése átkerül a Wekerle Sándor Alapkezelőhöz, azzal a céllal, hogy a szervezet befejezze a programot.

2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról
Létrejön egy teljesen új civil szabályozás, mely a korábbi törvények közül többet hatályok kívül helyez, és jelentős változtatásokat hoz a civil szektorban. A törvény továbbá létrehozza a Nemzeti Együttműködési Alapot is, ami a Nemti Civil Alapprogramot váltja fel.
2011. évi CLIV. törvény a megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételéről
Megszűnnek a nonprofit intézmények.
2011. évi LXXXII. törvény a sport támogatásával összefüggő egyes törvények módosításáról
A Társasági adó támogatási rendszer bevezetése a látvány csapatsportokra vonatkozóan.
24/2012. (IV. 25.) KIM rendelet a civil szervezetek információs rendszeréről
A Civil Információs Portált szabályozza.
2013. évi XXXV. törvény polgári törvénykönyvről
Az új polgári törvénykönyv új szabályozást hoz a civil szervezetek terén is, kiemelten az Alapítványokra vonatkozó rész fontos.
2015. évi LXVI. törvény a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény, a felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény és az azokkal összefüggő tárgyú törvények módosításáról
Jelentősen változik a felnőttoktatás szabályozása.
1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozat a központi hivatalok és a költségvetési szervi formában működő minisztériumi háttérintézmények felülvizsgálatával kapcsolatos intézkedésekről
A rendelet több pályázat kezelését is érinti (melyek közül a legjelentősebb az Erasmus+ Program), és így sok nonprofit szervezet életében hoz változást.
2017. évi LXXVI. törvény a külföldről támogatott szervezetek átláthatóságáról
A külföldről kapott támogatásokat a civilek kötelesek bejelenteni, valamint feltüntetni weboldalaikon ennek tényét.

Forrás: Bartal 2005, 238-240. o. alapján saját kutatással kiegészítve

7. melléklet: A nonprofit szervezetek száma és megoszlása funkciójuk, ICNPO és NSZOR tevékenységcsoportosítások szerint 1993-2015

Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999	
Képviseleti funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	3 538	10,2%	4 160	10,4%	4 327	10,1%	4 680	10,3%	4 656	9,8%	4 826	10,2%	4 970	10,3%
		Sport	7 593	21,9%	6 906	17,2%	7 090	16,6%	7 130	15,7%	7 140	15,1%	6 789	14,3%	6 740	14,0%
		Szabadidő, hobbi	4 389	12,7%	6 608	16,5%	7 044	16,5%	7 559	16,7%	7 943	16,8%	7 796	16,5%	7 664	15,9%
		Összesen:	15 520	44,8%	17674	44,0%	18461	43,2%	19369	42,7%	19739	41,7%	19411	41,0%	19374	40,2%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	723	2,1%	867	2,2%	919	2,1%	984	2,2%	1 012	2,1%	973	2,1%	996	2,1%
	Vallás	Vallás	515	1,5%	742	1,8%	981	2,3%	1 089	2,4%	1 199	2,5%	1 242	2,6%	1 295	2,7%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő	4 199	12,1%	5 206	13,0%	5 427	12,7%	5 396	11,9%	5 114	10,8%	4 772	10,1%	4 490	9,3%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	518	1,5%	476	1,2%	513	1,2%	549	1,2%	572	1,2%	553	1,2%	560	1,2%
		Politika	329	0,9%	456	1,1%	460	1,1%	461	1,0%	444	0,9%	414	0,9%	396	0,8%
		Közbiztonság védelme	750	2,2%	924	2,3%	1 078	2,5%	1 197	2,6%	1 322	2,8%	1 375	2,9%	1 434	3,0%
Összesen:		1 597	4,6%	1 856	4,6%	2 051	4,8%	2 207	4,9%	2 338	4,9%	2 342	4,9%	2 390	5,0%	
Összesen:		22 554	65,1%	26 345	65,6%	27 839	65,1%	29 045	64,1%	29 402	62,1%	28 740	60,7%	28 545	59,3%	
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösség-fejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	1 060	3,1%	1 324	3,3%	1 502	3,5%	1 673	3,7%	1 948	4,1%	2 060	4,3%	2 349	4,9%
		Gazdaságfejlesztés	622	1,8%	516	1,3%	565	1,3%	672	1,5%	730	1,5%	741	1,6%	851	1,8%
		Összesen:	1 682	4,9%	1 840	4,6%	2 067	4,8%	2 345	5,2%	2 678	5,7%	2 801	5,9%	3 200	6,6%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	3 311	9,6%	4 119	10,3%	4 615	10,8%	5 105	11,3%	5 856	12,4%	6 275	13,2%	6 771	14,1%
		Kutatás	726	2,1%	840	2,1%	903	2,1%	959	2,1%	1 020	2,2%	1 046	2,2%	1 063	2,2%
		Összesen:	4 037	11,6%	4 959	12,3%	5 518	12,9%	6 064	13,4%	6 876	14,5%	7 321	15,5%	7 834	16,3%
	Egészségügy	Egészségügy	1 284	3,7%	1 574	3,9%	1 749	4,1%	1 913	4,2%	2 075	4,4%	2 108	4,4%	2 084	4,3%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	2 759	8,0%	3 035	7,6%	3 174	7,4%	3 496	7,7%	3 882	8,2%	4 052	8,6%	4 178	8,7%
		Polgárvédelem, tűzoltás	1 247	3,6%	1 214	3,0%	1 171	2,7%	1 134	2,5%	1 085	2,3%	1 009	2,1%	968	2,0%
		Összesen:	4 006	11,6%	4 249	10,6%	4 345	10,2%	4 630	10,2%	4 967	10,5%	5 061	10,7%	5 146	10,7%
Összesen:		11 009	31,8%	12 622	31,4%	13 679	32,0%	14 952	33,0%	16 596	35,0%	17 291	36,5%	18 264	37,9%	
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótekonyság és öntevékenység	Többcélú adományosztás, nonprofit szövetségek	398	1,1%	679	1,7%	685	1,6%	701	1,5%	706	1,5%	690	1,5%	684	1,4%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	517	1,5%	513	1,3%	580	1,4%	618	1,4%	661	1,4%	663	1,4%	678	1,4%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	184	0,5%	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Összesen:		1 099	3,2%	1 192	3,0%	1 265	3,0%	1 319	2,9%	1 367	2,9%	1 353	2,9%	1 362	2,8%
Összesen			34 662	100,0%	40 159	100,0%	42 783	100,0%	45 316	100,0%	47 365	100,0%	47 384	100,0%	48 171	100,0%

Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	2000		2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
Képviselői funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	4 942	10,5%	5 710	10,8%	6 000	10,9%	6 230	11,0%	6 527	11,2%	7 243	11,6%	7 700	11,9%	7 978	12,1%
		Sport	6 469	13,7%	7 008	13,2%	7 117	12,9%	7 049	12,4%	7 190	12,3%	7 638	12,2%	7 938	12,2%	7 860	11,9%
		Szabadidő, hobbi	7 346	15,6%	8 545	16,1%	9 011	16,3%	9 323	16,4%	9 739	16,7%	10 460	16,8%	11 041	17,0%	11 375	17,2%
		Összesen:	18757	39,8%	21263	40,1%	22128	40,1%	22602	39,9%	23456	40,3%	25341	40,6%	26679	41,1%	27213	41,1%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	1 019	2,2%	1 246	2,3%	1 290	2,3%	1 341	2,4%	1 398	2,4%	1 562	2,5%	1 652	2,5%	1 704	2,6%
	Vallás	Vallás	1 295	2,7%	1 423	2,7%	1 436	2,6%	1 445	2,5%	1 457	2,5%	1 502	2,4%	1 533	2,4%	1 518	2,3%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő	4 088	8,7%	4 145	7,8%	4 100	7,4%	4 218	7,4%	4 070	7,0%	4 288	6,9%	4 342	6,7%	4 514	6,8%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	561	1,2%	682	1,3%	768	1,4%	804	1,4%	823	1,4%	923	1,5%	970	1,5%	977	1,5%
		Politika	349	0,7%	492	0,9%	494	0,9%	512	0,9%	506	0,9%	562	0,9%	614	0,9%	626	0,9%
		Közbiztonság védelme	1 408	3,0%	1 702	3,2%	1 801	3,3%	1 875	3,3%	1 995	3,4%	2 186	3,5%	2 212	3,4%	2 321	3,5%
		Összesen:	2 318	4,9%	2 876	5,4%	3 063	5,5%	3 191	5,6%	3 324	5,7%	3 671	5,9%	3 796	5,8%	3 924	5,9%
	Összesen:		27 477	58,3%	30 953	58,4%	32 017	58,0%	32 797	57,8%	33 705	57,9%	36 364	58,3%	38 002	58,5%	38 873	58,8%
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösség-fejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	2 401	5,1%	3 004	5,7%	3 235	5,9%	3 410	6,0%	3 637	6,2%	3 797	6,1%	4 007	6,2%	4 118	6,2%
		Gazdaságfejlesztés	878	1,9%	1 015	1,9%	1 141	2,1%	1 248	2,2%	1 288	2,2%	1 390	2,2%	1 526	2,4%	1 648	2,5%
		Összesen:	3 279	7,0%	4 019	7,6%	4 376	7,9%	4 658	8,2%	4 925	8,5%	5 187	8,3%	5 533	8,5%	5 766	8,7%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	6 866	14,6%	7 573	14,3%	7 834	14,2%	7 984	14,1%	8 107	13,9%	8 478	13,6%	8 651	13,3%	8 730	13,2%
		Kutatás	1 057	2,2%	1 148	2,2%	1 194	2,2%	1 195	2,1%	1 189	2,0%	1 296	2,1%	1 348	2,1%	1 368	2,1%
		Összesen:	7 923	16,8%	8 721	16,4%	9 028	16,4%	9 179	16,2%	9 296	16,0%	9 774	15,7%	9 999	15,4%	10 098	15,3%
	Egészségügy	Egészségügy	2 111	4,5%	2 418	4,6%	2 553	4,6%	2 638	4,7%	2 739	4,7%	2 920	4,7%	3 008	4,6%	3 007	4,5%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	4 137	8,8%	4 548	8,6%	4 806	8,7%	4 991	8,8%	5 136	8,8%	5 588	9,0%	5 700	8,8%	5 712	8,6%
		Polgárvédelem, tűzoltás	892	1,9%	842	1,6%	840	1,5%	842	1,5%	864	1,5%	928	1,5%	980	1,5%	994	1,5%
		Összesen:	2 401	5,1%	3 004	5,7%	3 235	5,9%	3 410	6,0%	3 637	6,2%	3 797	6,1%	4 007	6,2%	6 706	10,1%
Összesen:		18 342	38,9%	20 548	38,8%	21 603	39,1%	22 308	39,3%	22 960	39,4%	24 397	39,1%	25 220	38,8%	25 577	38,7%	
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótekonyság és öntevékenység	Többcélú adományosztás, nonprofit szövetségek	688	1,5%	772	1,5%	779	1,4%	760	1,3%	766	1,3%	805	1,3%	831	1,3%	822	1,2%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	637	1,4%	749	1,4%	798	1,4%	829	1,5%	811	1,4%	841	1,3%	872	1,3%	873	1,3%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
	Összesen:		1 325	2,8%	1 521	2,9%	1 577	2,9%	1 589	2,8%	1 577	2,7%	1 646	2,6%	1 703	2,6%	1 695	2,6%
Összesen			47 144	100,0%	53 022	100,0%	55 197	100,0%	56 694	100,0%	58 242	100,0%	62 407	100,0%	64 925	100,0%	66 145	100,0%

Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
Képviselési funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	8 151	12,5%	8 391	12,8%	8 507	13,0%	8 699	13,5%	8 766	13,7%	8 792	14,1%
		Sport	7 526	11,6%	7 563	11,5%	7 649	11,7%	7 722	12,0%	7 792	12,2%	7 902	12,7%
		Szabadidő, hobbi	11 130	17,1%	11 222	17,1%	11 137	17,1%	10 843	16,8%	10 843	16,9%	10 208	16,4%
		Összesen:	26807	41,2%	27176	41,5%	27293	41,8%	27264	42,2%	27401	42,8%	26902	43,3%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	1 768	2,7%	1 830	2,8%	1 830	2,8%	1 825	2,8%	1 843	2,9%	1 799	2,9%
	Vallás	Vallás	1 484	2,3%	1 452	2,2%	1 423	2,2%	1 423	2,2%	1 390	2,2%	1 354	2,2%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő	4 011	6,2%	3 918	6,0%	3 767	5,8%	3 662	5,7%	3 578	5,6%	3 421	5,5%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	887	1,4%	867	1,3%	851	1,3%	818	1,3%	753	1,2%	664	1,1%
		Politika	548	0,8%	516	0,8%	497	0,8%	429	0,7%	403	0,6%	366	0,6%
		Közbiztonság védelme	2 298	3,5%	2 344	3,6%	2 303	3,5%	2 267	3,5%	2 257	3,5%	2 155	3,5%
		Összesen:	3 733	5,7%	3 727	5,7%	3 651	5,6%	3 514	5,4%	3 413	5,3%	3 185	5,1%
	Összesen:		37 803	58,2%	38 103	58,1%	37 964	58,2%	37 688	58,4%	37 625	58,7%	36 661	59,0%
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösségfejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	4 017	6,2%	4 048	6,2%	3 997	6,1%	3 847	6,0%	3 828	6,0%	3 616	5,8%
		Gazdaságfejlesztés	1 763	2,7%	1 883	2,9%	1 882	2,9%	1 790	2,8%	1 788	2,8%	1 746	2,8%
		Összesen:	5 780	8,9%	5 931	9,0%	5 879	9,0%	5 637	8,7%	5 616	8,8%	5 362	8,6%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	8 754	13,5%	8 785	13,4%	8 741	13,4%	8 682	13,5%	8 550	13,3%	8 334	13,4%
		Kutatás	1 327	2,0%	1 340	2,0%	1 357	2,1%	1 369	2,1%	1 345	2,1%	1 308	2,1%
		Összesen:	10 081	15,5%	10 125	15,4%	10 098	15,5%	10 051	15,6%	9 895	15,4%	9 642	15,5%
	Egészségügy	Egészségügy	3 069	4,7%	3 102	4,7%	3 070	4,7%	2 992	4,6%	2 924	4,6%	2 775	4,5%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	5 749	8,8%	5 825	8,9%	5 832	8,9%	5 737	8,9%	5 635	8,8%	5 419	8,7%
		Polgárvédelem, tűzoltás	913	1,4%	894	1,4%	875	1,3%	859	1,3%	839	1,3%	833	1,3%
		Összesen:	6 662	10,3%	6 719	10,2%	6 707	10,3%	6 596	10,2%	6 474	10,1%	6 252	10,1%
Összesen:		25 592	39,4%	25 877	39,5%	25 754	39,5%	25 276	39,2%	24 909	38,9%	24 031	38,7%	
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótekonyság és öntevékenység	Többcélú adományoztatás, nonprofit szövetségek	784	1,2%	760	1,2%	739	1,1%	774	1,2%	767	1,2%	747	1,2%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	808	1,2%	821	1,3%	798	1,2%	804	1,2%	762	1,2%	713	1,1%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Összesen:		1 592	2,4%	1 581	2,4%	1 537	2,4%	1 578	2,4%	1 529	2,4%	1 460	2,3%
Összesen			64 987	100,0%	65 561	100,0%	65 255	100,0%	64 542	100,0%	64 063	100,0%	62 152	100,0%

Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, 2017, Budapest, saját számításokkal kiegészítve

8. melléklet: A nonprofit szervezetek bevételei és megoszlása funkciójuk, ICNPO és NSZOR tevékenységcsoportosítások szerint 1993-2015 (millió Ft)

Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	1993		1994		1995		1996		1997		1998	
Képviselői funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	11 105,8	9,4%	18 909,4	13,6%	18 399,0	10,1%	27 838,5	11,6%	30 361,5	10,7%	41 111,1	11,5%
		Sport	24 348,2	20,6%	21 519,8	15,5%	23 637,2	13,0%	27 501,3	11,5%	30 846,8	10,8%	33 726,8	9,4%
		Szabadidő, hobbi	5 769,4	4,9%	9 712,4	7,0%	11 757,0	6,5%	13 936,8	5,8%	16 599,7	5,8%	20 973,1	5,8%
		Összesen:	41 223,4	34,8%	50 141,6	36,0%	53 793,2	29,6%	69 276,6	29,0%	77 808,0	27,4%	95 811,0	26,7%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	965,4	0,8%	1 624,3	1,2%	2 803,5	1,5%	3 665,0	1,5%	5 019,4	1,8%	5 663,2	1,6%
	Vallás	Vallás	723,9	0,6%	1 317,8	0,9%	1 765,6	1,0%	2 223,3	0,9%	3 375,2	1,2%	4 152,7	1,2%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselet	20 521,2	17,3%	24 512,1	17,6%	31 129,1	17,1%	42 027,9	17,6%	41 417,3	14,6%	53 899,6	15,0%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	984,5	0,8%	1 012,8	0,7%	1 916,6	1,1%	2 266,4	0,9%	3 010,7	1,1%	6 969,9	1,9%
		Politika	1 195,0	1,0%	631,3	0,5%	777,5	0,4%	1 065,8	0,4%	1 269,8	0,4%	1 046,6	0,3%
		Közbiztonság védelme	749,3	0,6%	771,2	0,6%	680,5	0,4%	863,9	0,4%	1 340,9	0,5%	1 826,5	0,5%
		Összesen:	2 928,8	2,5%	2 415,3	1,7%	3 374,6	1,9%	4 196,1	1,8%	5 621,4	2,0%	9 843,0	2,7%
	Összesen:		66 362,7	56,0%	80 011,1	57,5%	92 866,0	51,0%	121 388,9	50,8%	133 241,3	46,9%	169 369,5	47,2%
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösségfejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	1 916,3	1,6%	3 230,1	2,3%	4 939,0	2,7%	13 460,6	5,6%	23 977,0	8,4%	29 594,1	8,3%
		Gazdaságfejlesztés	14 318,5	12,1%	8 787,3	6,3%	18 319,9	10,1%	24 667,9	10,3%	29 930,7	10,5%	37 389,2	10,4%
		Összesen:	16 234,8	13,7%	12 017,4	8,6%	23 258,9	12,8%	38 128,5	16,0%	53 907,7	19,0%	66 983,3	18,7%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	7 776,9	6,6%	10 725,7	7,7%	14 933,1	8,2%	21 022,6	8,8%	32 483,8	11,4%	44 233,8	12,3%
		Kutatás	3 494,1	2,9%	4 743,3	3,4%	6 983,4	3,8%	8 821,4	3,7%	8 015,9	2,8%	11 878,2	3,3%
		Összesen:	11 271,0	9,5%	15 469,0	11,1%	21 916,5	12,0%	29 844,0	12,5%	40 499,7	14,2%	56 112,0	15,6%
	Egészségügy	Egészségügy	3 135,3	2,6%	5 026,8	3,6%	4 642,3	2,6%	6 161,7	2,6%	7 685,2	2,7%	8 719,9	2,4%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	13 109,2	11,1%	14 724,3	10,6%	22 291,6	12,3%	22 617,6	9,5%	29 037,7	10,2%	33 644,0	9,4%
		Polgárvédelem, tűzoltás	444,4	0,4%	457,2	0,3%	511,0	0,3%	723,3	0,3%	1 143,8	0,4%	1 219,5	0,3%
		Összesen:	13 553,6	11,4%	15 181,5	10,9%	22 802,6	12,5%	23 340,9	9,8%	30 181,5	10,6%	34 863,5	9,7%
Összesen:		44 194,7	37,3%	47 694,7	34,2%	72 620,3	39,9%	97 475,1	40,8%	132 274,1	46,5%	166 678,7	46,5%	
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótekonyság és öntevékenység	Többcélú adományozás, nonprofit szövetségek	5 378,7	4,5%	10 368,5	7,4%	12 317,4	6,8%	15 275,0	6,4%	14 271,5	5,0%	18 018,6	5,0%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	1 941,8	1,6%	1 191,4	0,9%	4 112,6	2,3%	4 898,9	2,0%	4 575,3	1,6%	4 622,7	1,3%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	597,5	0,5%	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Összesen:		7 918,0	6,7%	11 559,9	8,3%	16 430,0	9,0%	20 173,9	8,4%	18 846,8	6,6%	22 641,3	6,3%
Összesen			118 475,4	100,0%	139 265,7	100,0%	181 916,3	100,0%	239 037,9	100,0%	284 362,2	100,0%	358 689,5	100,0%

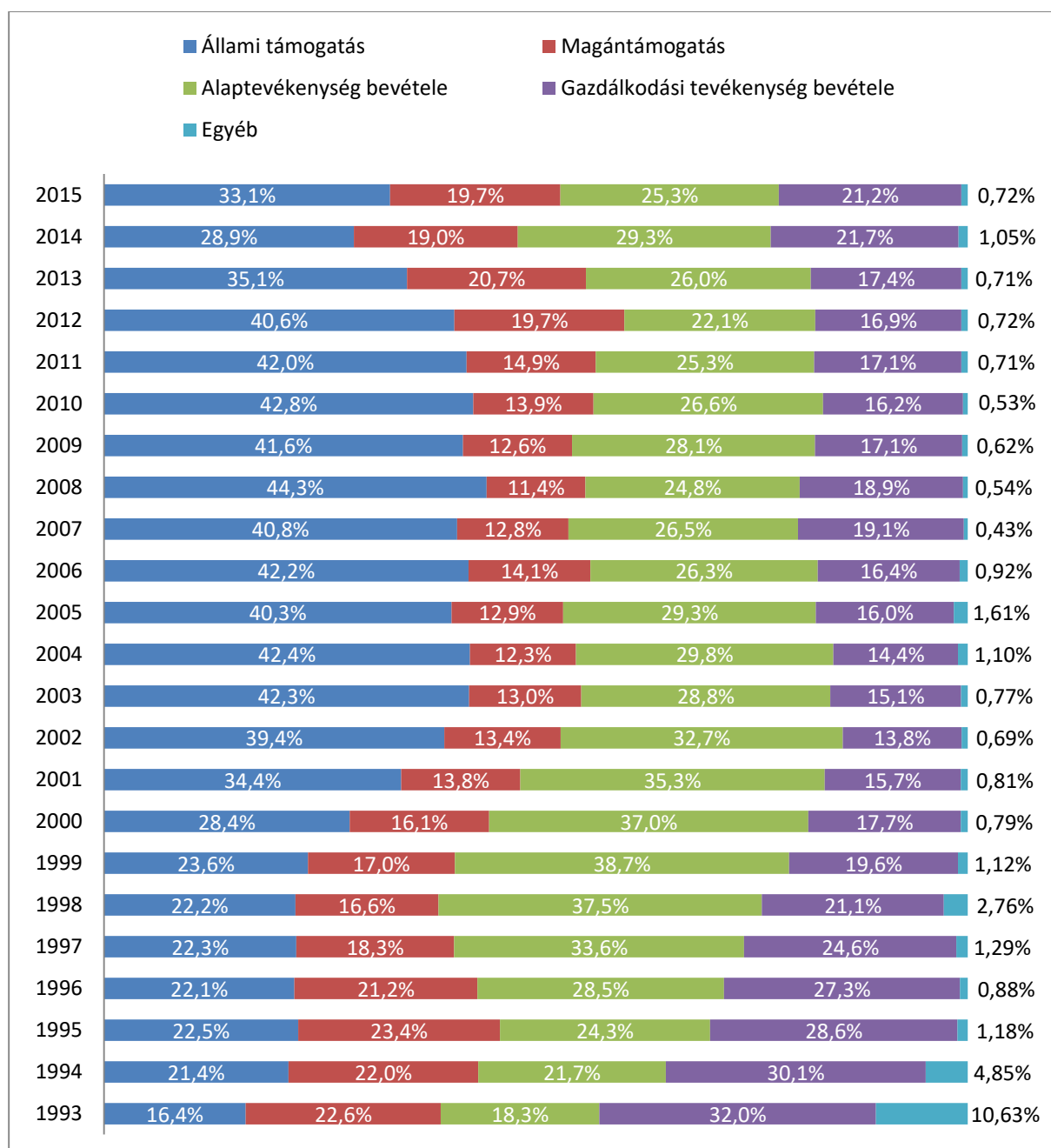
Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	1999		2000		2001		2002		2003		2004	
Képviselői funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	46 819,9	11,3%	61 272,7	12,4%	65 818,3	12,2%	81 451,0	11,7%	94 867,1	13,0%	104 285,5	12,9%
		Sport	32 571,3	7,8%	33 509,0	6,8%	29 054,1	5,4%	33 670,5	4,8%	39 293,3	5,4%	39 089,3	4,8%
		Szabadidő, hobbi	21 024,5	5,1%	26 042,2	5,3%	41 205,9	7,7%	47 947,2	6,9%	45 264,4	6,2%	51 089,0	6,3%
		Összesen:	100 415,7	24,2%	120 823,9	24,4%	136 078,3	25,3%	163 068,7	23,4%	179 424,8	24,5%	194 463,8	24,1%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	7 325,0	1,8%	9 548,6	1,9%	18 610,4	3,5%	19 421,9	2,8%	26 523,6	3,6%	30 197,5	3,7%
	Vallás	Vallás	4 881,3	1,2%	6 867,6	1,4%	5 256,3	1,0%	7 018,3	1,0%	7 313,7	1,0%	7 994,8	1,0%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő	64 922,3	15,6%	66 790,6	13,5%	60 853,5	11,3%	80 260,9	11,5%	95 637,5	13,1%	103 098,4	12,8%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	8 210,1	2,0%	6 792,8	1,4%	6 508,3	1,2%	4 735,9	0,7%	8 947,8	1,2%	10 311,9	1,3%
		Politika	871,2	0,2%	1 400,7	0,3%	1 035,6	0,2%	2 618,2	0,4%	2 172,6	0,3%	3 730,7	0,5%
		Közbiztonság védelme	2 090,8	0,5%	3 283,2	0,7%	2 279,4	0,4%	3 148,5	0,5%	3 694,9	0,5%	4 134,0	0,5%
		Összesen:	11 172,1	2,7%	11 476,7	2,3%	9 823,3	1,8%	10 502,6	1,5%	14 815,3	2,0%	18 176,6	2,3%
	Összesen:		188 716,4	45,4%	215 507,4	43,5%	230 621,8	42,9%	280 272,4	40,2%	323 714,9	44,3%	353 931,1	43,9%
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösségfejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	36 756,2	8,8%	48 233,0	9,7%	58 949,2	11,0%	70 809,2	10,1%	71 676,5	9,8%	84 872,3	10,5%
		Gazdaságfejlesztés	48 577,5	11,7%	60 771,3	12,3%	66 181,2	12,3%	90 546,4	13,0%	78 502,9	10,7%	87 890,0	10,9%
		Összesen:	85 333,7	20,5%	109 004,3	22,0%	125 130,4	23,3%	161 355,6	23,1%	150 179,4	20,5%	172 762,3	21,4%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	52 894,6	12,7%	66 309,9	13,4%	70 566,3	13,1%	86 492,5	12,4%	92 562,6	12,7%	99 406,0	12,3%
		Kutatás	13 318,0	3,2%	15 284,5	3,1%	16 188,6	3,0%	19 278,8	2,8%	20 923,0	2,9%	21 934,1	2,7%
		Összesen:	66 212,6	15,9%	81 594,4	16,5%	86 754,9	16,1%	105 771,3	15,2%	113 485,6	15,5%	121 340,1	15,0%
	Egészségügy	Egészségügy	10 855,1	2,6%	18 523,0	3,7%	23 666,7	4,4%	33 573,8	4,8%	40 699,7	5,6%	47 642,3	5,9%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	37 725,8	9,1%	41 041,2	8,3%	44 630,0	8,3%	82 632,4	11,8%	63 993,1	8,8%	70 217,7	8,7%
		Polgárvédelem, tűzoltás	1 341,6	0,3%	1 548,7	0,3%	1 359,3	0,3%	1 858,1	0,3%	2 291,5	0,3%	2 736,8	0,3%
		Összesen:	39 067,4	9,4%	42 589,9	8,6%	45 989,3	8,6%	84 490,5	12,1%	66 284,6	9,1%	72 954,5	9,0%
Összesen:		201 468,8	48,5%	251 711,6	50,8%	281 541,3	52,4%	385 191,2	55,2%	370 649,3	50,7%	414 699,2	51,4%	
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótekonyság és öntevékenység	Többcélú adományoztatás, nonprofit szövetségek	19 917,0	4,8%	20 926,6	4,2%	18 349,1	3,4%	24 086,6	3,5%	27 856,7	3,8%	27 102,7	3,4%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	5 480,2	1,3%	7 362,4	1,5%	6 895,4	1,3%	8 113,0	1,2%	8 832,7	1,2%	10 761,0	1,3%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
	Összesen:		25 397,2	6,1%	28 289,0	5,7%	25 244,5	4,7%	32 199,6	4,6%	36 689,4	5,0%	37 863,7	4,7%
Összesen			415 582,4	100,0%	495 508,0	100,0%	537 407,6	100,0%	697 663,2	100,0%	731 053,6	100,0%	806 494,0	100,0%

Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	2005		2006		2007		2008		2009		2010	
Képviselési funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	115 058,2	13,5%	126 799,0	14,1%	127 412,2	13,2%	137 772,3	12,6%	141 338,7	12,7%	146 277,6	12,2%
		Sport	41 704,0	4,9%	41 709,7	4,7%	42 664,2	4,4%	45 340,4	4,1%	43 905,9	3,9%	43 094,4	3,6%
		Szabadidő, hobbi	44 137,8	5,2%	45 242,7	5,0%	44 687,5	4,6%	52 512,3	4,8%	53 579,5	4,8%	53 301,0	4,4%
		Összesen:	200 900,0	23,5%	213 751,4	23,8%	214 763,9	22,3%	235 625,0	21,5%	238 824,1	21,4%	242 673,0	20,2%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	33 128,9	3,9%	34 262,5	3,8%	40 779,4	4,2%	59 569,4	5,4%	42 951,4	3,9%	48 140,6	4,0%
	Vallás	Vallás	6 477,9	0,8%	7 310,3	0,8%	7 059,4	0,7%	6 898,3	0,6%	7 172,2	0,6%	6 695,4	0,6%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő	93 284,4	10,9%	91 920,0	10,3%	107 783,8	11,2%	108 793,7	9,9%	104 237,2	9,4%	96 400,4	8,0%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	13 600,6	1,6%	9 527,2	1,1%	9 722,0	1,0%	8 338,4	0,8%	11 259,0	1,0%	12 134,5	1,0%
		Politika	4 798,1	0,6%	4 194,2	0,5%	4 710,1	0,5%	5 319,7	0,5%	4 207,4	0,4%	4 685,6	0,4%
		Közbiztonság védelme	5 609,4	0,7%	5 010,3	0,6%	3 944,6	0,4%	4 050,8	0,4%	5 163,6	0,5%	5 728,0	0,5%
		Összesen:	24 008,1	2,8%	18 731,7	2,1%	18 376,7	1,9%	17 708,9	1,6%	20 630,0	1,9%	22 548,1	1,9%
Összesen:		357 799,3	41,9%	365 975,9	40,8%	388 763,2	40,3%	428 595,3	39,2%	413 814,9	37,1%	416 457,5	34,6%	
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösségfejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	93 488,1	10,9%	93 085,0	10,4%	91 975,1	9,5%	101 008,0	9,2%	91 359,6	8,2%	120 847,9	10,1%
		Gazdaságfejlesztés	83 276,0	9,7%	98 024,4	10,9%	126 836,5	13,2%	154 050,8	14,1%	160 556,9	14,4%	175 325,3	14,6%
		Összesen:	176 764,1	20,7%	191 109,4	21,3%	218 811,6	22,7%	255 058,8	23,3%	251 916,5	22,6%	296 173,2	24,6%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	107 722,3	12,6%	113 802,5	12,7%	113 180,6	11,7%	130 647,9	11,9%	131 091,5	11,8%	130 307,5	10,8%
		Kutatás	23 370,3	2,7%	26 373,0	2,9%	29 646,6	3,1%	32 773,4	3,0%	35 804,4	3,2%	34 582,1	2,9%
		Összesen:	131 092,6	15,3%	140 175,5	15,6%	142 827,2	14,8%	163 421,3	14,9%	166 895,9	15,0%	164 889,6	13,7%
	Egészségügy	Egészségügy	64 296,6	7,5%	72 227,8	8,1%	75 653,4	7,8%	95 812,3	8,8%	132 669,1	11,9%	171 165,8	14,2%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	85 603,8	10,0%	90 814,2	10,1%	100 928,1	10,5%	111 103,3	10,2%	111 611,3	10,0%	112 587,7	9,4%
		Polgárvédelem, tűzoltás	3 112,4	0,4%	3 296,2	0,4%	3 589,9	0,4%	5 148,7	0,5%	4 346,6	0,4%	4 703,2	0,4%
		Összesen:	88 716,2	10,4%	94 110,4	10,5%	104 518,0	10,8%	116 252,0	10,6%	115 957,9	10,4%	117 290,9	9,8%
	Összesen:		460 869,5	53,9%	497 623,1	55,5%	541 810,2	56,2%	630 544,4	57,7%	667 439,4	59,9%	749 519,5	62,3 %
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótékonyosság és öntevékenység	Többcélú adományoztatás, nonprofit szövetségek	26 796,9	3,1%	24 850,8	2,8%	25 058,3	2,6%	28 047,8	2,6%	27 118,2	2,4%	29 389,8	2,4%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	9 289,4	1,1%	7 794,3	0,9%	8 677,3	0,9%	6 506,7	0,6%	6 031,7	0,5%	6 888,2	0,6%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2,4%
	Összesen:		36 086,3	4,2%	32 645,1	3,6%	33 735,6	3,5%	34 554,5	3,2%	33 149,9	3,0%	36 278,0	3,0%
Összesen			854 755,1	100,0%	896 244,1	100,0%	964 309,0	100,0%	1 093 694,2	100,0%	1 114 404,2	100,0%	1 202 255,0	100,0%

Funkció szerint	ICNPO szerint	NSZOR szerint	2011		2012		2013		2014		2015	
Képviseleti funkciójú tevékenységek	Rekreáció és kultúra	Kultúra	172 788,9	14,0%	128 398,2	10,2%	167 902,2	13,5%	184 937,6	12,6%	204 031,7	13,2%
		Sport	51 795,4	4,2%	67 610,1	5,4%	76 607,3	6,2%	94 609,7	6,4%	96 894,4	6,3%
		Szabadidő, hobbi	58 151,1	4,7%	63 389,9	5,0%	58 115,8	4,7%	68 925,2	4,7%	70 668,3	4,6%
		Összesen:	282 735,4	22,8%	259 398,2	20,6%	302 625,3	24,4%	348 472,5	23,7%	371 594,4	24,1%
	Környezetvédelem	Környezetvédelem	56 808,0	4,6%	53 630,2	4,3%	59 723,9	4,8%	52 712,0	3,6%	47 364,9	3,1%
	Vallás	Vallás	6 170,1	0,5%	7 192,0	0,6%	6 234,2	0,5%	6 673,0	0,5%	7 764,7	0,5%
	Szakmai és üzleti szervezetek, szakszervezetek	Szakmai, gazdasági érdekképviselő	99 107,6	8,0%	107 865,9	8,6%	118 932,3	9,6%	126 392,9	8,6%	137 954,4	8,9%
	Polgári jogok, érdekvédelem, politika	Jogvédelem	7 416,9	0,6%	14 911,2	1,2%	15 435,7	1,2%	17 466,6	1,2%	17 081,1	1,1%
		Politika	2 744,3	0,2%	3 423,1	0,3%	2 992,2	0,2%	3 625,9	0,2%	3 581,4	0,2%
		Közbiztonság védelme	5 379,6	0,4%	5 510,3	0,4%	6 499,4	0,5%	6 941,2	0,5%	6 373,7	0,4%
		Összesen:	15 540,8	1,3%	23 844,6	1,9%	24 927,3	2,0%	28 033,7	1,9%	27 036,2	1,8%
Összesen:		460 361,9	37,2%	451 930,9	36,0%	512 443,0	41,3%	562 284,1	38,2%	591 714,6	38,3%	
Szolgáltatói, jóléti funkciójú tevékenységek	Település-, gazdaság- és közösségfejlesztés, lakásügy	Településfejlesztés	108 908,9	8,8%	136 708,7	10,9%	142 264,5	11,5%	305 214,8	20,7%	304 721,0	19,7%
		Gazdaságfejlesztés	164 712,0	13,3%	170 968,8	13,6%	155 351,0	12,5%	159 708,1	10,9%	185 551,0	12,0%
		Összesen:	273 620,9	22,1%	307 677,5	24,5%	297 615,5	24,0%	464 922,9	31,6%	490 272,0	31,8%
	Oktatás és kutatás	Oktatás	135 990,4	11,0%	124 227,3	9,9%	130 287,6	10,5%	140 261,8	9,5%	138 032,7	8,9%
		Kutatás	32 102,9	2,6%	29 367,9	2,3%	37 925,6	3,1%	39 139,6	2,7%	37 078,1	2,4%
		Összesen:	168 093,3	13,6%	153 595,2	12,2%	168 213,2	13,5%	179 401,4	12,2%	175 110,8	11,3%
	Egészségügy	Egészségügy	182 020,8	14,7%	179 745,2	14,3%	69 608,4	5,6%	66 847,7	4,5%	69 728,5	4,5%
	Szociális ellátás	Szociális ellátás	104 739,9	8,5%	105 588,9	8,4%	116 377,7	9,4%	121 481,3	8,3%	125 699,1	8,1%
		Polgárvédelem, tűzoltás	4 411,3	0,4%	3 891,1	0,3%	4 934,7	0,4%	4 715,6	0,3%	5 303,5	0,3%
		Összesen:	109 151,2	8,8%	109 480,0	8,7%	121 312,4	9,8%	126 196,9	8,6%	131 002,6	8,5%
	Összesen:		732 886,2	59,2%	750 497,9	59,7%	656 749,5	52,9%	837 368,9	56,9%	866 113,9	56,1%
Egyéb funkciójú tevékenységek	Jótekonyság és öntevékenység	Többcélú adományoztatás, nonprofit szövetségek	38 362,7	3,1%	46 012,5	3,7%	64 920,3	5,2%	65 625,7	4,5%	76 642,3	5,0%
	Nemzetközi kapcsolatok	Nemzetközi kapcsolatok	6 579,3	0,5%	8 003,8	0,6%	7 482,2	0,6%	6 651,7	0,5%	8 919,1	0,6%
	Egyéb, besorolatlan	Egyéb, ismeretlen	–		–		–		–		–	
	Összesen:		44 942,0	3,6%	54 016,3	4,3%	72 402,5	5,8%	72 277,4	4,9%	85 561,4	5,5%
Összesen		1 238 190,1	100,0%	1 256 445,1	100,0%	1 241 595,0	100,0%	1 471 930,4	100,0%	1 543 389,9	100,0%	

Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, 2017, Budapest, saját számításokkal kiegészítve

9. melléklet: Nonprofit szervezetek bevételeinek struktúrája forrás szerint 1993-2015



Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, 2017, Budapest

10. melléklet: Magyarország nonprofit szervezeteinek száma és megoszlása jogi forma szerint 1993-2015

	1993		1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000	
Alapítvány	11 884	34,3%	14 132	35,2%	15 192	38,6%	18 299	36,2%	17 767	37,5%	18 299	38,6%	18 653	38,7%	18 532	39,3%
Közalapítvány	–	–	84	0,2%	458	2,0%	926	1,6%	836	1,8%	926	2,0%	1 101	2,3%	1 168	2,5%
Egyesület	18 375	53,0%	22 547	56,1%	22 823	48,0%	22 721	53,4%	24 807	52,4%	22 721	48,0%	23 125	48,0%	22 420	47,6%
Köztestület	–	–	178	0,4%	250	1,0%	493	1,4%	467	1,0%	493	1,0%	496	1,0%	472	1,0%
Szakszervezet	1 948	5,6%	2 104	5,2%	2 050	3,2%	1 524	4,4%	1 644	3,5%	1 524	3,2%	1 441	3,0%	1 283	2,7%
Szakmai, munkáltatói szervezet	729	2,1%	872	2,2%	1 780	5,8%	1 023	2,3%	1 285	2,7%	2 736	5,8%	2 548	5,3%	2 322	4,9%
Közhasznú társaság	–	–	73	0,2%	184	1,3%	344	0,8%	505	1,1%	633	1,3%	752	1,6%	888	1,9%
Nonprofit intézmény	–	–	6	0,0%	46	0,1%	49	0,1%	54	0,1%	52	0,1%	55	0,1%	59	0,1%
Egyéb, ismeretlen³⁹	1 726	5,0%	163	0,4%	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Összesen	34 662	100,0%	40 159	100,0%	42 783	100,0%	45 316	100,0%	47 365	100,0%	47 384	100,0%	48 171	100,0%	47 144	100,0%

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010	
Alapítvány	19 781	37,3%	20 239	36,7%	20 656	36,4%	20 819	35,7%	22 075	35,4%	22 469	34,6%	22 122	33,4%	21 914	33,7%
Közalapítvány	1 435	2,7%	1 578	2,9%	1 599	2,8%	1 645	2,8%	1 657	2,7%	1 627	2,5%	1 545	2,3%	1 542	2,4%
Egyesület	26 407	49,8%	27 856	50,5%	28 665	50,6%	30 071	51,6%	32 670	52,3%	34 525	53,2%	35 743	54,0%	35 042	53,9%
Köztestület	492	0,9%	493	0,9%	490	0,9%	483	0,8%	485	0,8%	368	0,6%	324	0,5%	305	0,5%
Szakszervezet	1 176	2,2%	1 137	2,1%	1 096	1,9%	1 059	1,8%	1 128	1,8%	1 178	1,8%	1 332	2,0%	1 082	1,7%
Szakmai, munkáltatói szervezet	2 458	4,6%	2 430	4,4%	2 456	4,3%	2 398	4,1%	2 521	4,0%	2 669	4,1%	2 741	4,1%	2 498	3,8%
Nonprofit gazdasági társaság⁴⁰	1 223	2,3%	1 400	2,5%	1 543	2,7%	1 620	2,8%	1 690	2,7%	1 941	3,0%	2 199	3,3%	2 456	3,8%
Nonprofit intézmény	50	0,1%	47	0,1%	40	0,1%	38	0,1%	43	0,1%	39	0,1%	37	0,1%	36	0,1%
Egyesülés	–	–	17	0,0%	149	0,3%	109	0,2%	138	0,2%	109	0,2%	102	0,2%	112	0,2%
Összesen	53 022	100,0%	55 197	100,0%	56 694	100,0%	58 242	100,0%	62 407	100,0%	64 925	100,0%	66 145	100,0%	64 987	100,0%

³⁹ 1995-től ez a statisztikai ismerv nem fordul elő. Ennek oka a nyilvántartások fejlődése, valamint hogy a felsorolt lehetőségek teljesen lefedik a lehetséges jogi formákat.

⁴⁰ A magyar statisztikai gyakorlat a nonprofit gazdasági társaságok jogi intézményének létrejöttét követően azt egybe vonja a közhasznú társaságokkal. Éppen ezért 2006-ig a csoport csak közhasznú társaságokból, 2006-tól 2009-ig közhasznú társaságokból és nonprofit gazdasági társaságokból, 2009-ben pedig már csak az utóbbiból áll, mivel a kht-k megszűntek vagy átalakultak.

<i>Szervezeti forma</i>	<i>2011</i>		<i>2012</i>		<i>2013</i>		<i>2014</i>		<i>2015</i>	
<i>Alapítvány</i>	21 845	33,3%	21 631	33,1%	21 174	32,8%	20 678	32,4%	19 917	32,0%
<i>Közalapítvány</i>	1 391	2,1%	1 334	2,0%	1 326	2,1%	1 276	2,0%	1 127	1,8%
<i>Egyesület</i>	35 549	54,2%	35 583	54,5%	35 396	54,8%	35 192	55,1%	34 484	55,5%
<i>Köztestület</i>	299	0,5%	280	0,4%	262	0,4%	278	0,4%	273	0,4%
<i>Szakszervezet</i>	1 009	1,5%	941	1,4%	922	1,4%	906	1,4%	877	1,4%
<i>Szakmai, munkáltatói szervezet</i>	2 497	3,8%	2 435	3,7%	2 382	3,7%	2 324	3,6%	2 211	3,6%
<i>Nonprofit gazdasági társaság</i>	2 834	4,3%	2 955	4,5%	3 003	4,7%	3 160	4,9%	3 190	5,1%
<i>Nonprofit intézmény</i> ⁴¹	35	0,1%	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Egyesülés</i>	102	0,2%	96	0,1%	77	0,1%	80	0,1%	73	0,1%
<i>Összesen</i>	65 561	100,0%	65 255	100,0%	64 542	100,0%	63 894	100,0%	62 152	100,0%

Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, 2017, Budapest

⁴¹ A nonprofit intézmények jogi formáját az önkormányzati konszolidáció keretében megszüntették, az ilyen intézetek betagozódtak az állami ellátási rendszerbe.

11. melléklet: A magyar nonprofit szektor bevételei, az éves GDP, a központi költségvetés, valamint ezek arányának alakulása 1993-2015

Milliárd Ft-ban	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
GDP folyó áron	3548,3	4 364,8	5 835,6	7 122,5	8 833,3	10 456,5	11 660,6	13 350,1	15 419,1	17 461,7	19 138,9
Államháztartás bevételei	1 041,1	1 191,4	1 568,2	2 286,2	2 525,4	2 636,4	3 237,4	3 681,9	4 068,0	4 357,3	4 938,2
Nonprofitok bevételei folyó áron	118,5	139,3	181,9	239,0	284,4	358,7	415,6	495,5	537,4	697,7	731,1
A GDP-hez viszonyított érték	3,34%	3,19%	3,13%	3,37%	3,23%	3,44%	3,57%	3,72%	3,50%	4,01%	3,83%
A központi költségvetés bevételeihez viszonyított érték	11,38%	11,69%	11,60%	10,46%	11,26%	13,61%	12,84%	13,46%	13,21%	16,01%	14,80%

Milliárd Ft-ban	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GDP folyó áron	21 099,1	22 559,9	24 257,0	25 680,2	27 193,6	26 424,6	27 224,6	28 304,9	28 781,1	30 247,1	32 591,7	34 324,1
Államháztartás bevételei	5 333,1	6 896,6	7 009,9	7 594,3	8 159,3	8 324,2	8 461,2	8 342,2	9 403,6	11 001,2	11 954,3	11 975,8
Nonprofitok bevételei folyó áron	806,5	854,8	896,2	964,3	1 093,7	1 114,4	1 202,3	1 238,2	1 256,4	1 241,6	1 471,9	1 543,4
A GDP-hez viszonyított érték	3,84%	3,81%	3,71%	3,78%	4,05%	4,24%	4,44%	4,40%	4,39%	4,13%	4,54%	4,54%
A központi költségvetés bevételeihez viszonyított érték	15,12%	12,39%	12,79%	12,70%	13,40%	13,39%	14,21%	14,84%	13,36%	11,29%	12,31%	12,89%

Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, Budapest, 2017,5.11. sz. táblázata; <http://www.ksh.hu/>, Táblák (STADAT) - Idősoros éves adatok – Pénzügyek, 3.7.2. sz táblázat alapján saját számításokkal kiegészítve

12. melléklet: Magyarország nonprofit szervezeteiben foglalkoztattak aránya a teljes foglalkoztatáshoz képest 1993-2015

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Főállású, teljes munkaidős	30234	33393	41289	45378	47709	50723	51530	56004	58978	62018	63302	68453
Főállású, nem teljes munkaidős	1564	2335	3363	3948	5770	6059	6166	10100	10369	10926	12765	12808
Nem főállású	16327	13149	25037	21020	22344	21582	23277	14676	13137	17229	11204	7861
Összes foglalkoztatott	48125	48877	69689	70346	75823	78364	80973	80780	82484	90173	87271	89122
Számított főállású foglalkoztatottak száma	32649	35876	45475	49454	52828	55911	56941	62522	65476	69205	70805	75643
Magyarországon foglalkoztatottak száma (ezer fő)	3 827,3	3 751,5	3 678,8	3 648,1	3 646,3	3 695,6	3 809,3	3 856,2	3 868,3	3 870,6	3 921,9	3 900,4
Foglalkoztatottak számának aránya a nonprofit szektorban	1,26%	1,30%	1,89%	1,93%	2,08%	2,12%	2,13%	2,09%	2,13%	2,33%	2,23%	2,28%
Számított foglalkoztatottak aránya a nonprofit szektorban	0,85%	0,96%	1,24%	1,36%	1,45%	1,51%	1,49%	1,62%	1,69%	1,79%	1,81%	1,94%

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Főállású, teljes munkaidős	74720	75413	78120	78301	89756	96311	96671	95605	83501	101793	101315
Főállású, nem teljes munkaidős	14335	20035	28703	33507	33334	37071	44296	40035	39571	39764	35824
Nem főállású	7125	4212	5379	8036	8301	10059	8076	8758	7342	11073	4978
Összes foglalkoztatott	96180	99660	112202	119844	131391	143441	149043	144398	130414	152630	142117
Számított főállású foglalkoztatottak száma	82600	85852	93009	95858	107253	115852	119627	116498	104021	122782	119725
Magyarországon foglalkoztatottak száma (ezer fő)	3 901,5	3 928,4	3 902,0	3 848,3	3 747,8	3 732,4	3 759,0	3 827,2	3 892,8	4 100,8	4 210,5
Foglalkoztatottak számának aránya a nonprofit szektorban	2,47%	2,54%	2,88%	3,11%	3,51%	3,84%	3,96%	3,77%	3,35%	3,72%	3,38%
Számított foglalkoztatottak aránya a nonprofit szektorban	2,12%	2,19%	2,38%	2,49%	2,86%	3,10%	3,18%	3,04%	2,67%	2,99%	2,84%

Forrás: Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2015, KSH, Budapest, 2017; <http://www.ksh.hu/>, 2.1. és 2.1.1. sz. stADAT-táblázatai alapján saját számításokkal kiegészítve

13. melléklet: Nonprofit szervezetek önkénteseinek főbb mutatói 1995-2015

	1995 ⁴²	1996	1997	1998	1999	2000	2003	2004 ⁴³	2005
Szervezetek száma	43 051	45 316	47 365	47 384	48 171	47 144	53 022	55 197	56 694
Önkénteseket alkalmazó szervezetek száma	15 858	18 070	19 599	23 310	29 035	32 547	33 698	32 416	28 526
Megoszlása az összes szervezethez képest	36,8%	39,9%	41,4%	49,2%	60,3%	69,0%	63,6%	58,7%	50,3%
Önkéntesek száma	506 142	400 207	381 221	379 393	312 727	408 237	399 910	477 159	371 739
Önkéntesség munkaideje (ezer óra)	39 038	20 379	19 048	40 015	29 706	35 479	34 058	80 049	75 370
Számított főállású önkéntesek száma	18 768	9 797	9 158	19 238	14 282	17 058	16 374	n.a.	36 236
Szektorban mért átlagbér (ezer Ft)	478	593	663	751	847	1 044	1 486	n.a.	1 736
Önkéntesek által kiváltott munkabér értéke (millió Ft)	8 971	5 810	6 072	14 448	12 097	17 809	24 332	n.a.	62 906

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Szervezetek száma	58 242	62 407	64 925	65 145	64 987	65 561	65 255	64 542	63 894	62 152
Önkénteseket alkalmazó szervezetek száma	35 132	38 124	34 871	37 573	37 710	40 460	39 748	34 008	31 954	30 612
Megoszlása az összes szervezethez képest	60,3%	61,1%	53,7%	57,7%	58,0%	61,7%	60,9%	52,7%	50,0%	49,3%
Önkéntesek száma	437 893	472 353	402 537	426 697	418 407	481 976	503 713	490 062	489 897	412 893
Önkéntesség munkaideje (ezer óra)	50 408	51 149	55 302	59 792	53 203	48 785	50 235	51 048	55 458	47 242
Számított főállású önkéntesek száma	24 235	24 591	26 587	28 746	25 578	23 455	24 152	24 543	26 663	22 712
Szektorban mért átlagbér (ezer Ft)	1 745	1 808	1 977	1 940	2 085	2 030	2 232	2 232	2 246	2 342
Önkéntesek által kiváltott munkabér értéke (millió Ft)	42 299	44 462	52 563	55 768	53 332	47 613	53 927	55 272	59 892	53 208

Forrás: Cziike & Kuti (2006), 204. o. táblázata; Nonprofit Szervezetek Magyarországon 2004-2015, KSH, Budapest, táblázatai alapján összeállítva

⁴² 1995 előtt a KSH nem végzett az önkéntesekre irányuló adatfelmérést.

⁴³ 2004-ben a KSH nem közöl bizonyos adatokat az önkéntesekkel kapcsolatban, ezért táblázatom is hiányos.

14. melléklet: Az "egyszázalékos" felajánlások alakulása 1997-2015

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Felajánlást kapott civil szervezetek száma	15 949	16 824	17 865	18 238	18 489	20 178	21 904	23 136	24 826
Felajánlott összeg (milliárd Ft)	2,0	2,5	3,0	3,7	4,3	5,3	6,2	7,0	7,0
Érvényes felajánlások (ezer fő)	1 058	1 190	1 152	1 283	1 299	1 330	1 397	1 364	1 335
Egy szervezetre jutó átlagos felajánlás összege (Ft)	128 460	149 750	167 755	202 419	233 838	255 751	284 781	302 708	283 176
Összes foglalkoztatott (ezer fő)	3 646	3 696	3 809	3 856	3 868	3 871	3 922	3 900	3 902
Felajánlók számának aránya az össze foglalkoztatotthoz képest	29,0%	32,2%	30,2%	33,3%	33,6%	34,4%	35,6%	35,0%	34,2%

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Felajánlást kapott civil szervezetek száma	25 736	27 636	28 756	29 709	30 701	31 625	31 378	31 280	31 270	25 362
Felajánlott összeg (milliárd Ft)	7,7	8,8	9,5	10,1	10,0	9,2	7,3	7,5	7,3	8,0
Érvényes felajánlások (ezer fő)	1 343	1 592	1 683	1 688	1 806	1906,0	1 894	1 945	1 991	2 062
Egy szervezetre jutó átlagos felajánlás összege (Ft)	306 255	316 782	330 430	338 582	324 804	290 941	233 348	240 377	235 018	314 605
Összes foglalkoztatott (ezer fő)	3 928	3 902	3 848	3 748	3 732	3 759	3 827	3 893	4 101	4 210
Felajánlók számának aránya az össze foglalkoztatotthoz képest	34,2%	40,8%	43,7%	45,0%	48,4%	50,7%	49,5%	50,0%	48,6%	49,0%

Forrás: APEH, Országgyűlési tájékoztató (2011), 2. sz. melléklete; NAV évkönyv 2012., 2014., 2016., KSH, Budapest, alapján saját számításokkal kiegészítve.

Kiadványunk a
Nemzeti Együttműködési Alap Új Nemzedékért Kollégiumának
támogatásával valósult meg.



Pályázat címe: **Stratégiát a fiatal civileknek!**

Pályázati azonosítószám: **NEA-UN-17-SZ-1001**

A pályázat közreműködő szervezete az

Emberi Erőforrás Támogatáskezelő.



EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Köszönjük a támogatásukat!